

COLLECTANEA STUDIORUM ET TEXTUUM

tom. 2

A SZENT ISTVÁN
TÁRSULAT TÖRTÉNETE
(1951–1965)

SÁGI GYÖRGY

BUDAPEST

2020

HISTORY OF THE ST. STEPHEN ASSOCIATION (1951–1965)

A manuscript of Miklós Esty
with an accompanying study edited by

GYÖRGY SÁGI

BUDAPEST

2020

A SZENT ISTVÁN TÁRSULAT TÖRTÉNETE (1951–1965)

Esty Miklós kéziratát sajtó alá rendezte
és kísérő tanulmánnyal közreadja

SÁGI GYÖRGY

BUDAPEST

2020

*Bibliotheca Historiae Ecclesiasticae Universitatis Catholicae
de Petro Pázmány nuncupatae (Series II)
sub Alto Patrocinio Em.mi ac Rev.mi*

P. Card. ERDŐ

A Szerkesztőbizottság elnöke
President of the Editorial Committee
† Mons. J. TÖRÖK

Collectanea Studiorum et Textuum
Sorozatszerkesztő - *Moderator*
P. TUSOR

Kiadja a MTA-PPKE Fraknói Vilmos Római Történeti Kutatócsoport
Published by the MTA-PPKE Vilmos Fraknói Vatican Historical Research Institute

A kutatást és a kötet megjelentetését a PPKE és a TKI támogatta
Research and the edition was sponsored by PPKE and TKI

<http://institutumfraknoi.hu>

© Gy. SÁGI, 2020

ISSN 2064-9061
ISBN 978-963-508-947-5
ISBN ebook 978-963-508-948-2

Felelős kiadó - *Publisher responsible*
a Gondolat Kiadó igazgatója
the Director of "Gondolat" Publishing House
Szerkesztette, szedte és tördelte - *Typography*
a *Typographia Pannonica*
Olvasószerkesztő - *Corrector*: B. Rétfalvi
Borítóillusztráció - *Coverillustration*: P. Somfalvai
Kiadásra előkészítette - *Prepared for publication*
a Gondolat Kiadó - *the "Gondolat" Publishing House*

TARTALOM

<i>Előszó</i>	VII
-------------------------	-----

<i>Esty Miklós hagyatéka és a Szent István Társulat</i>	XI
---	----

1. Általánosságban a hagyatéka társulati iratairól	XIII
2. Részleteiben a hagyatéka társulati iratairól	XV
3. További társulati iratok a hagyatékaiban	XXI

<i>Esty Miklós: A Szent István Társulat története</i> (1951–1965)	I
--	---

1951	3
1952	16
1953	20
1954	30
1955	35
1956	56
1957	62
1958	68
1959	80
1960	84
1961	89
1962	95
1963	99
1964	104
1965	109

Melléklet. A Szent István Társulat iratainak jegyzéke	
Esty Miklós hagyatékában	123
<i>Bibliográfia</i>	125
<i>Index</i>	129
<i>History of the St. Stephen Association (1951–1965)</i>	135
(tr. by Agnes Palotai)	

ELŐSZÓ

Az egykor három bíboros úgynevezett *gentiluomó*jaként is szolgáló Esty Miklós (1895–1973) világi pápai kamarás, az Actio Catholica egyik alelnöke a Szent István Társulatnak 1951-től haláláig való delegált adminisztrátora. A hosszú évtizedek alatt megkerülhetetlen, nagy befolyással rendelkező vezető katolikus közéleti személyisége vált. Hagyatéka, melyet a Szent István Társulat (SzIT) irattárában őriznek, 2014–2015 során került rendezésre és digitalizálásra.¹ Ezt a Piarista Rend Magyar Tartománya Központi Levéltárában végeztem a Szent István Társulat pártolásával. Esty naplói kiadásának jövőbeni terve már akkoriban megfogalmazódott a Társulat és az MTA-PPKE ‘Lendület’ Egyháztörténeti Kutatócsoport vezetésében, mely munkálatok ennek utóda, az MTA-PPKE Fraknói Vilmos Római Történeti Kutatócsoport keretén belül kerülnek megvalósulásra. Ezen kiadási munkálatok mellékvágányán kerül ezúton publikálásra a hagyatékban kézirat formájában fennmaradt összefoglaló leírása hazánk egyik legrégebbi, 1848-ban alapított, az Apostoli Szentszéknek is hivatalos magyarországi

¹ SÁGI GYÖRGY, *Esty Miklós pápai világi kamarás hagyatékának rendezése a MTA-PPKE ‘Lendület’ Egyháztörténeti Kutatócsoport keretein belül*, Levéltári Szemle 65 (2015) 4. sz., 82–99.

könyvkiadójaként² is működő Szent István Társulatnak 1951–1965 közötti viszontagságoktól, nehézségektől sem mentes, a belőle „kinőtt” Szent István Akadémia megszűntének³ következményeire is kitérő időszakának története Esty Miklós tollából. A kézirati szöveg jegyzetekkel lett ellátva a történettudományos szempontok figyelembevételével. A Mellékletben a hagyatékban Szent István Társulatra vonatkozó tételeinek iratjegyzéke tekinthető meg.

A kiadást a következő szerkesztési elvek szerint készítettem el: A korabeli nyelvezeten, szófordulatokon nem történt változás, csupán a jelenlegi helyesírás szerinti korrigálások történtek.

Az esetleg felmerülő és az eredeti kéziratban keleti névsorrendben szereplő külföldi személyek nevei eredeti származásuk szerint lettek nyugati névsorrend szerint közölve. Jegyzetelésre kerültek az egyes személyek, elsősorban az éppen említett időben vagy azt követően betöltött pozíciójuk, státuszuk szerint, a püspökök esetében a megelőző hivataluk is.

Lehetőség szerint a szerző által megemlített könyvek is pontos könyvészeti megnevezésükkel lettek feltüntetve, adataik felvéve. Az egyes megnevezett könyvek és egyéb művek címei idézőjelbe lettek téve.

² Az Apostoli Szentszék Könyvkiadója címmel 1923-ban ruházta fel XI. Piusz pápa.

³ MÉSZÁROS ISTVÁN, A Szent István Társulat százötven éve 1848–1998, Budapest 1998, 263–264. Az emigrációs újra alapítás törekvéseiről lásd FEHÉR LILLA, *A „klerikális reakció” kísérlete a Szent István Akadémia megalapítására az emigrációban*, Magyarország és a római szentszék II. Vatikáni magyar kutatások a 21. században (CVH I/15), szerk. Tusor Péter, Szovák Kornél, Fedeles Tamás, Budapest–Róma 2017, 395–407.

Egyes fogalmak, intézmények, történelmi utalások is jegyzetelésre kerültek. A mozaikszavak is ugyanezen a módon lettek feloldva. A szükségszerű ki[egészítések], rövidítés feloldások a bevett módon lettek eszközölve. Az egyes idegen szakkifejezések, szavak dőlt betűvel lettek formázva. Az évszázadok rómainál arab számokra lettek egységesítve (idézett szövegekben is). A forint (Ft) és darab (db) rövidítések a mai gyakorlat szerint lettek módosítva az eredeti kéziratban szereplő alakokról (Frt, drb).

* * *

Végezetül ezúton szeretném kifejezni köszönetemet a kiadvány megjelentetésében nyújtott támogatásáért SARBAK GÁBORNak, a Szent István Társulat elnökének, valamint TUSOR PÉTERnek. Ezen kívül köszönet illeti még a hagyatékrendezés során adott szakmai tanácsaiért KOLTAI ANDRÁSt, a Piarista Rend Magyar Tartománya Központi Levéltára vezetőjét, nem utolsósorban pedig észrevételeikért, segítségükért TÓTH KRISZTINÁT és RÉTFALVI BALÁZSt. Őmellettük SAJGÓ KRISZTIÁNNak kell még köszönetet mondanom. A sajtó alá rendezés munkálatait Fraknói Kutatócsoportban, annak tudományos segédmunkatársaként végeztem.

ESTY MIKLÓS HAGYATÉKA ÉS A SZENT ISTVÁN TÁRSULAT

Az Apostoli Szentszék könyvkiadója, „a Szent István Társulat, amely 1998-ban indulásának 150 éves jubileumára emlékezett, 1848-ban történt alakulásától kezdve máig folyamatosan, megszakítás nélkül létező, mindvégig ugyanazt a célt követő és ugyanazt a funkciót betöltő, s léte első pillanatától kezdve magát ugyanúgy nevezni kívánó legrégibb – mai értelemben vett – könyvkiadó intézmény Magyarországon, illetve a Kárpát-medencében.” – olvashatjuk a Szent István Társulat honlapján szereplő bemutatkozó szövegben.¹ A nagy múltú intézmény – mely Fogarasy Mihály² nagyváradi kanonok (későbbi erdélyi megyéspüspök) ötletgazda szervezésében még Jó és Olcsó Könyvkiadó Társulat néven alakult meg – az Esty Miklós által összefoglalt időszakban élhette át, talán működése legnehezebb korszakát. A folytonosság azonban minden nehézségek közepette is, visszafogottabb mértékben ugyan, de kimutatha-

¹ Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék könyvkiadója: *Bemutakozás* (utolsó letöltés: 2019. 10. 06.)

² *Fogarasy Mihály*, gyergyószentmiklósi, római gróf (1800–1882), 1838-tól nagyváradi kanonok, a Szent István Társulat, azaz a Jó és Olcsó Könyvkiadó Társulat alapító ötletgazdája, 1853-ig igazgatója, 1846-tól skutari címzetes püspök, 1865-től erdélyi megyéspüspök.

tó maradt ekkor is, csak úgy, mint korábban, és azt követően máig. Az államalapító királyunk nevét 1852-ben felvevő Szent István Társulat a magyar könyvpiacnak rangos és megkerülhetetlen tekintélyű tagjává lett, az elmúlt több mint 170 esztendő alatt. Ebben, az 1951–1973 közötti időszakban volt Esty Miklós 22 éven át a Társulat vezetésének fontos alakja, akinek a pártállami kapcsolatait is jól kihasználva sikerült elérnie, hogy a neves könyvkiadó olykor „döcögösen” is akár, de fennmaradhatott és mai napig töretlenül működik. Érdemeit természetesen nem mulasztotta el szerénytelenül történeti összefoglalójában sem megemlíteni, közismert hiúsága nem engedte volna meg, hogy ezt ne domborítsa ki. A Társulat élére még 1951-ben delegálta adminisztrátornak a Magyar Katolikus Püspöki Kar nevében, a vele egyébként jó barátságot ápoló Czapik Gyula³ egri érsek, aki mind Mindszenty József⁴, mind pedig Grósz József⁵ bebörtönzése miatt ellátta ekkor a püspökkari elnöki teendőket.

I. ÁLTALÁNOSÁGBAN A HAGYATÉK TÁRSULATI IRATAIRÓL

Mindazonáltal Esty Miklós hagyatékának társulati iratai között nem csupán delegált adminisztrátorsága idejére vonat-

³ *Czapik Gyula István Kálmán* (1887–1956), 1939-től veszprémi megyéspüspök, majd 1943-tól egri érsek. 1951-től haláláig vezette a püspöki kart.

⁴ *Mindszenty József* (1892–1975), született Pehm József, 1944-től veszprémi megyéspüspök, 1945-től esztergomi érsek, Magyarország hercegprímása, 1946-tól bíboros. 1971-ben elhagyta Magyarországot, majd VI. Pál pápa 1974-ben megüresedetté nyilvánította az esztergomi érseki széket.

⁵ *Grósz József* (1887–1961), 1936–1939 és 1943–1944 között szombathelyi apostoli kormányzó, 1939–1943 között szombathelyi megyéspüspök, 1943-tól kalocsa-bácsi érsek, 1951–1956 között akadályoztatva.

kozó forrásokkal találkozhatunk, hanem jóval korábbi időszakból származókkal, az 1930-as évek végétől, 1940-es évekből származó dokumentumokkal is. Esty hagyatékán belül körülbelül 0,24 ifm-nyire tehető a Szent István Társulat anyagát magába foglaló rész,⁶ ez az irathagyaték 5. sorozata, ami kétdoboznyi dokumentumot jelent.⁷ Esty hagyatéka fontos történeti forrás a Társulat múltjára nézve.

Itt le kell szögeznünk, hogy megtalálhatóak Esty hagyatékában olyan dokumentumok is, amik szigorúan véve nem ebben kellene, hogy meg legyenek, hiszen nem feltétlenül személyéhez vagy delegált adminisztrátori működéséhez, sokkal inkább a Szent István Társulathoz, mint intézményhez tartozandók, annak iratai közé sorolandók. Igazán prózai azonban az oka annak, hogy mégis miért Esty hagyatékában vannak ezek. Esty Miklós világi pápai kamarást bő egy hónappal 78. születésnapját megelőzően, 1973. október 22-én este érte a halál hashártyagyulladásból adódó légzési nehézség következtében a Széher úti kórházban.⁸ Családja nem volt, ingóságait keresztlányára, Németh Katalinra hagyta, irathagyatéka a Szent István Társulatra maradt.⁹ Halálát követően a Szent István Társulatnál a váci egyházmegyes Ákos Géza¹⁰ zsidói címzetes prépost, a Magyar

⁶ Az egész hagyaték terjedelme 11 raktári egység (11 doboz), azaz 1,32 ifm.

⁷ Az irathagyaték 5. és 6. dobozában találhatóak ezek a dokumentumok. Lásd Melléklet.

⁸ Ijjas Antal nekrológia Esty Miklósról. Új Ember, 1973. november 4.; BFL XXXIII. 1. a. 445. kötet, Budapest II. kerületi halotti anyakönyv, 1279/1973. folyószám. (utolsó letöltés: 2016. 12. 10.)

⁹ SzIT Esty Miklós hagyatéka 1. 8.

¹⁰ *Ákos Géza György* (1929–2011), 1958–1962 között váci püspöki titkár, 1962-től megbízott, 1964–1972 között rendes irodaigazgató, 1966-tól haláláig a váci kanonok, 1982–1989 között váci általános helynök. 1973-tól a Szent

Katolikus Püspöki Konferencia titkárságvezetője vette át az ügyek intézését (1978-tól 1998-ig igazgatóként folytatta). Esty lakásán ő volt az, aki ekkor bedobozolta az ott talált dokumentumokat, iratokat. Minden bizonnyal azok szortírozására kevéssé törekedett, így történhetett, hogy az Estyhez tartozó társulati iratokkal együtt az attól valójában független, a Szent István Társulathoz kapcsolható dokumentumok is a hagyatékba kerülhettek. Ő az így bedobozolt anyagot a Társulat irattárában helyezte el. Ákost követően évtizedeken keresztül csak néhány kutató kezében fordult meg Esty Miklós hagyatéka. A hagyatékban található társulati iratok összetételének mi-
benléte a 2014-es rendezésekor nyilvánvalóvá vált. A Szent István Társulat Esty Miklós hagyatékában fellelhető iratanyaga 14 tételre lett végül felosztva. Ezeket szeretném röviden vázolni az olvasó számára az alábbiakban.

2. RÉSZLETEIBEN A HAGYATÉK TÁRSULATI IRATAIRÓL

A hagyaték társulati iratanyagának¹¹ legkorábban kelt – az ügyintézési iratok között megtalálható – darabja gróf Mailáth György¹² 1939. március 23-án kelt levele, melyben a Társulat elnöke tájékoztatta Esty Miklós kormányfőtanácsost, hogy igazgatóválasztmányi taggá megválasztották.¹³ Ekkortól datál-

István Társulat ügyintézője, 1978–1998 között igazgatója, 1972–1978 között a Magyar Katolikus Püspöki Kar titkárságát is ő igazgatta.

¹¹ Lásd a vonatkozó iratjegyzéket a Mellékletben.

¹² *Mailáth György, székhelyi gróf* (1883–1967), jogász, a Szent István Társulat elnöke 1938–1945 között.

¹³ SzIT Esty Miklós hagyatéka 5. 1. 1. folio.

ható Estynek haláláig tartó egyre szorosabbá váló kapcsolata a Szent István Társulattal. Több társulathoz köthető pozícióba történő megválasztásáról és kinevezéséről találhatóak itt iratok.¹⁴ Majd' 35 esztendőről beszélünk, amiből, mint fentebb már említésre került 22 éven át közvetlenül is befolyása volt a vezetésre.

Mint a Szent István Társulat történetéről megírt alább olvasható művében is megtalálhatjuk, úgy a hagyaték ezen szakaszában is bepillantást nyerhetünk abba, hogy milyen nehéz helyzetbe került a második világháborút követően a Társulat, és hogy Estynek is szerepe volt abban, hogy az államosítást elkerülhették; fellépése kapcsán nem hiába írta neki Drahos János¹⁵ érseki általános helynök, hogy „köszönettel vettem tudomásul a Szent István Társulat államosításával kapcsolatban megtett lépéseket és az elért eredményről szóló jelentést.”¹⁶ A könyvkiadásokat engedélyeztetni kellett az állammal. A papírbeszerzés is nagy energiaráfordítást igényelt. Nyomdájukat elvesztették és a Szent István Akadémia is megszűnt, továbbiakban a tudományos szimpózium jelleget csak közgyűléseiken elhangzott előadásokkal, felolvasásokkal igyekeztek kompenzálni. A működésük tehát így is igen csak megnehezült. Esty leírásában ezekről is alább részletesebben is szó esik.

¹⁴ SzIT Esty Miklós hagyatéka 5. 1.

¹⁵ *Drahos János* (1884–1950), 1912-től érseki szertartó és levéltáros, 1915-ben lett hercegprímási titkár, 1921-ben irodaigazgató. 1924-től az esztergomi kánonok. 1937–1950 között általános érseki helynök, 1945-ben káptalani helynök, 1948–1950-ben a főegyházmegye kormányzója. Halála előtt három nappal nevezte ki XII. Piusz pápa cristianopoli címzetes püspökké.

¹⁶ SzIT Esty Miklós hagyatéka 5. 1. 5. folio.

Továbbiakban közgyűlési tárgysorozatok, közgyűlésekkel kapcsolatos egyéb anyagokat találunk még a hagyaték ezen tételében. Illetve találunk leveleket, Estytől származó utasításokat is, pl. egy 1965-ös körlevél ügyében felmerült nem részletezett probléma kapcsán Zamárdiból az alábbiakat írta levelezőlapon: „Nem az az irányadó, hogy egy körlevél mit tartalmaz, hanem hogy a konferencia elnöke milyen szöveget adott le ki nyomtatásra a püspöki kar nevében. Tévedés azonban Kalocsán sem lehetetlen, így tisztázni kell a helyzetet. Tegyük félre amíg hazajövök. Polcok ügye rendben. Sok üdvözlettel 65.7.16. E. M.” Vagy éppen más levelében meg jegyezte, hogy „Kedves Munkatársak! Miután eddig semmi hír sem jött, gondolom minden rendben van és jól megy.”, majd balatoni pihenéséről is megemlékezett.¹⁷

A későbbi konkrétan pénzügyekkel, gazdasági ügyekkel és könyvkiadással foglalkozó hagyatéki tételek mellett itt is találkozhattunk ezekkel kapcsolatos, de mégis inkább az ügyintézők közé sorolható iratot, levelet. Itt elsősorban kulturális hozzájárulásokat értünk a Szent István Társulat részéről az egyes egyházmegyék számára, melyeket az egyes püspökök hálás szívvel köszöntek meg. „Köszönettel vettem nagybecsű levelét és az abban foglalt értesítést, hogy a Szent István Társulat 40 000,- (Negyvenezer) forintot juttat főegyházmegyénknek bonifikációs címen egyházi kulturális céljainkra. A jelzett és átutalt összeg csekkszámlánkra beérkezett.” – hogy most csak egy példát emeljünk ki, Brezanóczy Pál¹⁸ egri érsek 1971. febru-

¹⁷ SzIT Esty Miklós hagyatéka 5. 1. 17–18. folio.

¹⁸ *Brezanóczy Pál* (1912–1972), 1956–1959 között egri káptalani helynök, majd 1969-ig apostoli kormányzó, végül pedig haláláig egri érsek. 1964-től

ár 27-én kelt leveléből idézve.¹⁹ Egyéb olyan jegyzetek is fellelhetők itt, amiket minden bizonnyal Esty alább közölt munkája megírásához is felhasznált.²⁰ A székház iratai között a Szentkirály utca 28. szám alatti ingatlannal²¹ összefüggésben találhatók információk, pl. a lakókról, lakbér-fizetésükről, de a ház államosításának tényéről, különböző javítási munkákról, költségekről is, valamint a házfelügyelő illetékességéről. Az adózással kapcsolatos helyzetbe már itt is bepillantást nyerünk a tulajdonjogi változások idején.²²

A következő hat tétel²³ különböző a Szent István Társulat kiadványaként napvilágok látott könyv kiadásának háttérmunkálataiba, esetenként a szerzőkkel folytatott levelezésekbe adhat a kutató számára betekintést. Példaként említhetjük Hamvas Endre²⁴ csanádi megyéspüspök – későbbi kalocsa-bácsi érsek – „Alapvető hittanjának” korrektúráját, a szerző észrevételeit. Ezen – konkrét szerző és címmel – tételbe rendezett írások közül valamennyiről szó esik Esty alábbi történeti leírásában. A következő a különféle kiadókkal való kapcsolattartást taglaló tételben²⁵

rotariai címzetes püspök.

¹⁹ SzIT Esty Miklós hagyatéka 5. 1. 29. folio.

²⁰ SzIT Esty Miklós hagyatéka 5. 1.

²¹ Jelenleg a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kara.

²² SzIT Esty Miklós hagyatéka 5. 2.

²³ SzIT Esty Miklós hagyatéka 5. 3–8.

²⁴ *Hamvas Endre* (1890–1970), született Hirsch Endre, Hamvas András néven is ismert. 1944–1964 között csanádi megyéspüspök, majd 1968-ig kalocsai érsek. Időközben 1951 és 1956 között esztergomi apostoli kormányzó, 1952-ben a Nagyvárad Egyházmegye anyaországi részének apostoli kormányzója. 1968-tól haláláig a numídiái Aræ címzetes érseke.

²⁵ SzIT Esty Miklós hagyatéka 5. 9.

nagy számban találhatóak kiadói elérhetőségek nemzetközi tekintetben értve ezt, de egyes művek beszerzése és könyvek terjesztése tárgyában is perspektívát kapunk, hogy miként zajlott ez ebben az időben. Egyes könyvek bibliográfiai szempontú felsorolására is sor került. Itt emelhetjük ki a római magyar papság részéről Mester István²⁶ pápai prelátust, aki több nyugati szerző teológiai, történeti stb. könyvével is ellátta a Szent István Társulatot. Ő tőle érkeztek az „*Annuario Pontificiok*” is.²⁷ A Herder Kiadó teológiai és egyházi lexikonjának újabb és újabb megjelent köteteinek megküldését – amíg egészsége megengedte és tudott ezzel foglalkozni – Albert Beuchert²⁸ intézte a Szent István Társulat részére.²⁹ Itt található egy könyvlista is azokról a könyvekről, melyeket Esty 1973-as halálát követően a Szent István Társulat vett át a hagyatékából. Ezek többnyire teológiai és történeti művek, köztük voltak mások mellett például Bánk József³⁰ kánonjogi munkái és a hercegprímások arcképsorozata is.³¹ Illetve olyan jegyzékkel is találkozhatunk, melyben azokat a francia és német nyelvű könyveket sorolta

²⁶ *Mester István* (1917–1984), 1947-ben tanulni ment ki Rómába, de többé nem is tért haza. 1951 – 1953 között a Pápai Magyar Intézet vicerektorként állt az intézet élén, a Szentszéken szolgáló magyar papok megkerülhetetlen tagja.

²⁷ SzIT Esty Miklós hagyatéka 5. 9. 14., 16. folio.

²⁸ *Albert Beuchert* (?–?), a Herder Kiadó bécsi kereskedelmi tanácsadója volt az 1950-es években, majd saját vállalkozásba kezdett.

²⁹ SzIT Esty Miklós hagyatéka 5. 9. 58. folio.

³⁰ *Bánk József* (1911–2002), egyházjogász, 1964-től győri segédpüspök és materianai címzetes püspök, 1969-től váci megyéspüspök, 1974-től egri érsek, 1978–1987 között váci érsek-püspök.

³¹ SzIT Esty Miklós hagyatéka 5. 9. 56. folio; BÁNK JÓZSEF, *Kánoni jog I–II*, Budapest 1960, MESZLÉNYI ANTAL, *A magyar hercegprímások arcképsorozata 1707–1945*, Budapest 1970.

fel Réthly Antal³² elnök, melyeket ő ajándékozott a Szent István Társulatnak.³³ Tehát mindkét irányú „könyváramlásról” maradtak fenn források a hagyatékban. Leszögezhetjük, hogy az ország elzártsága ellenére a nemzetközi kapcsolatok fenntartása fontos volt a Társulat számára, hogy azok, akik idehaza igénylik a külföldi teológiai irodalomhoz való hozzáférést, azok továbbra is ezt, ha talán nehezebben is, de megtehessék.³⁴ Elsősorban német, francia, olasz és angol nyelvterületen működő kiadók könyveire kell itt gondolnunk.

A következő négy tétel³⁵ a Szent István Társulat pénzügyeivel foglalkozik, annak gazdasági helyzetére, gazdálkodására rávilágító kútfőket foglalja magában, ezek nagy része olyan irat, amely véletlenül maradhatott a hagyatékban a fentebb említett dobozolás során: 1950–1951-ből való főkönyvkivonatok, 1952–1953-ból kimutatások, valamint a Számvizsgáló Bizottság 1945–1951 közötti iratai, továbbá az adóügyek tárgyába tartozó 1965-ös dokumentumok. Ezen tételekbe sorolt iratok jelentős része véleményünk szerint olyan, amik nem szükségszerűen kellene, hogy Esty Miklós hagyatékában foglaljanak helyet, inkább a Szent István Társulat saját irataihoz tartózkodhatnának. A legfontosabb azonban, hogy ezek a dokumentumok meg vannak és

³² *Réthly Antal* (1879–1975), meteorológus, 1947–1951 között a Szent István Akadémia főtítkára, a Szent István Társulat elnöke 1951–1977 között.

³³ SzIT Esty Miklós hagyatéka 5. 9. 57. folio.

³⁴ Vö. RÉTFALVI BALÁZS, *Kovács Sándor szombathelyi püspök a II. Vatikáni Zsinaton*, Katolicizmus Magyarországon a II. Vatikáni Zsinat korában. Tanulmányok és inventárium (CST II/1), szerk. Török József–Tusor Péter–Tóth Krisztina, Budapest 2015, 50–51.

³⁵ SzIT Esty Miklós hagyatéka 5. 10–13.

akár kutathatók is. Egyébként elenyészőbb mértékben, de hasonló a helyzet a hagyaték *Actio Catholicás* sorozatánál is.³⁶

A Szent István Társulat sorozat utolsó tételébe – talán kissé kilógva a sorból – lettek besorolva ide csatolva a máig a Magyar Katolikus Egyház félhivatalos lapjaként számon tartott Magyar Kurír működésével kapcsolatos 1941–1970 közötti intervallumban keletkezett iratok.³⁷ Az egyházi sajtó vagy ahhoz köthető egyéb ide vonatkoztatható dokumentumok is itt kaptak helyet a hagyatékban.³⁸

3. TOVÁBBI TÁRSULATI IRATOK A HAGYATÉKBAN

Esty Miklós hagyatékában más-más sorozatokban is fellelhetők a Szent István Társulathoz köthető iratok, ezek valamilyen gyakorlati szempontból lettek külön rendezve. Ilyen példának okáért a keresztényszocialista pap-politikus, Giesswein Sándor³⁹ exhumálásának és újra temetésének ügye⁴⁰, amit a Társulat finanszírozott. Giessweint, mint a Szent István Akadémia 1916–1921 közötti elnökét a Társulat saját halottjának tekintette. Ez külön tételként más halotti ügyek között található

³⁶ SzIT Esty Miklós hagyatéka 4.

³⁷ SzIT Esty Miklós hagyatéka 5. 14.

³⁸ Külön sorozat nyitása és ez esetben új dobozba helyezése ezen iratoknak a mennyiség miatt nem látszott indokoltnak. A Magyar Kurír 1941–1973 közötti különlenyomataiból számos példány szintén megtalálható a hagyaték Nyomtatványok sorozatán belül. Lásd SzIT Esty Miklós hagyatéka 8. 11.

³⁹ *Giesswein Sándor* (1856–1923), nyelvész, filozófus, antropológus, vallástörténész, politikus, 1903–1921 között a Szent István Társulat alelnöke, 1897-től kanonok.

⁴⁰ SzIT Esty Miklós hagyatéka 6. 30.

meg a hagyatékban, ahogyan például Pataky Arnold⁴¹ pápai prelátnak, a Magyar Királyi Pázmány Péter Tudományegyetem⁴² néhai teológus professzora sajószentpéteri sírjának a felújítására vonatkozó intézkedések is.⁴³

Ide sorolhatjuk a fóti Károlyi-kastély könyvtárából a Szent István Társulathoz bekerült könyvek listáját is. A kastély egykori könyvtárának kötetei eredetileg a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárhoz kerültek, az azonban tovább adott ezekből a Római Katolikus Központi Hittudományi Akadémiának. Bánk József egyházjogász professzor, 1954–1956 közötti dékánsága idején számos elsősorban francia nyelvű hitbuzgalmi művet, de egyéb latin és német nyelven íródott könyvet és folyóiratot átengedett a Szent István Társulat részére. Példák között említhetjük barokk-kori történész Schmitth Miklós *„Imperatores Ottomanici”*⁴⁴ című könyvét, vagy éppen Simor János hercegprímás szentbeszédeinek gyűjteményét. Egyéb szerzők között találhatjuk a magyarok közül Pray Györgyöt, Knauz Nándort, Werbőczy Istvánt; külföldiek közül pedig a kora újkori jezsuita teológus Jacques Coret-t⁴⁵, a 19. századi francia történész Émile Bougaud-t, Laval püspökét, vagy éppen Johann Joseph von Görrest, illetve a 17. századi cseh jezsuita történetíró Bohuslav Balbint. De például az 1834-es kalocsa-bácsi főegyházmegyei schematizmus is helyt ka-

⁴¹ Pataky Arnold, *pujoni* (1882–1950), címzetes apát, pápai prelátnak, teológus, egyetemi tanár, zsidómentő politikus, 1915-ben a Szent István Akadémia alapító, 1940-től tiszteletbeli tagja.

⁴² Mai nevén Eötvös Loránd Tudományegyetem.

⁴³ SzIT Esty Miklós hagyatéka 6. 32.

⁴⁴ SCHMITTH MIKLÓS, *Imperatores Ottomanici a capta Constantinopoli, cum epitome principum Turcarum*, Nagyszombat 1761.

⁴⁵ Jacques Coret SJ (1631–1721), francia vallási író, teológus.

pott ezen a listán, ahogyan Luther „Kis kátéja”⁴⁶ is. Hosszan citálhatnánk példákat, a jegyzék 590 db könyvet sorol fel, első-sorban 19. századi kiadásokat (volt köztük további egy-két 16., 18. és 20. század eleji könyv is).⁴⁷

De ide sorolhatjuk a XXIII. János és VI. Pál pápa idején a II. Vatikáni Zsinat 1. és 2. ülásszaka alatt Rómában tartózkodó Esty Miklós által hazaküldött leveleket is, melyekben sok utalás található a könyvkiadással és a kiadó működésével kapcsolatban, miközben meg is oszt a Zsinat idején tapasztalt észrevételeiből, római tapasztalataiból egy s mászt az otthoniakkal.⁴⁸

A hagyaték kézirati sorozatában versek is találhatóak, amelyeket a Szent István Társulat általi publikálás reményében küldhettek el a szerzők Estynek. Példaként hozhatjuk ezek közül Pató László „Emlék” című versét, melyet más költeményeivel egyetemben Nagy László⁴⁹ a szerző közlése alapján pozitív kritikával látott el:

„Rejtélyes utakon jöttél,
galagonyák közt születnél,
Félhomályban, ringó csendben,
láthatatlan levegőben.

⁴⁶ „*Der Kleine Katechismus Martin Luthers*” azaz a „Kis káté”, melyet családok és iskolák számára írt 1529-ben Luther Márton német reformátor.

⁴⁷ SzIT Esty Miklós hagyatéka 7. 9.

⁴⁸ SzIT Esty Miklós hagyatéka 6. 12. A II. Vatikáni Zsinat (1962–1965) a római Szent Péter-bazilikában ülésezett, az 1. ülásszaka 1962. október 11. és december 8. között zajlott, a 2. ülásszak 1963. szeptember 11. és december 4. között ülésezett.

⁴⁹ Nagy László (1925–1978), költő, műfordító.

Rózsabokrokat tarolsz le,
majd belépsz a kék semmibe.
Ablakot nyitsz a házamban,
ó, elrohanó gondolat.

Változatlan halk változás,
körbe jársz, mint a napsugár.
Égsz a tudás lámpájában,
felgyújtod majd a szavakat.

Tágra nyílt szemmel csodállak,
tied lesz a mély alkonyat.
A táguló nap rendszerek,
édes emlék úgy szeretlek.”⁵⁰

De hasonló lehet a helyzet Kalmár Ernő „Gyika” címen megírt és szintén Esty hagyatékának kézirati sorozatában fellelhető ifjúsági regényével, ami végül mind a mai napig – tudomásunk szerint – nem jelent meg nyomtatásban.⁵¹

Végezetül meg kell említeni, hogy Esty Miklós személyi iratai között is találhatók a Társulathoz köthető dokumentumok, ezzel kapcsolatban itt most csak temetésének és sírjának ügyét emelnénk ki: a Társulat saját halottjának tekintette és gondoskodott temetéséről (Farkasréti temető).⁵²

* * *

⁵⁰ SzIT Esty Miklós hagyatéka 7. 27.

⁵¹ SzIT Esty Miklós hagyatéka 7. 25.

⁵² SzIT Esty Miklós hagyatéka 1. 9.

Esty Miklós hagyatéka és összefoglalója fontos forrása a Szent István Társulat történetének. A szűk mezsgyén mozgó, megtűrt katolikus könyvkiadás története sajátos szemszögből világítja meg az 1945 utáni magyarországi kulturális viszonyokat. A Társulat története is magán viseli az 1945 utáni szovjet megszállás és kommunista elnyomás viszontagságait, mind ezek nagyban szimbolizálják Magyarország belállapotait, már ami a Társulat működésének hullámvölgyein jól látszik. A hol felívelő, hol pedig hanyatló pályán, de a 20. századi nehézségek közepette is mindenkor folytonosan előre haladó zászlóshajóként állt helyt a magyar katolikus kultúráért, a múltban gyökerező értékek továbbvitelével a jelenben a jövőért.

Bármennyire is nehéz és beszűkített körülmények között volt kénytelen működni, és csak nagyon szűrt tartalom jelenhetett meg, az még így is kulcsfontosságú volt, mert, ahogyan Hamvas Endre kalocsa-bácsi érsek is afölötti örömét fejezte ki a Szent István Társulatnak fontos munkájáról, egy 1966. november 20-án kelt Estynek címzett levelében megjegyezte, „hogy az egymásután megjelenő könyvek milyen nagy segítséget jelentenek a lekipásztorkodó papságnak és a hitüket megismerni akaró katolikus hívek számára.”⁵³

⁵³ SzIT Esty Miklós hagyatéka 5. i. 19. folio.

ESTY MIKLÓS:
A SZENT ISTVÁN TÁRSULAT TÖRTÉNETE
(1951–1965)

Az 1951. március 29-i választmányi ülésen utoljára elnökölt Egyed István². Ezen az ülésen jelenti Takáts Ernő³ alelnök, hogy a Társulat irodalmi tevékenységére vonatkozó tárgyalások a Stephaneum államosított könyvkiadóvállalattal eddigelé konkrét eredményre – a hittankönyveken kívül – nem vezettek, de befejezést még nem nyertek. A hittankönyvek jórészt kifogytak s ezért alelnök, az egyházi főhatóság megbízásából, a VKM-ben⁴ az utánnyomások engedélyezését és elrendelését kérte. Jelenti továbbá, hogy a budapesti VIII. Kerületi Tanács a Sz[ent] István Társulat és Sz[ent] István Akadémia könyvvezetését és ügykezelését 1951. január 18-án vizsgálat alá vetette. Kifogások azonban nem merültek fel.

A hittankönyvek utáni szerzői és szerkesztői díjakat az államosított üzem rendben átutalta. A Társulat készpénzvagyonja a múlt év végével 29 458 [Ft] 92 [fillér]t tett ki. Állandó kontroverzia és súrlódás jelentkezik a Franklin Nyomdával⁵

¹ A kézirat lelőhelye: SzIT Esty Miklós hagyatéka 5.

² *Egyed István* (1886–1966), jogász, a Szent István Akadémia elnöke 1948–1951 között.

³ *Takáts Ernő* (1896–1951), római katolikus pap, 1929-től a Szent István Társulat cégvezetője, 1936-tól igazgatója.

⁴ Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium

⁵ A Franklin Nyomdát 1816-ban Kassán alapította Otto Wigand (†1870), mely 1827-től Pestre költözött át. 1832-től Heckenast Gusztáv (†1878) vezette, hozzá Landerer Lajos (†1854) 1840-ben csatlakozott. Az ő nevük alatt 1873-ig futott a nyomda, majd a Franklin Társulat Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda Rt. nevet vette fel. A második világháborúig az ország legjelentősebb kiadójaként működött, melyet 1948-ban államosítottak, a következő évben egyesítettek a Szent István Társulat Stephaneum nyomdájával, s Franklin Nyomda néven működött így tovább. Kiadványai 1950-től a

(mely az egykori nyomdánkat átvette s így a Szentkirályi utcai ház túlnyomó részét is használja) a fizetendő közüzemi díjak és adók megosztása tárgyában, ezek a problémák azonban a Társulat életére vonatkozóan nem bírnak jelentőséggel, így mellőzzük is őket.

Az 1951. június 7-i választmányi ülésen, felkérésre, már Réthly Antal elnököl. Itt tárgyalják meg a közgyűlés elé terjesztendő javaslatokat. Irodalmi vonatkozásban az elmúlt esztendő folyamán Társulatunk működése 3 irányú volt: a Szentírás, a hittankönyvek és az egyéb vallásos kiadványok szolgálatában állott. Az év első felét az „Újszövetségi Szentírás” új kiadása foglalta le. A Társulat gondosan revidiálta, új szedésben korrigálta s teljesen sajtó alá rendezte az „Újszövetségi Szentírást” s az albumalakú kiadásban meg is jelent. Az év második felében az új hittankönyvek megjelentetése volt feladatunk. A hittankönyvek revíziójának kérdéseit az illetékes hatóságokkal letárgyaltuk, az állami és egyházi jóváhagyásokat megszereztük, az új hittankönyvek teljesen új szedését korrigáltuk és sajtó alá rendeztük. Ennek következtében 15 hittankönyv összesen csaknem 200 ezer példányban meg is jelent. Az egyéb vallásos jellegű kiadványok ügyében több ízben folytattunk tárgyalásokat s a hozzánk érkezett felszólításra a kiadásra ajánlatos könyvekre konkrét javaslatot is tettünk, eredmény még nem jelentkezett.

Határozatba megy, hogy a közgyűlést még aznap megtartják, ugyancsak Réthly Antal elnöklete alatt s azon 48 tag jelent meg (a püspökök közül senki). Ezen letárgyalták a kü-

lönféle, formai jelentéseket, végül elfogadták a következő indítványt is:

„Az alapszabályok értelmében a Sz[ent] István Társulatnak két egyházi alelnöke s három világi elnöke lehet. Ez az intézkedés lehetővé teszi, hogy a Társulat tiszteletét és háláját nyilvánítsa jóakarói és munkatársai iránt. Ezzel a szándékkal javasoljuk, hogy válassza meg második alelnöknek Sárközy Pál⁶ pannonhalmi főapátot, az elnökségbe pedig Réthly Antal dr. és Pitroff Pál dr.⁷ igazgatóválasztmányi tagokat.”

Ezt egyhangúan elfogadták. Csak belső használatra jegyezzük meg, hogy Takáts alelnök az egyik elnöknek eredetileg Esty Miklós⁸ delegált adminisztrátort kívánta ajánlani, ez azonban nem tartván magát sem elég tekintélyesnek, sem elég méltónak erre a díszes pozícióra, ezt a tervet elejteni kérte.

Esty del[egált] adm[inisztrátor] jelentette, hogy a nyert megbízásból kifolyólag a Sz[ent] István Társulat könyvtárát – Takáts Ernő alelnöki szíves és hathatós közreműködésével – rendbe szedte, a szétszórt és össze-vissza dobált könyveket megfelelő helyekre besorozta. A könyvtárból a nem odavaló összes elemet eltávolította s a teljes könyvállományt (kb. 15 ezer db) részben a régi katalógusokkal való beolvasás és beha-

⁶ Sárközy Pál OSB (1884–1957), születte Sárközy Endre, 1947-től pannonhalmi kormányzó apát, 1951-től főapát.

⁷ Pitroff Pál Ödön (1884–1965), 1927-től a Szent István Akadémia II. oszt. tagja, az Irodalomtörténeti Társaság és a Pázmány Péter Társaság választmányi tagja.

⁸ Esty Miklós János Ignác (1895–1973), 1920–1948 között prímási *gentiluomo*, 1942-től az *Actio Catholica* alelnöke, 1951-től a Szent István Társulat delegált adminisztrátora.

sonlítás, részben a fel nem vett anyagnak új kartonokra való felvétele által, szakszerűen rendbe szedte. Hátra van még a régi és új kartonok egybevetése és megrendezése: E munkálatok kapcsán nem csupán szellemi, de a szó fizikai értelmében vett nagytakarítás is hajtatott végre, a könyvtárhelyiség teljes áttisztítása s évekre menő piszoknak s az ostrom⁹ minden következményeinek kitakarítása által. Ezt itt most csak azért jegyezzük meg, mert később a Társulat pusztá létének megmentése körüli tárgyalásoknak a leghathatósabb érvek a másik oldal a könyvtár megmentését fogadta el.

Fordulópontot jelent ismét a Társulat életében az 1951. év nyara. Kézbesítettett számunkra a Közületeket Elhelyező Bizottság 1951. július 20-án kelt, 1096/6–51. sz[ám] határozata, mely szerint a Szentkirályi utca 28. sz[ám alatti] székházunk (a Szentkirályi utca 30. sz[ámú] üzemi ház a Stephaneum nevéen állott s így annak államosításakor következésképpen már állami tulajdonba került) összes társulati helyiségeket azonnali hatállyal a Franklin Nyomda részére igénybe veszi – anélkül, hogy a Társulat részére bárminemű más helyiséget jelölt volna ki. Ugyanakkor Takáts alelnök is értesítést kapott, hogy a házban bírt szolgálati lakását hagyja el, az ő személyére (de nem a vele egy lakásban lakó idős anyja és nővére részére) az egyházi hatóság fog, valamely egyházi épületben lakást adni. Ezen határozatok vétele után alelnök már teljesen összeroppant, jóformán akcióképtelenné vált s mindenáron a Társulat önkéntes feloszlása mellett foglalt állást. Delegált adminisztrátor ennek a legnagyobb nyomatékkal ellentmondott, azt a nézetet vall-

⁹ 1944. december 29. és 1945. február 13. között zajlott Budapest ostroma.

ván, mindent túrnünk kell, amit velünk szemben tesznek, de magunktól semmit sem adhatunk fel.

Mindkét elnök és a másik alelnök vidéken tartózkodtak, s különben sem tudtak volna semmit tenni. Így delegált adminisztrátor másnap Egerbe utazott s ott a püspöki kar ez idő szerinti elnökét s e tisztből kifolyólag a Társulat fővédői tisztségét is szükség szerint gyakorló Czapik Gyula érseket kérte meg, vesse közbe magát a több mint százéves, érdemdús és a jóformán már egyetlen katolikus kulturális egyesületünk megmentése érdekében. Az érsek ezt készséggel vállalta és már másnap felutazott a fővárosba, hogy az ügyet az Állami Egyházügyi Hivatal révén kibontakozáshoz segítse. A kilakoltató határozatot felfolyamodtuk s ezzel néhány napi időt nyertünk. Érsek ezalatt hosszas és beható tárgyalásokat folytatott az állami szervekkel. Sikerült meggyőzni őket, hogy a nemcsak a belföldön, hanem külföldön is ismert, nagymúltú Társulatnak, mely soha politikával nem foglalkozott s semminemű szabálytalanságba nem sodródott, ilyen drasztikus eszközökkel való megölése politikai rezon szempontjából sem kívánatos. A formát aztán az adta meg, hogy a Társulatnak tudományos és egyházi, nem nyilvános szakkönyvtárát meghagyják, ha találunk erre oly helyiséget mi magunk, ahol az elhelyezhető lesz s ehhez kapcsolódva eztán a Társulat is tovább folytathatja szerény működését. Közbenjárására belementek abba is, hogy az alelnök a házban bírt 4 szobás szolgálati lakását elcserélheti a Bródy Sándor utca 18. sz[ám] házban egy 3 szobás lakással, hol édesanyja és nővére is elférnek, míg az ottani lakó bejön a Szentkirályi utcai szolgálati lakásba, mint főbérelő. Semmikép sem folytathatja azonban működését a Szent István Akadémia, melynek feladatai a mos-

tani felfogás szerint most már állami feladatokat képeznek (a szorosan vett hittudományi szakosztály mellett létesített történelmi, természettudományi, matematikai stb. szakosztályok nem tarthatók fenn felekezeti alapon), miért is a békés kibontakozás érdekében a legcélszerűbb, ha az Akadémia mondja ki maga a feloszlását.

Miután az alelnök lakásügyét már sikerült megoldani, legfontosabb teendő volt a Társulat részére új helyet találni, mely eddig is egyházi célt szolgált. Burka János Kelemennek¹⁰ a pesti mariánus ferencesek tartományfőnökének hervadhatatlan érdeme, hogy egy nemes gesztussal minden ellenszolgáltatás nélkül, teljesen ingyenesen átengedte a Társulat céljaira a Budapest V. Ferenciek tere 7. sz[ám] alatti rendi bérházukban lévő ferences harmadrendnek helyiségeit, melyek egy nagy terem-ből és négy kicsiny helyiségből állottak.

Mindezeket a tárgyalások izgalmát és a költözködés gondolatát azonban nem bírta el az alelnök és teljesen összeroppant, újra és újra előhozván a Társulat önkéntes feloszlásának tervét. Augusztus 17-én délben már rémlátásoktól üldözve még tárgyalat delegált adminisztrátorral, annak lakásán, estére azonban már végzett magával. Vacsora előtt megkérte idős édesanyját, hogy nadrágtartóját erősítse meg, majd bevonult a lakásán lévő dolgozószobájába. Napi munkája elvégzése után bejött a lakásba egykori titkárnője a vállalatnál, Hermann Irén kisasszony, aki a Társulati könyvvezetést továbbra is intézte s benyitván a dolgozószobában az ajtókilincsre, nadrágtartójára felakasztva találta Takáts Ernőt. A hullát még az éjjel elszállították s különö-

¹⁰ *Burka Kelemen OFM* (1895–1968), született Burka János, 1945–1951 között a ferences Mariánus rendtartomány tartományfőnöke.

sebb vizsgálat nem lett a dologból, a hajnali órákban odahívott delegált adminisztrátor azonnal magához vette a boldogult író-asztalából mindazt, aminek nem a lakásban, hanem a hivatali szobájában lett volna a helye, így különösen értékesek voltak a Szentírás-fordításhoz, különlegesen a zsoltár-fordításokhoz készült magyarázó jegyzetek, melyek aztán Sík Sándor¹¹ verses fordításának egzegetikai alapját képezték. Mindezek a lakás lepecsételése előtt a hivatali szobába vitettek át.

A temetéshez a Társulat 3 ezer forinttal járult hozzá (a Hit-tudományi Akadémia, melynek rendes tanára volt, fedezethiányra utalva nem tudott semmi segítséget nyújtani), külön gyászjelentést is adott ki a Társulat. A temetésen az elnökségből senki, a választmányi tagok közül azonban számosan megjelentek. Most aztán minden részletkérdés és az egész dolognak a lebonyolítása egyedül a delegált adminisztrátorra maradt, akinek feladata lett a szomorú likvidálás. Meg kellett válni a sok dicsőséges napot megért szép helyiségektől, ahol annyi szép beszéd, tudományos előadás és más ünnepség lefolyt. Át kellett adni azokat egész más célra, mint amelyre emeltettek. Nagy lelki teher volt ez. De nem kisebb teher fizikai értelemben is, tőlünk idegen emberekkel tárgyalni s lehetőség szerint menteni, ami menthető lett.

Augusztus 15-i kelettel megjött a KÖZELBIZ¹² 1096/9–51. számú határozata, mely jogérvényesen kiutalja számunkra az új helyiségeket. Odaköltözés előtt mindenekelőtt tisztázni kel-

¹¹ *Sík Sándor SchP, Szent Imre hercegről nevezett* (1889–1963), költő, magyar–latin tanár, 1947-től haláláig a Piarista Rend Magyar Tartományának tartományfőnöke.

¹² Közületeket Elhelyező Bizottság.

lett, hogy az új helyiség elbírja-e statikailag a könyvtárnak rendkívüli terhelését. Ezirányban a teljes gondossággal jártunk el, hites mérnök és ellenőrző szakvélemény közreműködését vettük igénybe, mely utóbbi kirajzolta a nagy terhelésű könyvszekrények elhelyezési módját, amit szigorúan betartottunk. (Azóta is ismételten ellenőriztettük, nem készül-e valami baj.)

Megfelelő tárgyalások után a helyünkre beköltöző Franklin Nyomda N. V. vállalta a költözködés költségeit, illetve azt saját terhére bonyolította le. Vállalta a könyvszekrényeknek saját munkásaival való szétszedését s újra, másként való összeállítását, rendelkezésünkre bocsájtott a költözködéshez ládákat, papirost, lemezeket, kötőzsineget, lámpák leszerelését és újra felszerelését nagyobb képek felerősítését s a csomagoláshoz rendelkezésre bocsájtott annyi munkaerőt, mely annak nagyobbik részét elvégezte. Elkerülhetetlen volt azonban további munkasegítség igénybe vétele. Adminisztrátor egy hónapig kora reggeltől késő estig segített s szolgai munkák végzését is vállalta, természetesen mindezt egy fillér ellenszolgáltatás nélkül. Így is a különböző eljárási díjak, szakmérnökök díjazása, ügyvédi költségek, továbbá az igen rossz karban átvett helyiség kitisztítása, a teljes könyvtár portalanítása s némely kisebb helyreállító kőműves megasztalos munkák költségei 6–7 ezer forintot tettek ki, melynek fedezéséről akként történt gondoskodás, hogy a Társulat tulajdonát képező bútorokból annyit értékesített, amennyit az új helyiségben elhelyezni már nem tudott. Ugyanúgy pénzszekrényt, melynek elmozdítása többbe került volna, mint az értéke – s úgysem volt mit behelyezni.

Ilyképp a költözködéssel és a halálesettel kapcsolatos kiadások nagyjában egyensúlyba kerültek. A társulati házikápolna

berendezését, néhány képet és szobrot, az Egyházi Főhatóság hozzájárulásával tulajdonjogunk fenntartásával, jegyzőkönyv mellett, megőrzésre és használatra a budapest-rókusai plébániának adta át.

A Szent István Akadémia 1951. június 1-én tartott zártülésén elhatározta: tudomására hozza a püspöki kar jelenlegi elnökének, hogy a tagok többsége az Akadémia megszüntetése és önkéntes feloszlása mellett foglalt állást s e határozat után a folyó évre meghirdetett felolvasásait már nem tartotta meg. A püspöki kar elnöke június 18-án keltezett levelében közölte, hogy az Akadémia feloszlásához hozzájárul, ami által a feloszlás befejezetté vált. Az ügyeket vezető [Réthly] főtitkár mindezt az Állami Egyházügyi Hivatalnak is tudomására hozta. Fenti hivatal elnöke, [Horváth János¹³,] a feloszlást és az annak kapcsán az összes tagokhoz, ajánlott levélben intézendő levél szövegét 293/1951. sz[ám] elnöki számú iratával tudomásul vette. A feloszlás a Kerületi Tanácsnak és a Belügyminisztériumnak is szabályszerűen bejelentetett, ezektől azonban semmi válasz nem jött s így voltaképp még egy végső ajtó azóta is nyitva maradt. Az alapszabályok 68.§-a utolsó bekezdése értelmében az Akadémia vagyona a Társulat vagyonmérlegében külön kitüntetendő. Miként a hatóságok felé is jelentettük a Szent István Akadémiának semminemű vagyona nem maradt. Értékpapírai, nagy összegű alapítványai teljesen elértéktelenedtek s azok a vagyon-mérlegben, csupán nyilvántartásból, mindössze 1 forintnyi összegben szerepelnek. Ingó va-

¹³ *Horváth János* (1921–1988), kommunista politikus, vasesztergályos, 1951-től az Állami Egyházügyi Hivatal elnökhelyettese, 1952–1959 között annak elnöke, majd 1972-ig a Textilalkatrészgyártó Vállalat igazgatója volt.

gyonnal sem rendelkezett az Akadémia, mivel Társulatunk helyiségeit és bútorait használta. Kis kiadásait a tagok önkéntes adományaiból fedezte s ezekről a főtitkár mindenkor pontosan elszámolt.

Az Akadémia vagyona könyvszerint még passzív is, mivel a Társulattal szemben, korábbi, ki nem egyenlített nyomdatartozásból kifolyólag 3 113 Ft 15 fillérnyi tartozása mutatkozik. Az Akadémia és a Társulat elnöksége már korábban megegyezett abban, hogy az Akadémia a mérlegben 1 000 forintra értékelt könyvkészletét a Társulatnak adja át, mely ezzel fenti követelését kiegyenlítettnek tekinti s a maradék tartozást leírja. Ezzel a tranzakcióval megmentődtek ezek a könyvek, melyek amúgy idegenkézbe jutottak volna.

Mivel a Társulat ügyvitele mégsem maradhatott egyetlen ember kezében, dr. Czapi Gyula egri érsek, mint a püspökkari értekezletek ez idő szerinti elnöke s ebből kifolyólag a Társulat fővédői tisztének is ideiglenes gyakorlója, az elhalt Takáts Ernő alelnök ügykörének ellátását, amíg további intézkedés nem történik, 1951. augusztus 21-én kiadmányozott, 48/1951 elnöki számú rendelkezésével Zsigovits Béla¹⁴ pápai prelátusra bízta. Ezzel a megbízatással az 1951. szeptember 4-én tartott püspökkari értekezleten a védői kar egyet értett. Mindezeket az igazgatóválasztmány 1951. szeptember 27-én tartott ülésén, melyen 28 vál[asztmányi] tag – köztük az egri érsek is – vett részt, jóváhagyólag tudomásul vette s Zsigovitsot az 1952. május 6-án tartott közgyűlés alelnökké megválasztotta.

¹⁴ *Zsigovits Béla* (1888–1955), a Szent István Társulat alelnöke 1951–1955 között.

Az igazgatóválasztmány fent már említett 1951. szeptember 27-i ülésén bejelentetett, hogy Hamvas Endre csanádi püspök, mint a püspöki konferenciák tanügyi előadója még 1951. május 31-én megkereste az Állami Egyházügyi Hivatalt, hogy az 1950/51 tanévben használt hittankönyveket újra engedélyezzék. Ez ügyben a püspöki konferencia elnöke is hivatalosan átírt fenti Hivatalhoz július 5-én s ezen írásban jelezte azt is, hogy a hittankönyvek szerkesztése a Szent István Társulat feladata. Augusztus 31-én az Egyházügyi Hivatal közölte, hogy a tavalyi hittankönyvek nyomásának nincsen akadály, de papírhiány miatt a múlt tanévi példányszámnak csak a fele lesz megkapható. A püspöki kar a már jelzett szeptember 4-i konferenciáján ezzel a kérdéssel is foglalkozott s úgy határozott, ha magasabb példányszám engedélyezése nem nyerhető el, ezt is el kell fogadni. A hittankönyvek szövegének revíziója, a kinyomatható példányszám meghatározása, valamint a nyomási engedély megadása ekkor még a Népművelésügyi Minisztérium hatáskörébe tartozott.

Az 1951. december 30-án tartott igazgatóválasztmányi ülésen Zsigovits Béla megbízott alelnök aztán jelentette, hogy a Népművelésügyi Minisztérium a hittankönyvek revízióját szeptember végéig elintézte, a nagy papírhiányra hivatkozással azonban csak félannyi példányban jelenhetnek meg azok, mint az előző iskolai évben. A könyvek kinyomtatását az államosított Stephaneum Könyvkiadó megbízásából a Franklin Nyomda fogja végezni. A nyomda nagy elfoglaltsága és a szükséges papiros mennyiség beszerzésének nehézsége miatt a nyomás annyira elhúzódik, hogy a hittankönyvek csak a jövő év elején kerülhetnek forgalomba. Miután Társulatunknak könyvárusítói joga

megszűnt, az árusítást, illetve az egyházmegyék közti szétosztást az Ecclesia Szövetkezet¹⁵ fogja végezni, mely ezért a tevékenységéért a könyvek bolti árából 27%-ot magának levonhat.

A Társulat új helyiségeinek bérét a háztulajdonos KIK¹⁶ havi 600 Ft-ban állapította meg. Miután ezt a delegált adminisztrátor igen magasnak találta, okadatolt fellebezésben a bérösszegnek mérséklését kértük a KÖZELBIZ-nél. Ez a bért le is szállította az eddiginek a felére, a KIK azonban döntőbizottság elé vitette az ügyet. A döntőbizottság megállapította érveléseink helytálló voltát és a feleket megegyezésre szólította fel. Az egyezkedés végül is eredménnyel járt s a bérösszeg a felére csökkentett le.

A Szentkirályi utca 28. sz[ámú] házunk tulajdonjogának tisztázódása után vagyondézsma fizetési kötelezettségünk teljes mérvben felújult. A vagyondézsma még 1947. október 10-én vettetett ki 63 750 Ft összegben. Erre 1949. július 31-ig befizettünk 50 885 Ft-ot, így tőketartozás maradt Ft 12 865. – Az adóhivatal ezen tartozás után, 1949. aug. 1-től számítva havi 3% késedelmi kamatot rótt ki, melynek jelenlegi összege már 11 095 Ft-t tesz ki. Az ügyet megfellebbeztük és különösen a késedelmi kamatoknak a mérséklését kértük, miután nem rajtunk múlt, hogy a tulajdonjog megállapítása ily hosszú ideig húzódott. Az engedmények előfeltételéül tűzetett ki, hogy legalább 3 666-ot azonnal fizessünk be. Ez meg is történt s az ügy rendezésére vonatkozóan tovább tárgyalunk.

¹⁵ 1951. szeptember 4-én a Katolikus Papok Országos Békebizottságának felügyelete alatt megalakult gazdasági szerv, egyházi ruhákat gyártó varroda és templomfelszereléseket, kegytárgyakat, ill. ruhákat árusító üzlet.

¹⁶ Feltehetően a Kereskedelmi és Iparkamara.

Sok gondot okozott a ház 83–84%-át bérfizetés nélkül használó Franklin Nyomdával való tárgyalás. Ha már semmi bért nem fizet, kértük legalább vállalja a ház után fizetendő közüzemi díjaknak megfelelő arányban való fizetését. A vállalat vezetősege kijelentette, hogy óhajunkat jóindulatú megfontolás alatt tartja, de saját felettes hatóságának hozzájárulása nélkül nem foglalhat állást. A házfelügyelő fizetésének, illetményadó-jának és SZTK¹⁷ díjának arányos fizetését vállalni kívánja; a házvilágítás kérdésének tisztázása előtt szükségesnek tartja műszakilag megállapíttatni, melyik vezeték milyen órára van kapcsolva, a kéményseprési díj s a víz és csatornázási díj részvételi arányáról ezek után tárgyal.

Az előző ülés határozataképpen a hátralékos tagsági díjak befizetésére felszólítások küldettek ki. Ezek kielégítő eredménnyel jártak, ami örövendetesen igazolja, hogy a katolikus társadalom megértéssel viseltetik Társulatunk helyzete iránt. A tagok részére idén sem tudunk semmi kedvezményt biztosítani. A budapesti központi papnöveldének, az egri és a székesfehérvári szemináriumoknak, a régi kiadványokból, karácsonyi ajándécul, ingyen juttattunk könyveket. Ez a választmányi ülés írásban köszöntötte Kemenes József¹⁸ egri prelátus-kanonokot, választmányunk tagját, aranymiséje alkalmából.

¹⁷ Szakszervezetek Társadalombiztosítási Központja.

¹⁸ *Kemenes József* (1897–1962), született Kronberger József. 1939-től a Papi Nyugdíjintézet igazgatója. 1920-tól tiszteletbeli kanonok, 1925-től pankotai címzetes apát és kanonok.

1952

Az 1952. március 27-én tartott választmányi ülésen Zsigovits Béla arról számol be, hogy a folyó iskolai évre engedélyezett 11 hittankönyv együttesen 93 500 példányban kinyomatásra került. Az erre vonatkozó szerződést az államosított Stephaneummal f[olyó] é[v] február 1-én aláírtuk s ennek eredményeképp, az adók levonása utáni 11 578 Ft 87 fillér elosztását elnökségünk március 1-én tartott értekezletén eszközölte.

A Társulat 97-ik rendes közgyűlését már valamivel tágabb keretek közt tartotta meg 1952. május 6-án. Megjelent azon 75 tag, köztük Czapik Gyula egri érsek, Dudás Miklós¹⁹ hajdúdorogi, Pétery József²⁰ váci, Hamvas Endre csanádi, Kovács Sándor²¹ szombathelyi és Badalik Bertalan²² veszprémi püspök, Endrey Mihály²³ egri és Szabó Imre²⁴ esztergomi segédpüspökök. El-

¹⁹ *Dudás Miklós OSBM* (1902–1972), született Dudás Mihály, 1933-tól a baziliták magyarországi ágának főnöke, 1939–1975 között hajdúdorogi görögkatolikus megyéspüspök, 1944-től a Munkácsi Görögkatolikus Egyház-megye és a Miskolci Exarchátus apostoli kormányzója.

²⁰ *Pétery József* (1890–1967), született Petró József, 1942-től váci megyéspüspök, akadályoztatva 1953–1956 között, majd 1957-től haláláig (Hejce).

²¹ *Kovács Sándor* (1893–1972), 1944–1972 között szombathelyi megyéspüspök.

²² *Badalik Bertalan OP* (1890 – 1965), született Badalik Sándor, 1934-től a Domonkos Rend Osztrák–Magyar Rendtartományának, majd 1938-tól a Magyar Rendtartománynak tartományfőnöke 1946-ig. 1949-től veszprémi megyéspüspök, akadályoztatva 1957-től haláláig akadályoztatva (Hejce).

²³ *Endrey Mihály* (1905–1977), született Eipel Mihály, 1950-től egri segédpüspök és baratai címzetes püspök, 1972–1975 között pécsi segédpüspök, majd haláláig váci megyéspüspök.

²⁴ *Szabó Imre* (1901–1976), 1951-től esztergomi segédpüspök, thyatirai címzetes püspök, esztergomi apostoli kormányzó 1969–1971 között.

sőbben Czapik érsek tartott előadást „Elfelejtett litánia” címmel, majd Zsigovits Béla terjesztette elő az alelnöki jelentést. Ezen a közgyűlésen aztán Zsigovitsot megválasztották alelnöknek. A számvizsgáló bizottság jelentéséből megtudjuk, hogy a Társulatnak vagyona 263 ezer forintra értékeltetett, melyből készpénz mintegy 23 ezer forint. A jövő évi költségvetés végösszege 38 ezer forint. Itt mutatunk rá, hogy a Társulat hihetetlen alacsony rezsivel dolgozott, hogy ily alacsony összegből kifutja a személyi kiadás (alelnöki tiszteletdíj) egyetlen tétel s az az adókkal és SZTK járulékkal nem haladja túl az évi 5 ezer Ft-ot.

1952. június 26-án tartatott ismét választmányi ülés. Ez először személyi kérdésekkel foglalkozott. Réthly Antal elnök kegyeletes szavakkal tartott megemlékezést a f[olyó] é[v] március 17-én elhunyt Láng Nándor²⁵ felett, ki a Társulat igazgatóválasztmányának évtizedeken át egyik legbuzgóbb tagja és a Társulat Intéző Bizottságának elnöke volt. Ismertette életrajzi adatait, élete folyásának fontosabb állomásait, tudományos működését, értékes műveit²⁶ és a kitüntető elismeréseket, végül megkapó szavakkal ecseteli nemes jellemvonásait, különösen kiemelve tudomány-szeretetét, szerénysé-

²⁵ Láng Nándor (1871–1952), régész, művészettörténész, klasszika-filológus, a Szent István Akadémiának 1916-tól volt rendes tagja.

²⁶ Láng Nándor főbb művei: *Analecta ad latinitatis Hungarorum dictionarium*, Budapest 1892; *Epidaurus*, Budapest 1902; *Odysseus hazája*, Budapest 1902; *A görög művészet története*, A művészetek története a legrégibb időktől a 19. század végéig I., szerk. Beöthy Zsolt, Budapest 1905; *Figurális terrakották az aquincumi múzeumban*, Budapest 1906; *Az ógörög műveltség és Homeros*, Beöthy Zsolt- emlékkönyv, Budapest 1908; *A Dolichenus-kultusz emlékei*, Budapest 1923; *A savariai Dolichenus-csoportozat*, Budapest 1944; *Egy pannóniai föliratról: Az ábécés föliratok értelmezése*, Budapest 1946.

gét, Társulatunk iránti hűségét és odaadó munka-készségét. Ebből az ülésből üdvözölte feliratilag a Társulat védői karának legrégebbi tagját, Virág Ferenc pécsi püspököt gyémántmiséje alkalmával.²⁷ Aztán a székházzal kapcsolatos ügyek következtek. A Szentkirályi utca 28. sz[ám] alatti házingatlanunk bejelentését, amelyet a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1952. évi 4. sz[ámú] törvényerejű rendelete²⁸ 13.§-a írt elő, szabályszerű időn belül fogatosítva lett, felhívta abban a figyelmet a rendelet 6.§-ában foglaltakra. Volt gondunk arra is, hogy ingatlanunk az Állami Egyházügyi Hivatalhoz benyújtott kumulatív jegyzékbe felvételessék. A külön bizottság március 6-án közzétett határozata szerint a társulati székház állami tulajdonba vétele, a rendelet 1.§-ára való hivatkozással mégis elrendeltetett, delegált adminisztrátor a házat és a f[olyó] é[v] február 19. óta befolyt bérösszegeket a Fővárosi VIII. ker[ületi] ingatlankezelő vállalatnak március 13-án átadta. A házadót és a házfelügyelővel való jogviszonyból származó fizetéseket f[olyó] é[v] február 15-ig számítva kifizettük. A Püspöki Kar közbenjárására a ház aztán mégis meghagyatott tulajdonunkban. A fővárosi VIII. [kerületi] ingatlankezelőség a házat kezelésünkbe visszabocsájtotta, sőt az időközben beszedett lakbéréket Társulatunk számlájára visszautalta.

Az 1952. évi harmadik negyedévi választmányi ülés szeptember 25-én tartatott meg. (Az alapszabályok kötelezőleg elő-

²⁷ Virág Ferencet 1892. június 25-én szentelték pappá. *Virág Ferenc* (1869–1958), született Blum Ferenc, 1926-tól pécsi megyéspüspök.

²⁸ 1952. évi 4. törvényerejű rendelet egyes házingatlanok állami tulajdonba vételéről. Az Alkotmánybíróság 1991-ben határozatban semmisítette meg, 1991. május 20-tól hatálytalan.

írják, hogy az igazgatóválasztmány évente legalább négy ülést, lehetőleg negyedévenként tartson). Zsigovits ezen jelenti, hogy a Társulat legfőbb teendőjének a megfelelő hittankönyvekről való gondoskodást tekinti. Míg az előző években a Társulat által szerkesztett hittankönyveket az államosított Stephaneum Nyomda és Könyvkiadó adta ki, mostantól – mivel a Stephaneum felszámolást nyert – a kiadást is Társulatunk végzi. A kezdődő tanévre az általános iskolák számára öt, a gimnáziumok számára három tankönyvet adunk ki. A szükséges papírmennyiség kiutalása, hónapokig tartó utánajárások után, az Állami Egyházügyi Hivataltól kapott értesülés szerint, a legrövidebb időn belül meg fog történni s így a könyvek kinyomatásának és forgalomba hozásának mi sem áll majd útjában. Azutáni főtárgyalási pont ismét a székház ügye volt. Miután a ház túlnyomó részét használó Franklin Nyomda N. V. a bérfizetést 1949. szeptember 1-ével egyszerűen beszüntette, a ház után előzőleg kivetett és nagyobbik részben be is fizetett vagyonszármazásának még hátralévő részét nem volt módunkban megfizetni. Ez a hátralék többéves járuléka. Az ügyet a VIII. kerületi tanács elé terjesztettük, onnan a Fővárosi Tanács elé, majd a Pénzügyminisztériumban működő különleges döntőbírárság elé. Több mint egy évig tartó szakadatlan utánjárás, sok tárgyalás és megbeszélés eredményeképp kézbesítettett számunkra a VIII. ker[ületi] Tanács pénzügyi osztályának f[olyó] é[v] augusztus 22-én keltezett, 342/Sze/25/1952. sz[ám] határozata, mely végeredményében Társulatunkat a jelzett összeg megfizetése alól mentesítette. Ennek a régóta húzódó ügynek illetően elintézése nagy megkönnyebbülést jelentett a Társulatnak, mert ha a tekintélyes

összeg megfizetésének terhét reánk hárítják, az felemésztette volna egész anyagi erőnket.

1953

Az 1953. évi március 26-án tartott választmányi ülés is újra fájdalmas veszteségről való megemlékezéssel kezdődött. Pitroff Pál elnök kegyeletes szavakkal tart megemlékezést dr. Várdai Béláról²⁹, az igazgatóválasztmány legrégibb és fáradhatatlanul buzgó tagjáról. Ismerteti élete folyását, munkásságát, egyéniségét; vázolja életútjának különböző állomásait, irodalmi tevékenységét, megrajzolja minden szépért lelkesedő jellemét: igazi esztéta volt. Társulatunk ügyeit lelkes odaadással, őszinte szeretettel és fáradhatatlan buzgalommal szolgálta. Testi törődtségében sem mulasztotta el sohasem az üléseinken való részvételt s élete utolsó percéig nagy érdeklődéssel viseltetett Társulatunk minden ügyes-bajos dolga iránt. Temetésén az elnökség testületileg, az igazgatóválasztmánynak igen sok tagja vett részt, ravatalára koszorút helyeztünk. Kegyelettel emlékezett meg ez elnök a múlt év december 31-én elhunyt Komócsy István³⁰ pécsi prelátus-kanonok, választmányi tagunkról is. A folyó évi tanévi hittankönyvek összesen 75 400 példányban december elején megjelentek és forgalomba kerültek. A jövő

²⁹ *Várdai Béla* (1879–1953), született Weismann Béla, magyar–latin szakos gimnáziumi tanár.

³⁰ *Komócsy István* (1872–1952), korábban a pécsi keresztényszocialista párt alapító vezetője volt, 1920-tól volt tb. kanonok, 1924-től kanonok, 1927-től trinitáshegyi címzetes prépost, 1931-től tolnai főesperes.

iskolai évi hittankönyvek ügyének tárgyalását már most megkezdettük.

A fővárosi V. kerületi Tanács végrehajtó bizottsága f[olyó] é[v] március 5-én bizottságilag felülvizsgálta Társulatunk múlt évi pénzkezelését és ügyvitelét. A vizsgálatról jegyzőkönyv vétetett fel, melyet a Társulat részéről Esty Miklós írt alá. A Társulat működését és az anyagiak kezelését illetően semmi kifogás sem tétetett. A fővárosi VIII. ker[ületi] Tanács f[olyó] é[v] január 23-án kelt 8092/S/6 számú határozatával a székházingatlanunkat ismét állami tulajdonba vette. A határozatot a Fővárosi Központi Tanácshoz szabályszerűen időben megfellebeztük. A ház túlnyomó részét bérfizetés nélkül használó Franklin Nyomda N. V.-val a ház közüzemi díjainak arányosabb százalék szerinti vállalását célzó tárgyalások semminemű eredményre nem vezettek.

Váradi József³¹ és Wagner József³² választmányi tagok ezen tagságukról az év folyamán lemondottak. Belenyugodtunk.

98-ik rendes közgyűlését a Társulat 1953. május 5-én tartotta meg s azon 72 tag jelent meg, köztük az egri érsek, a szombathelyi és veszprémi megyéspüspökök, a váci, a pécsi, az egri és az esztergomi segédpüspökök, a pannonhalmi főapát stb. Azon dr. Czapik Gyula egri érsek, mint a püspöki kar rangidős tagja tartott „Az új rituáléről, az egységes *praerator*ról és Szentmihályi Mihály énekeskönyvéről” címmel értékes előadást. Az alelnöki beszámoló az évi működést ismertette, melynek tartalmát az egyes választmányi ülések tárgyából már ismerjük. A vagyoni helyzet javult, a Társulat tavalyi évvégi vagyona 263 ezer forintot

³¹ Váradi József (1888–1961), tanítóképzői tanár.

³² Wagner József (1882–1956), nyelvész.

tett ki, melyből a készpénz 115 ezer forint, tehát főleg a „mobilitásunk” javult. Erre multhatatlanul szükség is volt, mert idegen nyomdával dolgozván először kellett kifizetni a megrendelt könyvek papirosát, nyomási költségeit s az ebbe fektetett pénzünk csak e könyvek értékesítése után került vissza, márpedig a papír- és nyomda számla kifizetésével várni nem lehet. Ezek szerint kell tehát értékelni készpénzvagyonyunkat, mely kizárólag forgalmi tőke jellegével bír.

Az 1953. évi harmadik 1/4 évi választmányi ülés szeptember 24-én tartatott meg. Zsigovits alelnök jelenti, hogy a most kezdődő tanévre a Társulat öt hittankönyvet adott ki³³; mégpedig „Kis katekizmust”³⁴ 18 ezer, „Bibliai történeteket”³⁵ 18 ezer, „Szertartástant”³⁶ 7 ezer, „Jézus Krisztusnak és egyházának történetét”³⁷ 7 ezer, „Hit- és erkölcsant”³⁸ ugyancsak 7 ezer példányban – valamennyi Hamvas Endre csanádi püspök tollából. A tankönyvek szerzőségére beleszólásunk nem volt, erről a püspöki kar határozott. Összesen tehát 57 ezer példányban jelent[ek] meg az idei hittankönyvek – a múlt évi 75 400 pél-

³³ Az 1953/54-es tanévre vonatkozhat a megállapítás, ennek ellenére tekintve, hogy az említett könyvek 1955-ben és 1956-ban jelentek meg, némi ellentmondás van a kiadásra vonatkozó kijelentésben. Esetleg Esty tévedett a tanévekben.

³⁴ HAMVAS ENDRE, *Kis katekizmus a Biblia elemeivel: az általános iskolák I-II. osztályának katolikus tanulói számára*, Budapest 1955.

³⁵ HAMVAS ENDRE, *Bibliai történetek a katekizmus igazságaival: hittankönyv az általános iskolák 3-4. osztályának katolikus tanulói számára*, Budapest 1955.

³⁶ HAMVAS ENDRE, *Szertartástan az általános iskolák 5. osztályának római katolikus tanulói számára*, Budapest 1956.

³⁷ CHOBOT FERENC, *Jézus Krisztus egyházának története I-III*, Budapest 1907.

³⁸ HAMVAS ENDRE, *Hit- és erkölcsant az általános iskola 7-8. osztálya számára*, Budapest 1955.

Ismét dús aratást tett választmányi tagjaink sorában a halál. A magyar katolikus tudományosságnak olyan büszkeségei, mint Schütz Antal³⁹, Hanuy Ferenc⁴⁰, Scheffler János⁴¹ szatmári püspök, Csárszky István⁴² esztergomi nagyprépost, Bányay Jenő⁴³ hajdúdorogi nagyprépost, Török Mihály⁴⁴ kanonok, Baranski Gyula⁴⁵ a halottaink. Az élők közül Rogács Ferenc⁴⁶ pécsi koadjutor püspököt és Szántay-Szémán⁴⁷ prelátest arany-miséjük, Endrey Mihály püspököt ezüstmiséje⁴⁸, Melles N. Géza⁴⁹ kanonokot nagypréposti kinevezése alkalmával üdvözölte a Társulat. Majd Balogh Albin⁵⁰ vál[asztmányi] tag tart előadást: „Szent István litániája” címmel.

Az 1953. évi utolsó negyedévi választmányi ülés december 29-én lett megtartva. Itt legelőször is bejelentetett, hogy a Bu-

³⁹ *Schütz Antal SchP, Berchmans Szt Jánosról nevezett* (1880–1953), teológus.

⁴⁰ *Hanuy Ferenc* (1867–1953), 1923-tól pécsi kanonok, 1940-től apostoli protonotárius.

⁴¹ *Scheffler János, Boldog* (1887–1952), 1942-től szatmári megyéspüspök és nagyvárad apostoli kormányzó.

⁴² *Csárszky István* (1870–1953), 1943-tól esztergomi nagyprépost.

⁴³ *Bányay Jenő* (1865–1953), 1929-től hajdúdorogi püspöki helynök.

⁴⁴ *Török Mihály* (1870–1953), 1930-tól esztergomi kanonok.

⁴⁵ *Baranski Gyula* (1867–1953), ügyvéd, gyorsíró.

⁴⁶ *Rogács Ferenc* (1880–1961), 1948-tól pécsi koadjutor püspök és Sebaste in Phrygia címzetes püspöke, 1958-tól pécsi megyéspüspök. 1903. június 23-án szentelték pappá.

⁴⁷ *Szántay-Szémán István* (1880–1960), született Szémán István, 1924-től haláláig vezette a Miskolci Apostoli Exarchátust. 1903. szeptember 20-án szentelték pappá.

⁴⁸ Endreyt 1928. augusztus 12-én szentelték pappá.

⁴⁹ *Melles Nikefor Géza* (1882–1961), 1953-tól hajdúdorogi nagyprépost.

⁵⁰ *Balogh Albin OSB* (1887–1958), született galánthai Balogh Lajos, latin–történelem tanár, 1948-tól nyugállományban a budapest-rómaifürdői plébánián. Apai ágon családi kapcsolatban volt Czapi Gyulával.

dapesti Központi Járásbíróság, mint telekkönyvi hatóság 1953. szeptember 2-án kiadott 7061/1953 sz[ámú] végzésével a Szentkirályi utcai házunk tulajdonjogát a Magyar Állam javára bekebelezte. A Budapesti VIII/10 Házkezelőség október 24-i felhívására a házat 1953. november 1-ével nekik átadtuk. A Társulat vezetősége, ahogy az az előzmények ismertetéséből latható mindezt megtett, hogy az ingatlant számunkra megmentse, ez időlegesen sikerült is, tovább azonban már nem volt húzható. Nehéz szívvel váltunk meg érzelmileg ettől a szép és nagymúltú ingatlanunktól, a Társulat hőskorának tanújától, de meg kell vallanunk azt is, hogy gazdaságilag ez könnyebben járt számunkra, mert már egy évtized óta (ostrom stb.!) alig karbantartott háznak elkerülhetetlen reparatúrái olyan hatalmas összegeket igényeltek, melyeket előteremteni képtelenek lettünk volna s ez a kétes biztonságú vagyónunk minden meglévő pénzünket felemésztette volna. A jogi megváltást megkönnyítette az, hogy voltaképp már évek óta úgysem használhattuk a saját céljainkra ezt az ingatlant.

De ez az ülés öröndetesebb eseményeket is tárgyalhatott: Az egri érsektől, mint a püspökkari értekezletek ez idő szerinti elnökétől a következő szövegű iratot vettük:

336/1953. elnöki szám.

A Szent István Társulat T[isztelet] elnökségének, Budapest.
A püspöki kar legutóbbi konferenciáján tárgyalt arról is, hogy az 1954. év folyamán mely katolikus könyvek megjelentetése látszik legszükségesebbnek. Ennek kapcsán multhatatlanul szükségesnek ítélte az Újszövetségi Szentírás egy új kiadásának előkészítését is, miután a korábbi kiadások elfogytak. Ebben a kérdésben tárgyalásokat folytattam az Állami Egyházügyi Hivatallal és

fenti célra bizonyos papírmennyiség kiutalására ígéretet kaptam. Fentiek után felhívom a T[isztelt] Elnökséget, hogy hívja újra életre a Társulat „Szentírás Bizottságát”, melynek eddig is feladata volt a Vulgata szerint és Káldi György fordítása nyomán a szöveg átdolgozása s bevezetésekkel és jegyzetekkel ellátása. A bizottság tagjaiul, mint a Püspökkari Értekezletek ez idő szerinti elnöke s ebből kifolyólag a Társulat Fővédői tisztének gyakorlója /:így:/ az alapszabályok 27.§-ában foglaltak alapján is, Dr. Iványi János⁵¹, Dr. Radó Polikárp⁵² és Dr. Szörényi Andor⁵³ Központi Hittudományi Akadémia-i professzorokat jelölöm meg és a következőket közlöm:

- 1.) Újabb kiadásra kerül az Újszövetségi Szentírásból a négy evangélium és az Apostolok Cselekedetei.
- 2.) Iránytadóul a legutóbbi, 1949-ben megjelent szentírási szöveg szolgáljon, amely a Társulat tulajdona /:így!:/ és tőle eltérni nem kell.
- 3.) De újra dolgozandók fel a magyarázó jegyzetek, melyeknek szövegét rövidebbre és megfelelőbbre kell tenni. Ennek megfelelően dolgozandó át az egyes szövegrészek bevezetése. A párhuzamos szövegekre való utalás elhagyható.
- 4.) Nyomda technikailag a szöveg lehetőleg nagyobb betűtípusban szedendő, esetleg tagozásában könnyebben áttekinthető legyen.
- 5.) A Szent István Társulat Szentírás Bizottsága más szakférfiakkal is kiegészítheti magát, ha annak szükségét látja, elnöklőjét pedig saját kebeléből szabadon választja.

⁵¹ *Iványi János* (1894–1954), született Imhof János, katolikus pap, 1928-tól a Pázmány Péter Tudományegyetem Teológiai Fakultásának tanára, majd az ószövetségi szentírástudományi tanszék vezetője 1953-ig, 1942–1943 között a kar dékánja.

⁵² *Radó Polikárp OSB* (1899–1974), született Radó János, liturgiátörténész, 1950–1971 között a Római Katolikus Hittudományi Akadémia professzora.

⁵³ *Szörényi Andor* (1908–1969), katolikus pap, 1951–1969 között a Római Katolikus Hittudományi Akadémia Újszövetségi Tanszékének professzora.

Jelen levelemet másolatban egyidejűleg megküldöttem Dr. Iványi János professzornak, mint a Szentírás Bizottság szenior tagjának. A Bizottság munkásságára a jó Isten áldását kérve és munkájuk eredményének beterjesztését mielőbbre várva, fogadja a T[isztelt] Elnökség őszinte tiszteletem nyilvánítását.

Eger, 1953. december 3.

Dr. Czapik Gyula s.k., egri érsek.

Időközben Iványi professzor arról értesítette a Társulatot, hogy a Bizottság Kosztolányi István⁵⁴ és Puskás Béla⁵⁵ urakkal egészítette ki magát, elnöklőjéül pedig őt választotta meg. A munkálat szellemi része annyira előre haladt, hogy az a jövő év januárjára előreláthatólag elkészül. Itt csak jegyzetben utalunk arra, hogy a Püspöki Kar tudatában volt annak, hogy maga a régi szöveg is átdolgozásra szorulna⁵⁶, de ez egyrészt igen elhúzta volna a dolgot, másrészt ennek államhatósági engedélye esetleg az új szövegezésre oly befolyást gyakorolt volna, hogy kívánatosabbnak látszott ettől most eltekinteni.

⁵⁴ *Kosztolányi István* (1903–1977), 1948–1949-ben a budapesti Érseki Helynökség titkára, 1954-től nyugdíjazásáig a római katolikus leánygimnázium hittanára, 1968-tól haláláig a Hittudományi Akadémia Újszövetségi Tanszékén c. rendkívüli tanár.

⁵⁵ *Puskás Béla OFMCap* (1902–1959), született Puskás Ferenc, teológus, 1950-től budapest-alsóvízivárosi káplán.

⁵⁶ 1626–1775 között a Herény nembeli alsó- és felsőkáldi P. Káldi György († 1634) jezsuita teológus által lefordított Biblia volt használatban a Magyar Katolikus Egyházban. A Káldi-fordítás teljes, eredeti könyvészeti meghatározása: „*Szent Biblia. Az Egész Keresztységben bévött Régi Deák bötüből Magyarra fordított a' Jesus alatt Vitézkedő Társaságbéli Nagy-Szombati KÁLDI GYÖRGY Pap. Nyomatta Béchben A' Kolóniai Udvarban Formika Máté. M,DC,XXVI. Esztendőben*”. A „*Neovulgata*” második kiadása 1732-ben, a harmadik 1782-ben látott napvilágot. 2014-ben született egy reprint kiadása is.

A Püspöki Kar új imakönyvnek, külön az ifjúság számára és külön a felnőttek részére való megszerkesztését is elhatározta s annak kiadását is Társulatunkra bízta. Ezzel a Társulat élete a közelmúlt évek teljes pangása után mégis némi szerény fejlődést tud felmutatni. Tájékoztatásul meg kell azt is világítani, hogy most nem az a helyzet, hogy a Társulat bármely könyvnek kiadhatása iránt papirost igényelhessen, hanem az illetékes állami szerv meghatározza, hogy egy év folyamán a Katolikus Egyháznak mennyi papírmennyiséget utal ki, a Püspöki Karra bízván, hogy azt miként osztja el: abból mennyit hittankönyvek, Directorium, egyházi nyomtatványok és más kiadványok megjelentetésére fordítani. Ki kell hangsúlyoznunk tehát hogy – a morális támasz mellett – a Társulat életére igen nagy kihatással van az, hogy a Püspöki Kar a katolikus könyvek megszerkesztésének és kiadásának feladatát túlnyomó részt a Társulatunkra bízza.

Talán nem lesz érdektelen, ha ideiktatjuk Esty Miklós delegált adminisztrátornak ezen ülésen elhangzott felszólalását:

Szabadjon egy indítványt tennem, de azon túl, az év vége közeledvén, a Társulat anyagi helyzetéről néhány megvilágosító szót mondanom. Azt az indítványt terjesztem az i[gen] t[iszelt] ig[azgató]választmány elé: méltóztassék az 1954. évre eső tagsági díj összegét – az eddigi évi 20 forint helyett – ezen összeg fölében, vagyis évi 10 Ft-ban megállapítani. Régi tagjaink anyagi helyzetében történt változás egyrészt, a Társulatnak remélhető folyó bevételei másrészt kellőképp indokolják ezt az indítványt. Az alapszabályok 48.§-ának k) pontja az igazgatóválasztmány kötelességévé teszi a tagoknak nyújtandó tagilletményről való gondoskodást. A Társulat az előző években a 20 forintot értékben meghaladó könyvajándékot nyújtott tagilletményképp. Miként volt ez lehet-

séges, mikor a Társulat összes könyvkészlete az üzemek államosításakor szintén állami tulajdonba került? Ennek magyarázata az, hogy a Szent István Akadémia a Társulat üzemeinél bizományban megjelentetett néhány művet és számos felolvasást. Az államosításkor az államosított üzem az ezzel kapcsolatban fennálló nyomdatartozást a Társulat pénzéből kiegyenlítette, a bizományi kiadásban megjelent könyveket pedig önként, a hatályos jogszabályoknak is megfelelően, nekünk kiszolgáltatta. A Szent István Akadémia likvidálásakor a Társulat az Akadémiával szemben fennállott összes követeléseit leírta, de ezzel szemben a fenti kiadványkészletet megkapta. Ezekből volt tehát lehetséges tagilletményt nyújtani. Ez a csekély készlet azonban most már kifogyóban van, s ma még nem tudunk előterjesztést tenni aziránt, hogy az 1954. évben mit tudunk tagilletményként nyújtani. Az erre vonatkozó döntést kérjük az Elnökségre bízni.

Engedtessek meg nekem, hogy az év végének közeledtekor a számvizsgáló bizottság jelentésében foglaltakhoz, a pusztá szám adatok mellé, néhány szó felvilágosítást, magyarázatot fűzhessek. A jelentésben foglalt szám, első hallásra talán magasnak látszik. Ki kell hangsúlyoznom azonban ehelyütt, hogy ez a mintegy 100 000 forintnyi összeg, voltaképp nem tekinthető vagyonnak, kaptalísnak, hanem az a Társulat működésének fenntartásához mulhatatlanul szükséges összeg. A papír árát, a nyomda számlát és bizonyos más költségeket, adókat, ugyanis mind először ki kell fizetnünk, csak azután kerülhet a sor a megjelentetett kiadványok értékesítésére. Mivel a mai pénzügyi gazdálkodás jóformán kizárja, hogy magánszemély ily célra hitelt vehessen igénybe, ezen forgó összeg nélkül az életet fenntartani nem tudnánk. Ez a magyarázata annak is, hogy ezt a jelentékenynek látszó készpénz összeget nem igen tudjuk semmibe sem befektetni, hanem azt állandó készenlétben kell tartanunk.

Kiadványaink üzleti hasznának jelentékeny része a könyvek forgalomba hozójának jut, miután magunk többé ily jogosítvánnyal nem rendelkezünk. Így rá kell mutatnom arra is, hogy megtakarításunk voltaképp nem a haszonkulcsunk magasságá-

ból származik, hanem abból ered, hogy rezsinket hihetetlen alacsonyra sikerült leszorítanunk. Ez az igen alacsony rezsiköltség nemcsak a Társulat anyagi helyzetére van kihatással, hanem a kiadványok árára is. A megjelenő könyvek – komplikált kulcs szerinti s a hatóságok által megállapított – árának megállapításánál számba veendő tényező a kiadó saját költsége, így ez alacsony rezsiköltség kihat arra is, hogy a hittankönyvek stb. ára is alacsonyabb lett. Úgy véljük, hogy szegénységünkben és igen szűkre szabott tevékenységünkben is hűek maradtunk az alapítók nemesszándékaihoz és az általános katolikus érdekekhez: hogy „jó és olcsó” könyvkiadók legyünk.

1953. év folyamán 4-szer olyan összegű számlákat fizettünk ki, mint amennyi pénzünk volt, ami úgy volt lehetséges, hogy ezen év folyamán egész pénzkészletünket négyszer forgattuk meg. A bevételek és a kötelezettségek kiegyensúlyozása ilyen helyzet mellett nem kis gonddal járt.

A fent kifejtettek nem volnának teljesek, ha elhallgatnám azt, hogy nem hiányzott a nagylelkűség sem. Az egri érsek úr, a Matuszka-féle hittankönyvek⁵⁷ szerzői díjáról, a főgyűházmegye nevében, a Társulat folyó évi költségeinek csökkentése javára, közel 2000 forint összegben, lemondott. Ugyancsak ő eszközölt ki számunkra külföldről és ajándékképpen 100 kötet görögből fordított, magyar nyelvű Újszövetségi Szentírást, melyeknek vámmentes behozatala azzal a kikötéssel volt elérhető, hogy a Társulat azokat kizárólag egyházi személyeknek és mi is ajándékképp juttatjuk. Az Actio Catholica központi irodája teljesen ingyen végzi az irodai munkát és sajátjából viseli az ezzel kapcsolatos összes postai költségeket.

Egy intelligens férfi, ki névtelen kíván maradni, ellenszolgáltatás nélkül vállalta helyiségeink időnkénti takarításának fizikai munkáját. Végül szabadjon az i[gen] t[iszte]lt Választmánynak jelenem, hogy mint eddig is és mindenben, a Társulat az anya-

⁵⁷ MATUSZKA MIHÁLY, *Katolikus keresztény erkölcstan az 1900. évi hitoktatói tanterv alapján a középiskolák VI. osztálya számára*, Budapest 1916. 5. kiad.

giakkal kapcsolatosan is különlegesen ügyel arra, hogy mind az alapszabályaiban, mind a törvényekben és rendeletekben foglalt előírásokat a legpontosabban és lelkiismeretesen betartsa.

Ennek az ülésnek végén a világot járt Zsigovits Béla tartott előadást „A Szent István magyar királyról elnevezett katolikus misszió Niigatában” címmel.

1954

Az 1954. március 26-i ülésen bejelentetett, hogy az V. Ker[ületi] Tanács végrehajtóbizottságának II. igazgatási osztálya f[olyó] é[v] február 24-én bizottságilag kiszállt és felülvizsgálta Társulatunk múlt évi ügy- és vagyonkezelését, a Társulat könyveit, pénztárát és könyvtárát. A Társulat működését és az anyagiakat illetően semmi kifogás nem tétetett. Az ülés fő-tárgya a közgyűlés előkészítése volt. Az ülés végén Blieszner Ágoston⁵⁸ c[ímzetes] prépost tartott „Látogatásaim Nagy-Budapest templomaiban” címmel igen érdekes és tanul-ságos előadást.

A 99-ik rendes közgyűlés 1954. május 11-én tartatott meg azon 86 szavazatra jogosultan 80 tag jelent meg, köztük Czapik Gyula egri érsek, Hamvas Endre csanádi, Kovács Sándor szom-bathelyi megyéspüspökök, Sárközy Pál pannonhalmi főapát,

⁵⁸ *Blieszner Ágoston* (1883–1965), 1916-tól budapest-józsefvárosi káplán, 1920-tól adminisztrátor, 1921–1948, majd 1949–1952 között plébános, majd nyugalmazott plébános.

Kovács Vince⁵⁹, Rogács Ferenc, Endrey Mihály és Szabó Imre segédpüspökök. Czapik Gyula egri érsek „Az Anyaszentegyház parancsolatai” címen tartott ünnepi előadást.

Az igazgatóválasztmány 1954. június 30-án tartott ülést Pitroff Pál elnöklésével. A már huzamosan beteg alelnök helyett delegált adminisztrátor terjesztette elő a jelentést, mely szerint az „Újszövetségi Szentírás” első részének új jegyzetekkel és bevezetésekkel ellátott munkája befejezést nyert, annak nyomása készen áll, a korrektúrák is megtörténtek s így megjelenése már csupán rövid idő kérdése. A könyv 12 ezer példányban fog forgalomba kerülni s ezeknek elhelyezése már biztosítva van, mert a legutóbbi püspöki konferencia, kérésünkre, az összes példányoknak az egyes egyházmegyék közti szétosztását már eszközölte is. Mi 300 példánynak a saját részünkre való visszahagyását kértük s így reményünk van arra, hogy ezekből a példányokból minden egyes rendes tagunknak juttathatunk egyet – ingyen.

Az „Ima és énekeskönyv a katolikus hívők számára” valamint a „Kis imakönyv a katolikus ifjúság számára” című művek is elkészültek, azok egyházhatósági és államhatósági jóváhagyást nyertek s a múlt héten nyomdába kerültek. Sík Sándor piarista rendfőnök [sic!] „Zsoltáros könyve”⁶⁰ is elkészült és egyházhatósági jóváhagyást nyert, az illetékes állami szervtől azonban még nem érkezett vissza.

⁵⁹ Kovács Vince (1886–1974), 1940-től váci segédpüspök és Zarái címzetes püspöke, 1953–1959 között váci általános püspöki helynök, 1959-től váci apostoli kormányzó.

⁶⁰ SÍK SÁNDOR SchP: *Zsoltáros könyv*, Budapest, 1955. (Korábban 1923-ban, később 1961-ben jelent meg.)

A görögkatolikus énekeskönyv kiadása tárgyában Dudás Miklós püspök úrral ismételten tárgyalást folytattunk, azonban, sajnos, annak dacára hogy gazdaságilag is a lehető legkedvezőbb ajánlatot tettük, felajánlván még azt is, hogy ezen a tételen elérhető minden hasznunkat készek vagyunk a püspökség részére átengedni – csakhogy ez a munka is Társulatunk kiadásában jelenhessék meg – a tárgyalások eredményre nem vezettek, mert a püspök úr Társulatunk közreműködését nem óhajtotta igénybe venni. (A más úton való kiadással aztán anyagilag rosszabbul járt.) Ülés végén Zaymus Gyula⁶¹ apát-plébános olvasta fel „Szent Patrik legendája” című novelláját.

Az 1954. szeptember 30-i ülésen Réthly Antal elnökölt. Meleg szavakkal emlékezett meg Töttössy Miklós⁶² prelátusnak, a Társulat évtizedeken át fáradhatatlan egyházi cenzorának aranymiséjéről⁶³, valamint Artner Edgár⁶⁴ vál[asztmányi] tag apáti címmel történt kitüntetéséről. Az alelnöki jelentést Zsigovits Béla terjesztette be, aki ez alkalommal jelent meg utoljára körünkben. Jelenti, hogy a hittankönyvek közül egy már augusztus hó folyamán megjelent, négy a napokban nyert leszállítást, egy pedig kinyomás alatt áll.

⁶¹ *Zaymus Gyula* (1893–1967), a fővárosi Budafok-Felsővárosi Jézus Szíve Plébánia megalapítója és adminisztrátora 1923-tól, majd plébánosa 1929-től nyugállományba vonulásáig.

⁶² *Töttössy Miklós* (1881–1967), 1946-tól Pesti-Középső Esperesi Kerület esperese, 1952-től nyugállományban, 1910 óta egyházmegyei cenzor.

⁶³ Töttössyt 1904. július 14-én szentelték pappá.

⁶⁴ *Artner Edgár* (1895–1972), katolikus pap, 1950–1959 között a Hittudományi Akadémia ökeresztény egyház- és dogmatörténet nyilvános rendes tanára, 1948–1949 között a budapesti hittudományi kar dékánja, 1949–1950 között prodeánja, 1954-től címzetes apát, 1959-től pápai kamarás.

Az „Újszövetségi Szentírás” első kötete szeptember elején forgalomba került. A 22 és 1/4 ív terjedelmű könyv bolti ára mindössze 10 Ft 50 fillér. Mikor az idei tagdíjat a tavalyi felére, mindössze évi 10 forintra szállítottuk le, tagdíjul legalább ily forgalmi árú új könyvet tudtunk adni. A rendes tagok száma a tavalyi 228-ról idén 294-re növekedett. (1944-ben még 4 000 volt.) Azoknak a száma, akik ezt a szerény tagdíjat sem fizették meg az év folyamán: 5 (Három prelátus-kanonok és két más egyházi). Kilépett egy tag (Takács József⁶⁵, Hittudományi Akadémiai tanár, mivel ebédre szóló meghívását nem fogadtuk el).

A két fajta imakönyv nyomás alatt van, megjelenését október havára helyezték kilátásba. Külön gondot képez itt a bekötés kérdése. Időközben a „Zsoltáros könyv” is átkerült a nyomdába, annak megjelenését állandóan szorgalmazzuk. Itt azonban nehézséget okoz az is, hogy a kat[olikus] egyház részére a folyó évre rendelkezésre adott papír mennyiség kiapadóban van, mivel a görögkatolikus énekeskönyv, melynek ügyéről már volt szó, eredetileg egy kis füzetnek lett mondva, több mint 600 oldal terjedelművé vált s így sokkal nagyobb papír mennyiséget igényel, mint amire számítottak.

Az ezen az ülésen az előadást Krajnyák Gábor⁶⁶ t[isztelet]b[eli] kanonok tartja „Az esztergomi lipszantheka (ereklyetartó tábla)” címmel. A Társulat további működéséről az 1954. de-

⁶⁵ Takács József (1911–1982), 1949-től törökszentmiklósi plébános, 1950–1956 között a Hittudományi Akadémia Dogmatika Tanszékének tanára. Az állam részéről több ízben érte zaklatás, a Hittudományi Akadémiáról is az állam tanácsoltatja el az Állami Egyházügyi Hivatal útján.

⁶⁶ Krajnyák Gábor (1886–1955), a budapesti Rózsák terén parókus 1932–1952 között, majd nyugalmazott parókus, 1933-tól tb. kanonok.

cember 21-i választmányi ülés ad számot. Ezen Zsigovits alelnök tartós gyengélkedése miatt a jelentést a delegált adminisztrátor terjeszti be. Az év végére megjelent mind a két fajta imakönyvünk, a felnőtteké 25 300, az ifjúságié 15 200 példányban, mindkettő csinos kötésben, a nagyobbiknak bolti ára 18 Ft, az ifjúságié 15 Ft. Ez sem mondható drágának, meg kell jegyeznünk, hogy a bekötés az árat a duplájára emelte, attól mégsem akartunk eltérni, mert az imakönyv használata mindenképpenn azt javalja, hogy az bekötve kerüljön forgalomba.

A jövő évi „munkatervünkre” vonatkozóan a jelentés azt tartalmazza, hogy a jövő, 1955-ös esztendőre ugyanannyi papíros mennyiség helyzetetett kilátásba, mint amennyit a lefolyó esztendőben kaptunk. (Ez, sajnos nem így lett.) Legelső sorban megjelentetni kívánjuk Sík Sándornak „Zsoltáros könyvét”, ezt követné a hittankönyvek, ezután következne az „Újszövetségi Szentírás” II. része (mely még nem készült el), harmadik fajtájú imakönyv; ha lehetőség marad, még más kiadvány is.

Az 1955. évi tagsági díj változatlanul 10 Ft-ban állapítatik meg, s tagdíjként ingyen adjuk tagjainknak az „Újszövetségi Szentírás” második részét.

Gazdaságilag jelentős eredmény, hogy a fővédő egri érsek közbenjárására a Pénzügyminisztérium 3454-A-36/1954. VII/a számú határozatával kiadói forgalmi adónkat 7%-ról 1%-ban állapította meg. Az imakönyvek után a forgalomba hozó Ecclesia Szövetkezetnek járó 27 %-ot 33%-ra kellett felemelnünk.

Ezen az ülésen tesz indítványt Réthly Antal elnök a Társulat titkári állásának betöltésére. A felszaporodott teendők mind a szellemi téren, mind a technikumok terén ezt kellően megindokolják. De szem előtt kell tartanunk azt is, hogy nem helyes

hogy minden munka egyetlen halandó ember vállára nehezedjék. A Társulat működésében a kellő utánpótlást biztosítanunk kell. A titkári állásra, az alapszabályok 78.§-ának szemelőtt tartásával az igazgató-választmánynak ajánlja Dr. Félegyházy József⁶⁷ pápai kamarás, egyetemi magántanárt azzal, hogy állását 1955. január 1-ével foglalná el, tiszteletdíjának pedig havi 200 Ft-ban való megállapítását kéri. Az indítvány elfogadtatik. Ez ülésen Pénzes Balduin⁶⁸, az Új Ember főszerkesztője tart előadást „Karácsonyi szokások” címmel.

1955⁶⁹

Az 1955. év első választmányi ülése 1955. március 29-én volt, Pitroff Pál elnöklete alatt. A jelentést Esty adja elő. Mélységes megilletődéssel emlékezik meg Krajnyák Gábor választmányi tagtársunk váratlan elhunytáról. (Halála előtti napon még bent járt nálunk.) Krajnyák a görögkatolikus magyar írók legelőkelőbbjei közt foglal helyet, művei Társulatunk kiadásában jelentek meg. A választmánynak nemcsak egyik legrégibb, de legbuzgóbb tagja is volt, készséggel és odaadással viseltetett Társulatunk minden ügye iránt. Amilyen együttérzéssel visel-

⁶⁷ *Félegyházy József* (1906–1982), 1954-től a Központi Papnevelő Intézet prefektusa, 1959-től a Hittudományi Akadémia kora keresztény egyháztörténeti professzora, 1956–1982 között a Szent István Társulat alelnöke. A váci kánonok és pétermonostori címzetes apát.

⁶⁸ *Pénzes Balduin OSB* (1910–1980), született Pénzes József, újságíró, tanár, az Új Ember alapító főszerkesztője 1945–1980 között.

⁶⁹ Az 1955-ös év leírásában némi átfedés van az azt megelőzőkben már leírtakkal, helyenként kiegészítve Esty által bemásolt és idézett dokumentumokkal.

tetett ő Társulatunk iránt, olyan együttérzéssel gyászoljuk őt a régieknek mindinkább ritkuló sorában. Végtisztességén az elnökség megjelent, a ravatalra koszorút helyezett, az özvegyhez részvétiratot intézett.

Jelenti, hogy az 1955/56. iskolaévi hittankönyvek kéziratait még február hónapban benyújtotta az arra illetékes helyen. Ebben az öttípusú tankönyvben csak egészen jelentéktelen, leginkább stiláris változások eszközöltek. Benyújtásra került a kiadandó két újfajta imakönyv kézirata is; az egyik „Dicsértessék a Jézus Krisztus, imakönyv a katolikus ifjúság számára” címet viseli, a másik „Áldjuk az Urat! Ima- és énekeskönyv a katolikus hívek számára”⁷⁰ címet. Ezeknek összeállításában figyelem történt mindazokra a helyes észrevételezésekre, melyek akár a lelkipásztorkodó papság, akár a hitoktatók, akár egyes magán személyek részéről beérkeztek.

A Szentírás Bizottság még dolgozik az „Újszövetségi Szentírás” II.-n. Örömmel jelenti, hogy az ez évi tagdíjnak 92%-a befolyt az első negyedévben; ebből arra merünk következtetni, hogy tagjaink törekvéseinkkel és munkánkkal meg vannak elégedve. Végül jelenti, hogy sikerült a társulati helyiségeket jobb karba helyezni. Nemcsak annak újrafestésére volt már nagy szükség, hanem főleg az igen megviselt állapotban átvett helyiség egyes falrészeinek vakolása, a nedvességtől és egyéb kártól való megóvása vált halaszthatatlanná. Ezt az alkalmat használtuk fel a villanyvezeték némely részének falba helyezése, a nem működő világítótestek megjavítása, új kapcsolók felszerelése, valamint a régi és nagysúlyú portréink biztonsá-

⁷⁰ *Áldjuk az Urat! Ima- és énekeskönyv a katolikus hívek számára*, szerk. Czapik Gyula, Budapest 1955.

gosabb felerősítésére is. Ezeket a portrékat, neves művészek munkáját szakértővel megtisztíttattuk és újra fényeztettük. Helyiségeink teherbíró képességének statikai ellenőrzését újra foganatosítottuk. Könyvtárunk részben ajándék, részben felvásárlás útján néhány értékes bel- és külföldi tudományos munkával gyarapodott.

A 107 éve fennálló Társulat 100-ik közgyűlését 1955. május 4-én tartotta meg. Ezen 98 szavazatot képviselő 93 közgyűlési tag jelent meg, egyebek közt Czapik Gyula egri érsek, Dudás Miklós, Hamvas Endre, Kovács Sándor, Papp Kálmán⁷¹, Badalik Bertalan, Rogács Ferenc, Endrey Mihály, Szabó Imre püspökök, Sárközy Pál pannonthalmi főapát. Ünnepi felszólalásában az egri érsek emlékezett meg a 100 közgyűlés munkájáról, a volt és a jelenlegi vezetők érdemeiről. Majd „Barabbás és a két kálváriai látor” címmel tartotta meg tudományos előadását. Az évi jelentést Esty Miklós delegált adminisztrátor tette meg, a számvizsgáló bizottság jelentését Fekete Márton olvasta fel.

1955. július 4-én Pitroff Pál elnöklete alatt tartott ülést az igazgatóválasztmány. A jelentés beszámol arról, hogy a folyó év június hó második felében forgalomba került Sík Sándornak „Zsoltáros könyve”, a zsoltároknak új magyar verses gyűjteménye. A könyvhöz Szörényi Andor, a Hittudományi Akadémia biblikus professzora írt bevezető tanulmányt. A 22 ív terjedelmű munka 4000 példányban jelent meg s annak bolti ára kötve 30 forint. Két hét alatt elfogyott. Az 1955/56. évi hittankönyvek kivitelezés alatt állanak; példányszámuk a tavalyi lesz, idejére el fognak készülni. A kéttípusú imakönyv kéziratái még nem kerültek át a

⁷¹ Papp Kálmán József (1886–1966), 1946-tól győri megyéspüspök.

nyomdába. Június közepén kaptuk meg a Szentírás Bizottságtól az „Újszövetségi Szentírás” második részének kéziratát, melyet azonnal benyújtottunk az illetékes helyre. Miután a kéziratot a Szentírás Bizottság csak néhány hónapi késedelemmel tudta benyújtani, ennek a megjelenése alaposan el fog tolódni. (Papírkiutalás és nyomda-kapacitás negyedévenként alakul.)

Zsigovits Béla alelnök több mint félévi ápolás után elhagyta a fővárosi kórházat s vidéki üdülés céljából az elnökségtől 3 havi szabadságot kért és kapott. Ezen az ülésen a felolvasást Félegyházy József társulati titkár tartotta „Flodoard történeti munkái” címmel.⁷²

A következő választmányi ülés 1955. szeptember 28-án tartott meg. Ezen Réthly Antal elnök a következőkben szólalt:

Tisztelt Igazgatóválasztmány!

Mély megilletődéssel emlékezem meg arról, hogy Zsigovits Béla pápai prelátus, Társulatunk ügyvivő-alelnöke, hosszas betegség után, f[o]lyó é[v] július 22-én Körmenten befejezte földi pályafutását és szülőfaluja, a Vas megyei Csákánydoroszló sírkertjében 25-én örök nyugalomra helyezték.

1888. december 4-én született és így csak 67 éves volt, amikor az Úr, 45 évi papi működés után elszólította. Szeretéágazó tevékenysége igazolja, hogy felettesei felismerték benne azt az embert, akinek képességeit az egyháznak – főképp a missziós tevékenység területén – ki kell használnia – s így már 1937-ben az Unio Cleri pro Missionibus⁷³ élére állították, mint igazgatót.

⁷² Flodoard reimsi kanonok, nyugati frank történetíró és költő volt a 10. században.

⁷³ Papok Hitterjesztési Egyesülete (latin), pápai missziós szövetség, melyet a Népek Evangelizációjának Kongregációja felügyel. Feladata imádkozni a missziókban szolgáló papokért és a missziós gondolat ébren tartása. Paolo Manna (†1952) 1916-ban alapította, 1918-ban lett pápai intézmény.

Működését néhány állomáshelyének megemlítésével szeretném szemléltetni. A fiatal, 1911. június 25-én felszentelt papnak, aki ekkor már a teológiai doktorátust is megszerezte, első kápláni helye Komárom volt, innen rövidesen a Bars megyei Zselízbe került, amelynek érdekes középkori templomában még a 14. századból való falképek vannak. Azonban nemsokára, 1913-ban a Szent Imre Kollégium prefektusa lett és egy év múlva kinevezték az esztergomi főegyházmegye könyvvizsgáló bizottságának tagjává.

1915-től kezdve nyolc éven át a IX. ker[ületi] állami gimnázium hittanára. 1923–27 között négy éven át Dorogon bányaalelkész, innen a Nógrád megyei Nagyorosziába került, ahol mint plébános működött és hét évre rá az Érsekvadkert kerület helyettes-esperese lett. 1936-ban újból visszakerült a fővárosba, mint az Erzsébet nőiskolának hittanára és egy év múlva eléri pályafutásának csúcspontját, amikor kinevezik a missziók igazgatójává. Erre alapos képzettsége mellett nyelvismeretei is hivatottá tették, valamint széles látóköre. Ebben a hivatásában kétszer járt Amerikában és Japánban és 1940 előtti világkörüli útjában meglátogatta a legfontosabb amerikai, ázsiai és főként az indiai és a japán missziós telepeket.

Isten szolgájává történt felszentelése óta épp 25 év telt el eddig és mindenütt, ahová felettesei állították, eredményes munkát fejtett ki. A szelíd lelkű papot hívei, társai és tanítványai szerették és tisztelték és sokoldalú általános átfogó műveltsége szinte hivatottá tették őt arra az állásra, melyre utoljára kinevezték. Működésének igen nagy elismerése volt, amikor 1947-ben a pápa őszentsége preláthusává, főpappá nevezte ki.

A Szent István Társulat ügyvivő-alelnöki állása tragikus körülmények között üresedett meg, és akkor N[agy]m[éltóságú] Czapik Gyula egri érsek úr Zsigovits Bélát szemelte ki és jelöltette első helyen erre a tisztségre. Igazgatóválasztmányunk 1951-ben egyhangúlag őt ajánlotta megválasztásra a közgyűlésnek, ami meg is történt. Néhány éven át nagy buzgalommal és odaadással tett eleget ezen megtisztelő megbízatásnak, azonban

gyenge egészsége és elhatalmasodott szívbetegsége nagyobb aktivitást nem tett lehetővé.

Zsigovits szép irodalmi működést is fejtett ki és ezen a téren is megörökítette nevét. A már említett földközi útjáról egy nagy, gazdag képanyaggal díszített három és félszáz oldalas könyvben számolt be – «Utazzál velem a föld körül» – és bár a könyvnek minden lapja lebilincselően érdekes, mégis a legkiemelkedőbb része az, amelyben Japánról ír a hívő keresztény világszemléletével állítva élénk a «keleti angolok» világuralomra is törekvő országát.

Járt Goában, Indiának ama időközönként a föld népei érdeklődésének középpontjában álló portugál területen is, ahová a távol kelet legnagyobb katolikus apostola, Xavéri Szent Ferenc⁷⁴ 1542. május 6-án érkezett. Itt Zsigovits azon az oltáron mondhatta el szentmiséjét, amelyen a Szentnek ma is épp teste pihen. Volt alelnökünk azonban nemcsak erről az útjáról írott munkájával fejtett ki maradandó irodalmi működést, hanem más könyvei is jelentek meg: 1916-ban «Örökszép természet» címen és 1922-ben «Családi fészek» munkái arattak szép sikert. 1927-ben «Akarsz-e keresztény lenni?» művében katolikus vallásunk fő hitigazságait és alapvető tanait ismerteti a legfontosabb vallásgyakorlatokkal kapcsolatban.

Nem vagyok arra hivatott, de ehhez képességeim is hiányoznak, hogy működésével érdemben és kritikailag foglalkozzam, de vázolni akartam a laikus világi szemével nézve volt alelnökünk tiszteletreméltó pályafutását.

Meleg szeretettel a megboldogult emléke iránt, szenteljük ezt a pár percet az ő nemes lelkének és földi életének. Kérjük a Mindenhatót, adjon néki örök nyugalmat és az örök világosság fényeskedjék néki. Emlékét a Szent István Társulat kegyelettel megőrzi.

⁷⁴ *Xavéri Szent Ferenc Sť* (1506–1552), született Francisco de Jassu y Javier, az egyik első jezsuita, Loyolai Szent Ignác társa, távol-keleti misszionárius.

Majd így folytatta:

Zsigovits Béla halálával megüresedett a Társulat egyik alelnöki állása. Az alelnök választás a közgyűlés jogkörébe tartozik. Egy rendkívüli közgyűlés összehívása túl sok formalitással jár. Indítványozom ezért, hogy az Igazgatóválasztmány bízza meg az ügyvivő-alelnöki feladatok ellátásával Dr. Félegyházy József egyetemi magántanár, társulati titkár urat, aki Zsigovits Béla hosszas betegeskedése alatt ezt a feladatot már amúgy is teljes megelégedésünkre ellátta s így voltaképp nem teszünk mást, mint az eddigi állapotot mintegy törvényesítjük. Havi tiszteletdíját pedig a Zsigovits Béla által élvezett összegben, vagyis 300 forintban állapítjuk meg, 1955. szeptember 1-i érvényességgel. Mindezekhez az elnökség – amint ezt az alapszabályok 27.§-a előírja – a fővédői tiszttel gyakorló érsek hozzájárulását előzetesen megkérte és elnyerte.

Elnök ezután üdvözli Bánk József professzor, választmányi tagot abból az alkalomból, hogy címzetes préposti kinevezést nyert. A „Jelentést” Esty Miklós az elnökség mellé delegált adminisztrátor olvassa fel:

Az 1955/56. iskolai évre kiadásunkban megjelent öt fajta hittankönyv együttesen 66 500 példányban még augusztus hó folyamán forgalomba került és szétszórásuk az utóbbi években bevezetett rendszer szerint, az egyházmegyei hatóság útján eszközöltetett. A kétfajta új imakönyv kivitelezés alatt áll; ezeknek együttes példányszáma 42 000-t fog kitenni.

Az „Újszövetségi Szentírás” II. részének megjelenése erre az évre már nem remélhető, így idei tagdíjul kénytelenek leszünk – bár ez Társulatunkra jelentős tehertöbbletet ró – a felnőttek részére készülő imakönyv egy példányát nyújtani.

Társulatunk könyvtárának öröndetes gyarapodásáról számolhatunk be. Bánk József professzor, múlt évi dékán úrnak szíves-

ségéből Társulatunknak jutott a Károlyi család fóti könyvtárának egy része⁷⁵. A 954 kötetnyi túlnyomó részt francia nyelvű, a múlt század végéről származó hitbuzgalmi munka, igen szép kötetekben. Ugyancsak a professzor úr jóvoltából ingyen kaptuk meg a Theologia című katolikus hittudományi folyóiratnak majdnem teljes példányait, melyek könyvtárunkból eddig hiányoztak. A Zsigovits Béla hagyatékában található könyveket s néhány kisebb művet felvásároltunk.

Aistleitner József⁷⁶ prelátus, nyugalmazott professzor urat, a katolikus hittudomány büszkeségét, aranymiséje⁷⁷ alkalmával külön iratban köszöntöttük.

Zsigovits Béla alelnökünk végtisztességén nem jelenhettünk meg, mert egyrészt az értesítést késedelmesen kaptuk meg, másrészt a temetés helye a határsávba esvén, az oda-utazáshoz szükséges engedély megszerzése is körülményes lett volna. Ezen oknál fogva is, Társulatunk a megboldogult lelki üdvéért, a halált követő 30-ik napon⁷⁸, itt Budapesten külön gyászmisét mondatott, melyen elnökség és igazgatóválasztmány számos tagja, nemkülönben tisztelői szép számmal jelentek meg.

Ülés végén Brisits Frigyes⁷⁹ „Egy fejezet Vörösmarty életéből (halálának 100-ik évfordulója alkalmából)”⁸⁰ címmel tartott nagy sikerű előadást. Ezen az ülésen a választmánynak 35

⁷⁵ SzIT Esty Miklós hagyatéka 7. 9.

⁷⁶ *Aistleitner József* (1883–1960), katolikus pap, orientalista, teológus, filozófus. 1925–1950 között a keleti nyelvek professzora volt a budapesti egyetemen.

⁷⁷ 1905. szeptember 20-án szentelték pappá.

⁷⁸ 1955. augusztus 22.

⁷⁹ *Brisits Frigyes Ervin OCist* (1890–1969), irodalomtörténész, gimnáziumi tanár.

⁸⁰ 1955. november 19-én volt Vörösmarty Mihály halálának 100. évfordulója.

tagja jelent meg, köztük Endrey Mihály püspök és Sárközy Pál főapát és Sík Sándor piarista tartományfőnök.

Ezzel le is zárult a Társulat életének egy fejezete s az 1955. december 28-i üléssel egy másik kezdődik. Társulatunk e küzdelmes korszakának vázlatos ismertetése nem volna azonban teljes, ha nem emlékeznénk meg – hacsak befelé – arról az epizódról, mely a Társulat és a püspöki kar egyik tagja között sűrűlődsokra vezetett. Hamvas Endre csanádi püspök, esztergomi apostoli adminisztrátor az 1952. évi hittankönyvek megjelenése után felkereste Esty Miklóst a Társulat delegált adminisztrátorát és két dologra hívta fel.

1.) Számoljon el neki a Társulat arról, hogy a hittankönyveken mit keresett, továbbá

2.) teljesítsen a Társulat bizonyos kifizetéseket.

Del[egált] adminisztrátor kénytelen volt rámutatni arra, hogy mindkét kívánságot teljesíthetetlennek látja. Az alapszabályok, melyek a Társulat életét és működését szabályozzák, nem nyújtanak lehetőséget arra, hogy ily megszámloltatás ejtessék meg, sőt azok 39. és 56.§-ai kifejezetten kizárják a hozzászólást is oly esetben, melyben a Társulat funkcionáriusa – püspökeink a Társulat „védői” címmel ékeskednek – maguk, mint szerzők anyagilag érdekelve vannak. De ki kell hangsúlyozni azt is, hogy ily irányú kívánság a Társulatnak több mint 100 éves működése alatt soha sem lépett fel. A Társulat számadásait és ügykezelését a közgyűlés által megválasztott számvizsgáló bizottság s ezenfelül megfelelő állami felügyeleti szervek állandóan vizsgálják és ellenőrzik, ezentúl menő megszámloltatás sohasem foganatosított s arra jogalap nem mutatkozik.

A püspök úr válasza az volt, hogy nem, mint érdekelt szerző, hanem mint a püspöki karnak a tanügyekre kiküldött referense kívánja az elszámolást. Ez a kettősség a személyében nem választható széjjel. Ami pedig a kívánt fizetések teljesítését illeti, azok hatályos jogszabályba ütköznek s már csak ezért sem foganatosíthatók. A püspök úr kijelentette, vegyük tudomásul, hogy ő így rendelkezik. Nem kívántuk firtatni azt, hogy a püspök úr mire alapítja azt a felfogását, hogy ő a Társulat vagyónával, pénzeivel rendelkezne, de rá kellett mutatnunk arra, hogy épp a közelmúlt sajnálatos tanulságai mutatják azt, mi a következménye annak úgy személyben, mint a Társulat létere vonatkozóan, ha valamely rendeletet – amely kizárólag anyagi ügyre vonatkozik –, még ha egyházi felsőbbbség részéről történik is ily „rendelkezés” – áthág. A Társulat funkcionáriusainak az a feladatuk és kötelességük, hogy a Társulat érdekeit védelmezzék s ezt bármily kellemetlen legyen is az, magas egyházi személyiségek felé is állaniok kell. Egyébként készek voltunk az elnökséget e kívánalmak tekintetében sürgősen összehívni.

A püspök úr kijelentette, hogy fenntartja állásfoglalását. Az elnökség a közeli napokban értekezletre gyűlt össze, ott Zsigovits Béla ügyvivő-alelnök jelentette, a püspök úr hozzá már előzőleg fordult ilyen kívánsággal, de ő azt a választ adta, ez a pénzügyeket intéző delegált adminisztrátorra tartozik. Egyébként a püspök úr neki – ha nem is hivatalosan – azt a kijelentést tette, hogy „attól tart, hogy becsapják őt a szerzői járandóságok elszámolásánál”. Ez a kijelentés érthető megütközést keltett az elnökségben. Az elnökség valamennyi tagja egyenként véleményt nyilvánított a tárgyban s teljesen azonosították magukat a del[elegált] adm[inisztrá]tor álláspontjával. Ez kijelentette, ha szabályta-

lanságra akarnák kényszeríteni, megbízatásáról lemond. Az elnökség úgy határozott, hogy valamennyien szolidaritást vállalnak az ő álláspontjával s ők is lemondanak, a közgyűlés előtt megindokolván lemondásuk okát. Egyben megbízta Réthly Antal elnököt, hogy a békés kibontakozást elősegítendő lépjen érintkezésbe Hamvas püspök úrral. Ez meg is történt.

A püspök úr kijelentette, hogy nem emlékszik tett-e olyan kijelentést, amit most neki inkriminálnak, ha tette is, ezt nem a célból tette, hogy tovább mondják; a mostani tárgyalást használja fel annak kijelentésére, hogy teljes bizalmáról biztosítsa az elnökség minden egyes tagját, álláspontját azonban elvi okoknál fogva nem adja fel s azt püspökkari értekezlet elé vezérli. Ilyen helyzet mellett kénytelenek voltunk referátumunkat a püspökkari értekezletek ez idő szerinti elnöke elé is vinni, aki ezen elnöki tiszteből kifolyólag szükségszerűen gyakorolja jelenleg a Társulat fővédői tiszteét is. Az egri érsek tudomására adta Hamvas püspök úrnak, hogy nézete szerint, a Társulat álláspontja annyira világos és helyes, hogy nem lesz módjában a püspöki konferencián a püspök úr nézeteit támogatni. A kérdés mégis a konferencia tárgysorozatára tűzetett, annak megkezdése előtt azonban a püspök úr visszavonta indítványát s így az tárgyalás alá nem került. Ezzel a Társulat a maga részéről befejezettnek tekintette ezt a kis *intermezzót* s afelett napirendre tért.

Az év végén, mikor a Társulat már áttekinthette évi keresetét, del[elegált] adminisztrátor azt a javaslatot terjesztette az elnökség elé, hogy tekintettel arra, hogy a Társulat a múltban is bizonyos összegeket adott szegénysorsú tanulók s egyes intézmények ingyen könyv ellátására, most utalványozzon – nem a

hittankönyvek, hanem egyéb kiadványai üzleti hasznából – minden elszámolás nélkül egy jelentősebb összeget a püspöki kar rendelkezésére, hogy azt fordítsák oly katolikus kulturális célra, amelyet legüdvösebbnek ítélnék. Az összeget az esztergomi apostoli adminisztrátor rendelkezése alatt álló csekk-számlára át is utaltuk. Erre a gesztusára a Társulat semmine-mű választ nem kapott, ezért az elnökség úgy határozott a következő esztendőben, hogy a hasonló adományok a jövőben is irányíttassanak Esztergomba, a levelezés azonban a püspöki kar mindenkori elnökéhez intéztessék. Ez utóbbitól aztán – konferencia után – szép köszönő iratot kaptunk.

Ezt a belső ügyet ilyen részletesen csak azért tártuk itt fel, hogy igazolva legyen hogy a Társulat vezetősége minden oldalról jövő kísérettel szemben is igyekezett megvédeni a Társulat érdekeit s az érvényben levő jogszabályokat.

1955. március 29-én, igazgatóválasztmányi ülés, melyen Pitroff Pál elnökölt, melynek főtárgya a közgyűlés előkészítése volt. A tárgyat a betegségében akadályozott Zsigovits Béla prelátus alelnök helyett Esty Miklós delegált adminisztrátor adta elő.⁸¹

Ezután örömmel jelentette, hogy az ez évi tagdíjaknak 92% folyt be az első negyedévben, ebből arra merünk következtetni, hogy tagjaink törekvéseinkkel és célkitűzéseinkkel megvannak elégedve. Végül jelentette, hogy a társulati jelenlegi helyiségeket jobb karba helyezték. Nemcsak annak kifestésére volt immár múlhatatlanul szükség, hanem főleg az igen megvi-

⁸¹ A kéziratban innentől újakezdődik az 1955. év kronológiája, rövidítve újra szerepel például majd Zsigovits méltatása is.

selt állapotban átvett helyiség sok falrészének újra vakolása, a nedvességtől és egyéb kártól való megóvása vált halaszthatatlanná. Ez az alkalom lett felhasználva arra, hogy a villanyvezetékek némely részének falba helyezése, a nem működő világítótestek megjavítása, új kapcsolók felszerelése, valamint régi és nagy súlyú portréink biztonságosabb felerősítésére is sor került. A portrékat szakértővel megtisztíttattuk és újra fényeztettük. Könyvtárhelyiségünk teherbíró képességének statikai ellenőrzését újra foganatosítottuk.

A számvizsgáló bizottság jelentésének elfogadása után Mátray János⁸² piarista igazgató, választmányi tag tartott előadást „Krisztus képek az őskeresztény korban” címmel. Az 1953. december 29-i választmányi ülés óta ugyanis minden választmányi ülés végeztével ú. n. felolvasásokat is rendszeresítettünk, melyen rendes tagjaink is megjelenhettek. Nem-tagokat nem bocsájtottunk be; ily módon valamit biztosítottunk a kulturális egyesület tényéből, viszont mindennemű kifogásolható propagandatív mozdulatot elkerültünk.

1955. május 4-én tartotta meg a Társulat – fennállásának 108-ik évében – 100-ik közgyűlését, melyen már szép társaság jelent meg. Az elnöki asztalnál foglalt helyet „a püspöki kar ez idő szerinti elnöke s ebből kifolyólag a Társulat fővédői tisztjének gyakorlója” Czapik Gyula egri érsek, Réthly Antal és Pitroff Pál elnökök, Sárközy Pál kormányzó apát, alelnök, Esty Miklós delegált adminisztrátor és Félégyházy József titkár. Az első sorban ültek Dudás Miklós hajdúdorogi, Hamvas Endre csanádi, Papp Kálmán győri és Badalik Bertalan veszprémi megyéspüspökök,

⁸² Mátray János SchP, Szent Rozáliáról nevezett (1877–1971), a Piarista Múzeum igazgatója.

Rogács Ferenc pécsi koadjutor püspök, Endrey Mihály egri és Szabó Imre esztergomi segédpüspökök, Kovács Sándor szombathelyi püspök. 98 szavazatot képviselő 93 közgyűlési tag jelent meg, ami már esztendőik óta nem történt meg.

A tárgysorozat előtt Czapik érsek emelkedett szólásra:

Meghatva régi idők emlékeitől, megilletődötten üdvözlöm a Sz[ent] István Társulat 100-ik közgyűlését. Ez a 100 esztendő nem azt jelenti, mintha a Sz[ent] István Társ[ulat] 100 éves volna csupán. Első fordulata a Jó és Olcsó Könyvek Kiadói Társulata 1842-ben jött nyilvánosságra Fogarasy Mihály akkori nagyváradi kanonok ajkáról a pozsonyi országgyűlésen. Eszméje azonban nem tudott híveket szerezni. Fogarasy Mihály kemény szívósággal tovább dolgozott eszméje megvalósítása érdekében és amikor Pestre került, néhány pap barátjával 1847-ben semmivel sem törődve, megindította a Társulat alapítását és annak alapszabályait beadta a helytartói tanácshoz. Itt azonban nem rokonszenveztek a gondolattal és a beadványt elfektették. Fogarasy kérése, mint a helytartótanács restanciája került 1848-ban az első magyar felelős minisztérium elé, aki minden változtatás nélkül jóváhagyta a Társulat szabályait és 1848. május elsején megkezdte működését.

Ettől kezdve a Társulat működése soha sem szünetelt, igaz, hogy élete hol hullámok tetején járt, hol pedig a nehézségek hullámaival küzdött, de célja érdekében kitartó hűséggel dolgozott. Lelkem arra készítet, hogy a régi hősi időknek munkásait megemlítsen. Fogarasy indította meg helyes irányban a Társulatot és amikor ő püspökké lett, Danielik János egri kanonoknak adta át a helyét.⁸³ Danielik epochéja külön tanulmányt érdemelne.

⁸³ Nem püspökké történő kinevezésekor köszönt le Fogarasy, aki 1848–1853 között igazgatta a Társulatot. Danielik János pedig alelnöke lett 1853-tól a Társulatnak 1863-ig. Igazgatóként Somogyi Károly lett Fogarasy utódja 1860-ig. – *Danielik Nepomuk János* (1817–1888), 1861-től pristinai vá-

Élete és működése szabályos tragikum volt. Nagyszabású elgondolásai és abban a körben szinte páratlan kezdeményezései nem sikerültek, mert ő csak az eszmét nézte. Legelső gondolata a 13 kötetre tervezett „Enciklopédia” kiadása, ezután Szabó Imre⁸⁴ szombathelyi püspök által szerkesztett öt kötetes „Szentek élete”, Cesare Cantù⁸⁵ abban az időben nagytekintélyű 15 kötetes világtörténelme,⁸⁶ a Tárkányi-féle „Ó és Újszövetségi Szentírás”⁸⁷ kiadása olyan anyagi befektetést kívánt, hogy a Társulat működését deficitessé tette, sőt pénzügyi válság elé vitte. Danielik egész egri kanonoki jövedelmét befektette a deficit pótlásába és amikor látta, hogy nem sikerül az ügyeket rendeznie, visszavonult és átadta helyét Ipolyi Arnold⁸⁸ akkor egri kanonoknak. Az ügyek nehézségein részben Bartakovics Béla⁸⁹ egri érsek elnöki segítsége vitte keresztül a Társulatot, részben pedig Ipolyi ügyessége, aki a nagyszabású terveket elejtette és visszatért Fogarasy eredeti elgondolásához, a népies kiadványok rendszeréhez.

lasztott püspök. A Társulat helyettes elnöke 1854-től. Alelnökként Somoogyi 1863–1868 között volt utdója.

⁸⁴ Szabó Imre (1814–1881), szombathelyi megyéspüspök 1869-től.

⁸⁵ Cesare Cantù (1804–1895), olasz történész.

⁸⁶ Cesare Cantù 1840–1847 között megjelent „*Storia universaléja*” magyarul a Szent István Társulat gondozásában 15 kötetben jelent meg 1861–1871 között. A világtörténelmet tárgyalja a kezdetektől a 19. század közepéig. A sorozathoz 1877-ben egy kor- és betűrendimutató, 1881-ben egy „Az utolsó harmincz év története” című összefoglaló csatlakozott az 1840-es és 1870-es évek között történt eseményekről, majd 1882-ben egy tartalomjegyzék.

⁸⁷ TÁRKÁNYI BÉLA, *Az ó- és újszövetségi szentírás a Vulgata szerint, figyelemmel az eredeti szövegre*, Káldy György ford. nyomán jegyz., átd. Nagyvárad 1865.

⁸⁸ Ipolyi Arnold (1823–1886), született Stummer Arnold, 1878–1886 között a Magyar Történelmi Társulat elnöke, 1863-tól egri kanonok, 1871–1886 között besztercebányai, 1886-ban nagyváradai megyéspüspök.

⁸⁹ Bartakovics Béla, *kisapponyi* (1792–1873), 1844-től rozsnyói megyéspüspök, 1850-től egri érsek.

Amikor Ipolyi besztercebányai püspök lett, az igazgatóságot Tárkányi Béla⁹⁰ egri kanonok vette át. Bár ő a Társulat kezdete óta egyik írója volt a vállalkozásnak, mint igazgató 15 esztendőn keresztül működött és halála előtt röviddel búcsúzott el Budapesttől és az elnöki széket Zichy Nándornak⁹¹, az igazgatóságot pedig Kisfaludy Á. Bélának⁹² adta át. Ezalatt az idő alatt óriási támogatást kapott a Társulat, amikor 1869-ben a Püspöki Kar megbízásából Simor János hercegprímás a katolikus püspöki kar hivatalos könyvkiadójának és terjesztőjének tette meg. A következő évtizedek mind jobban fölfelé vitték a Társulat működését. Zichy Nándor vezetése mellett Giesswein Sándor, Mihályfi Ákos⁹³, Erdősi Károly⁹⁴, Turi Béla⁹⁵ és a többiek emlékét is tisztelettel említem.

Jelentős esemény volt még, hogy 1923-ban „Az Apostoli Szent-szék kiadói” címét és jellegét kapta meg a Társulat, amivel nemcsak hivatalosan Rómához kötött, de az egész világ előtt piedesztálra emeltetett és elismerést nyert.

Amikor most a 100-ik közgyűlésen a hősi korszak érdemes küzdői előtt hajtom meg a pálmát, lelkem késztetését követem, hogy mély tisztelettel adózzak és köszönetet mondjak azoknak, akik a Szent István Társulatnak ma is hűséges tagjai és tiszteletet kívál-

⁹⁰ *Tárkányi Béla József* (1821–1886), született Viperina Béla József, 1872–1886 között a Társulat alelnöke. 1868-tól egri kanonok.

⁹¹ *Zichy Nándor, zichi és vásónkeői gróf* (1829–1911), politikus, 1889-től a Szent István Társulat elnöke.

⁹² *Kisfaludy Árpád Béla, kisfaludi* (1847–1903), katolikus pap, teológus, 1890-től a Szent István Társulat alelnöke. Kisfaludy Károly és Sándor másodunokaöccse.

⁹³ *Mihályfi Ákos István OCist* (1862 – 1937), 1921 – 1933 között a Szent István Társulat alelnöke.

⁹⁴ *Erdősi Károly* (1873 – 1945), született Jedlicska Károly, katolikus pap, 1912–1936 között a Szent István Társulat igazgatója, 1933–1945 között alelnöke.

⁹⁵ *Turi Béla* (1875–1936), született Tillmann Béla, 1906-tól Turi Béla, pap, 1921–1936 között a Társulat elnöke.

tó élenjárói. Köszöntöm Réthly Antal és Pitroff Pál elnököket, Sárközy Pál és Zsigovits Béla alelnököket, Esty Miklóst, a Társulat lelkét és önzetlen delegált adminisztrátorát, Félegyházy József társulati titkárt és a többieket, valamennyiöket és Isten áldását kérem a Társulat további működésére.

Ezután megtartotta „Barabbás és a két kálváriai lator” címmel tulajdonképpeni ünnepi előadását. Réthly Antal elnök az érseknek gondolatokban gazdag és nagyértékű előadásáért a közgyűlés köszönetét és háláját fejezi ki.

Majd felkéri Esty Miklós delegált adminisztrátort, hogy a betegsége miatt akadályozott Zsigovits alelnök helyett, az igazgató-választmány által már elfogadott beszámolóját terjessze elő.

Esty olvassa:

Tisztelt Közgyűlés!

Az 1954/55. iskolai évre a Társulat 6 féle hittankönyvet adott ki. «Kis katekizmust» 20 000, «Hit- és erköcstant» 14 000, «Bibliai történeteket» 12 500, «Szertartástant» 10 000, «Jézus Krisztus és egyházának történetét» 10 000 és az «Üdvösség történetét» 1 000 példányban, valamennyit Hamvas Endre csanádi püspök tollából. Ezek a hittankönyvek idejében, az iskolai év elejére meg is jelentek.

1954. év szeptember elejére forgalomba került az «Újszövetségi Szentírás» új kiadásának első része, mely a négy evangéliumot és az Apostolok Cselekedetét foglalja magában. A változatlan szöveget új jegyzetekkel, magyarázatokkal és bevezetésekkel az újonnan életre hívott Szentírás Bizottságunk látta el, melynek tagjai Szörényi Andor elnökle alatt Radó Polikárp, Kosztolányi István és Puskás Béla. Ez a 22 és 1/4 ív terjedelmű kiadás 12 000 példányban került forgalomba, bolti ára mindössze 10 forint 50 fillér volt és azonnal elfogyott.

A lefolyt évben meg tudtunk jelentetni két fajta imakönyvet is, és pedig «Ima és énekeskönyv a katolikus ifjúság számára» és «Ima és énekeskönyv a katolikus hívek számára» címmel, mindkettőt Czapi Gyula egri érsek úr összeállításában, 15 000, illetve 25 000 példányban, csinos kötésben. Az elsőnek bolti ára 15 Ft, a másodiké 18 Ft. Ezen kiadások is teljesen elfogytak. Mindezen kiadásokban a Társulat hű kívánt maradni egykori alapítói nemességének: hogy jó könyveket olcsó áron adjon ki.

Az 1954. évi tagsági díjat az eddiginek felére, vagyis évi 10 forintra szállítottuk le s tagilletményképp ingyen adtuk tagjainknak az «Újszövetségi Szentírás» I. kötetét. Társulatunk működését az 1954. évben is a legnagyobb fokú takarékoság és igen szerényen dotált vagy éppen önzetlen munkálkodás jellemezte. Az ide mellékelt számadások Ft 27 384 [fillér] 77 nyereséget tüntetnek fel.

A személyiekre áttérve jelenti a közgyűlésnek, hogy az Igazgatóválasztmány folyó évi január 1. hatállyal Félegyházy József pápai kamarás, egyetemi magántanárt a Társulat titkárává választotta meg. Őszinte megilletődéssel és kegyelettel emlékezett meg Krajnyák Gábor t[isztelet]b[eli] kanonok váratlan elhunytáról. A görögkatolikus egyházi írók legelőkelőbbjei sorában foglalt helyet, művei a Társulat kiadásában jelentek meg. Az igazgatóválasztmány nemcsak az egyik legrégebbi, de legbuzgóbb tagját vesztette el benne, reá mindenkor és mindenben számíthattunk. Végtisztességén az elnökség megjelent, a ravatalra koszorút helyezett, az özvegyhez részvétiratot intézett, emlékéit és érdemű munkásságát jegyzőkönyvben is megörököltette.

Ehelyt említjük meg, hogy a fővédői tiszteletet gyakorló egri érsek nem óhajtott, még ideiglenesen sem, az elnöklést az esztorgomi érsek helyett ellátni s azt megfelelőbbnek tartotta, ha a Társulat világi elnökei szerepelnek így. (Ugyancsak a püspökkari értekezleteken sem foglalta el sohasem az elnöki széket, hanem a maga korábbi helyéről vezette a tárgyalást.)

A Társulat választmánya 1955. július 4-én tartott ismét ülést. (Az alapszabályok előírják, hogy ilyet negyedévenként kell tartani.) Ezúttal Pitroff Pál elnökkölt. A jelentésben szerepelt, hogy az év június második felében megjelent Sík Sándor „Zsoltáros könyve”, 22 ív terjedelemben, 4 000 példányban, ára kötve 30 Ft.

Az 1955/56. iskolai évi hittankönyvek kivitelezés alatt állanak; példányszámuk a tavalyi lesz; idejére el fognak készülni. Múlt hó közepén kaptuk meg a Szentírás Bizottságtól az „Újszövetségi Szentírás” második részének (Pál levelek–Jelenések [könyve]) s azt engedélyezés, kinyomatás végett illetékes állami szervhez benyújtottuk. Miután a Szentírás Bizottság a kéziratot csak néhány hónapi késedelemmel tudta rendelkezésünkre bocsájtani, e megjelenés időpontja is el fog tolódni.

Zsigovits Béla alelnök több mint félévi ápolás után elhagyta a Széher úti kórházat s vidéki üdülés céljából az elnökségtől 3 havi szabadságot kért és kapott. Az ülés után Félegyházy József egyetemi magántanár, társ[ulati] titkár tartott felolvasást „Flodoard történeti munkái” címmel.

1955. szeptember 28-án volt ismét igazgatóválasztmányi ülés, Réthly Antal elnöklete alatt. Napirend előtt elnök:

Tisztelt Igazgatóválasztmány!

Mély megilletődéssel emlékezem meg arról, hogy Zsigovits Béla prelátus, alelnök, hosszas betegség után f[olyó] é[v] július 22-én a körmendi kórházban befejezte földi pályafutását és szülőfaluja, a Vas megyei Csákánydoroszló sírkertjében 25-én örök nyugalomra helyezték. 1888. december 4-én született és így csak 67 éves volt, amikor az Úr, 45 évi papi működés után elszólította.

Szerteágazó tevékenysége igazolja, hogy felettesei felismerték benne azt az embert, akinek képességeit az egyháznak, főleg missziós tevékenység területén, ki kell használnia s így már 1937-ben az Unio Cleri pro Missionibus élére állították, mint igazgatót. A fiatal, 1911. június 25-én felszentelt papnak, aki ekkor már a teológiai doktorátust is megszerezte, első kápláni helye Komárom volt, innen rövidesen a Bars megyei Zselízre került, amelynek érdekes templomában még a 14. századból való falképek vannak.

1913-ban a Szent Imre Kollégium prefektusa lett. 1915-től kezdve 8 éven át a IX. ker[ületi] állami gimnázium hittanára. 1923–27 között négy éven át Dorogon bányaalelkész, innen a Nógrád megyei Nagyorosziba került, ahol mint plébános működött és 7 évre rá az Érsekvadkert kerület esperese lett.

1936-ban újra visszakerült a fővárosba, mint az Erzsébet nőiskolának hittanára s egy év múlva kinevezik a missziók igazgatójává. Erre alapos képzettsége mellett nyelvismeretei is hivatottá tették, valamint széles látóköre. Ebben a hivatásában két ízben járt Amerikában és Japánban és 1940 előtti világkörüli útjában meglátogatta a legfontosabb amerikai, ázsiai és főképp indiai és a japán missziós telepeket. A szelíd lelkű papot hívei, társai és tanítványai szerették és tisztelték és sokoldalú, általános átfogó műveltsége szinte hivatottá tették őt arra az állásra, melyre utoljára kinevezték.

Működésének igen nagy elismerése volt, amikor 1947-ben a pápa házi prelátusává nevezte ki. A Szent István Társulat alelnöki állása tragikus körülmények közt megüresedvén helyére Zsigovits Béla jelöltetett első helyen. A választmány egyhangúlag ajánlotta megválasztását, ami meg is történt. Néhány éven át nagy buzgalommal és odaadással tett eleget ezen megtisztelő megbízatásnak, azonban gyenge egészsége és elhatalmasodott szívbetegsége nagyobb aktivitást nem tett lehetővé. Igen szép irodalmi működést is fejtett ki és ezen a téren is megörökösítette nevét.

A már említett földkörüli útjáról egy nagy, gazdag képanyaggal díszített három és fél száz oldalas könyvben számolt be. «Utazzál velem a föld körül» című műve lebilincselően érdekes, mégis leg-

kiemelkedőbb része az, amelyben Japánról ír. Indiában járva azon az oltáron mondhatta el miséjét, mely alatt Xavéri Sz[ent] Ferenc nyugszik. Más könyvei is jelentek meg: 1916-ban «Örökszép természet», 1922-ben «Családi fészek» szép sikert arattak. «Akarsz-e keresztény lenni?» művében katolikus vallásunk fő hitigazságait és alapvető tanait ismerteti a legfontosabb vallásgyakorlattal kapcsolatban.

Végtségén nem jelenhettünk meg, mert egyrészt az értesítést késve kaptuk kézhez, másrészt a temetés helye határsávba esván, az odautazáshoz szükséges engedély megszerzése is körülményes. Így Társulatunk a halál utáni 30-ik napon mondatott érte requiemet, melyen az elnökség, a választmány számos tagja és az elhunytak tisztelői szép számmal jelentek meg.⁹⁶

Ezen ülés után Brisits Frigyes tartott előadást „Egy fejezet Vörösmarty életéből, halálának 100-ik évfordulója alkalmából” s rendkívüli sikert aratott.

Az év utolsó választmányi ülése 1955. december 28-án tartatott meg Pitroff Pál elnöklete alatt. Alelnöki jelentés szerint a Társulat kiadásában ez év folyamán megjelenni tervezett mindkét imakönyvet, október hó folyamán kiszedte, a korrigálás és tördelés is megtörtént, a papírkiutalásnak azonban nehézségei támadtak s így a nyomda, a saját számára szóló előírásokat követve, a szedést szétdobta. Mégis előzőkenységből arról matrica-nyomatot vett fel, melyből a szedés újra kiönthető.

A továbbiakban Czapik érsek folytatott tárgyalásokat az illetékes szervekkel s ezek eredményeképp sikerült a szükséges papírmennyiséget magától a miniszterelnöktől⁹⁷ biztosítani, az

⁹⁶ Vö. korábban, 81. j.

⁹⁷ *Hegedűs András* (1922–1999), kommunista politikus, 1955–1956 között Magyarország miniszterelnöke.

ő rendelkezésére álló mennyiségből. Párhuzamosan tárgyalásokat folytattunk a könyvkötőkkel is legalább a nagyobbik imakönyvnek ezen évben való forgalomba hozatala tárgyában. Ezek sikerrel is jártak, most azonban a nyomdának a kapacitása teljesítésébe ütköztünk, mely naptár és karácsonyi kiadványokkal annyira túl volt terhelve, hogy a kinyomást erre az évre már nem tudta vállalni. Így ennek az imakönyvünknek a megjelenése is a jövő évre maradt és január végére remélhető. Ezt követően az ifjúsági imakönyv megjelenését kilátásba helyezték. A kétszeri kiöntéssel kapcsolatosan felmerülő többletköltséget az Állami Egyházügyi Hivatal magára vállalta.

Az ülés további részén gazdasági ügyek megtárgyalása szerepelt. Az értekezlet után ismét volt előadás: Jámbor Dezső „Vallásos gondolat az Opera színpadán” hanglemezekkel. Ez utóbbi elég gyengén sikerült.

1956

Ez évi első választmányi ülés 1956. április 10-én tartott Pitroff Pál elnöklete alatt, fűtetlen helyiségben. Megjelentek Endrey és Szabó püspökök is. A „Jelentés” közli, hogy január végén megjelent az „Áldjuk az Urat!” imakönyv 26 000 példányban s azt mindjárt az első héten túljegyezték és elfogyott. Tagjaink is elnyerték tagilletményként. Az 1956/57. iskolai évi hittankönyvek kéziratai már nyomdában vannak. Kiadás engedélyezése végett illetékes helyre benyújtottuk Hamvas Endre csanádi püspök újonnan készült „Alapvető hittanát”⁹⁸.

⁹⁸ HAMVAS ENDRE, *Alapvető hittan a gimnázium 4. osztálya számára*, Budapest, 1958.

Kiadásunkban jelent meg a megújított húsvéti szertartásokkal kapcsolatban egyrészt a papság, másrészt a hívek részére kiadott püspökkari körlevél s annak függelékében a keresztségi fogadalom nagyszombati megújításának rendje, formulája. Ezeket az egyes egyházmegyék között, korábbi igénylésüknek megfelelően, összesen 6 000 példányban, szétosztottuk.

Az „*Ordo Hebdomadæ Sanctæ [instauratus]*” Rómából érkezett 24 mázsá súlyú, 4 000 db szertartáskönyvet Társulatunk, mint az Apostoli Szentszék könyvkiadója a vasúti vagonból átvette, ideszállíttatta, vámkezelését eszközölte és az egyházmegyék közt, igénylésük szerint, szétosztotta.

Ezen fentemlített három feladatunk teljesítésében munkánk és eljárásainkért semmit fel nem számítottunk, a körlevelek papír- és nyomdai készkiadásként darabonként jelentkező 23 fillért az egyházmegyéktől beszedtük, az „*Ordo Hebdomadæ Sanctæ [instauratus]*” szétosztásával kapcsolatban felmerült, nem jelentéktelen készkiadásaink megtérítését nem igényeltük.

Letárgyaltatott a közgyűlés előkészítése is.

Felolvasó Balogh Albin OSB volt „*Dominicus archiepiscopus vicecancellarius*” címmel. A Társulat 101-ik közgyűlése 1956. május 29-én lett megtartva, Réthly Antal elnöklete alatt. Azon megjelent Grósz József kalocsai érsek, Hamvas Endre csanádi, Kovács Sándor szombathelyi, Papp Kálmán győri, Badalik Bertalan veszprémi püspökök, Kriston Endre⁹⁹, Endrey Mihály és Szabó Imre segédpüspökök, együtt 76 tag 80 szavazatot képviselve.

⁹⁹ Kriston Endre (1877–1960), 1923-tól egri segédpüspök és Gerasa címzetes püspöke.

Réthly Antal elnök megindult szavakban szólt a Társulat fővédői tisztjét is gyakorló Czapik Gyula egri érsek április 25-én bekövetkezett haláláról. Ezzel kapcsolatban indítványt tesz: határozza el a közgyűlés, hogy róla emlékbeszédet tartat s arcképét megfesteti az üléstermünk számára. Endrey Mihály segédpüspök úr olvassa fel aztán a boldogult érsek által készített, de már csenkán maradt felolvasást „Krisztus kínhaláláról”. – Meghatott csend honolt, mikor a püspök egy mondat közepén megállt a felolvasásában s csak annyit mondott: „itt kihullt a toll az érsek kezéből”.

Az anyagi kérdésekről az előterjesztést egyhangúlag elfogadták, néhány új választmányi tagot választottak meg. A tagok száma a múlt év végén 353 volt, tagdíjával csupán 1 tag maradt hátralékban.

1956. július 25-én rendkívüli felolvasó ülést tartottunk, melynek egyetlen tárgya Hunyadi János¹⁰⁰ emlékezete volt, halálának 500-ik évfordulója alkalmából. Az ünnepi beszédet Balanyi György¹⁰¹ egyetemi tanár, piarista tartotta.

1956. augusztus 29-én újra tartottunk felolvasó ülést Réthly Antal elnöklete alatt, melyen megjelentek Kovács Vince és Endrey Mihály püspökök s az esztergomi főkáptalan képviselője és a Hittudományi Akadémia dékánja¹⁰². Elnök bevezetőül rámutat, hogy az ország legnagyobb és legfontosabb temploma, az esztergomi bazilika e hó 31-én éri el felszentelésének 100-ik

¹⁰⁰ *Hunyadi János* (c. 1407–1456), a törökverő, Magyarország kormányzója 1446–1453 között, 1453-tól Beszterce grófja. A nándorfehérvári diadal után kitört pestisjárványban hunyt el.

¹⁰¹ *Balanyi György SchP, Páduai Szent Antaltól nevezett* (1886–1963), történész.

¹⁰² A Hittudományi Akadémia dékánja 1956–1957 között Radó Polikárp volt.

évfordulóját¹⁰³. Erről a nevezetes évfordulóról a Társulat külön ülésben kívánt megemlékezni s felkérte Meszlényi Antal¹⁰⁴ választmányi tagunkat, az esztergomi főszékesegyházi káptalan tudós tagját, hogy az ünnepi alkalomból tartson egy előadást. A hallgatóság nagy figyelemmel hallgatja az elkövetkezendő előadást, melynek címe „A százéves esztergomi bazilika”. Ennek elhangzása után elnök nemcsak köszönetet mond, de azt is bejelenti, hogy a napokban fog megjelenni Meszlényi kanonoknak Társulatunk kiadásában egy füzetben, a mai előadást is felölelő, bővebb tanulmánya, mely ugyancsak „A 100 éves esztergomi bazilika”¹⁰⁵ címet viseli.

Igazgatóválasztmányunk 1956. szeptember 27-én tartotta ez évi harmadik negyedévi ülését Pitroff Pál elnöklete alatt. Az alelnöki jelentésből megtudjuk, hogy a hittankönyvek 66 600 példányban idejében megjelentek. Rövidesen elkészül a nyomda Hamvas Endre püspök „Alapvető hittanával”, mely 4 000 példányban fog napvilágot látni s 10 Ft-os árban kerül forgalomba. A Püspöki Kar június 13-i konferenciájából Társulatunkra bízta a „*Schola Cantorum*” szertartáskönyvnek új kiadását, mely eddig másutt jelent meg s a kiadást sürgősnek ítélte. A mű összeállítóival ismételten folytattunk megbeszélést, a munka kézírata, több mint három hónap elmúltával, folyó hó 26-án be is nyújtott hozzánk.

¹⁰³ Scitovszky János bíboros, hercegprímás, esztergomi érsek (1849–1866), 1856. augusztus 31-én szentelte fel az esztergomi bazilikát.

¹⁰⁴ Meszlényi Antal (1894–1984), született Germ Antal. Egyháztörténész, 1951-től budapest–józsefvárosi-, 1958–1960 között szomori kíségitő lelkész, 1973-tól esztergomi helyettes nagyprépost, majd 1977-től nagyprépost.

¹⁰⁵ MESZLÉNYI ANTAL, *A százéves esztergomi bazilika*, Esztergom 1956. vö. SZIT Esty Miklós hagyatéka 7. 11.

Felolvasás kettő is hangzott el: Félegyházy József m[eg]b[ízott] alelnök emlékezik meg hosszabban XI. Ince pápáról, kinek jövő hó 7-én lesz boldoggá avatása.¹⁰⁶ A másik előadó Szőrényi Andor biblikus professzor előadása „Krisztus szenvedéstörténetének kronológiája”.

Ez évi utolsó választmányi ülés 1956. december 20-án ezúttal délelőtt 11 órakor, mivel az október 25-re összehívott ülést a politikai események miatt nem tudtuk megtartani. A „*Schola cantorum*” kottaanyaga majdnem teljesen elkészült, de kottaklisék megrendeléséhez szükséges engedélyt még nem nyertük el, sem a kézirat nem kerülhetett nyomdába.

Az „Újszövetségi Szentírás” II-ik részének kinyomtatása a politikai nyugtalanságok következtében előállott gazdasági zavarok következtében természetesen megkésik. Radó Polikárp benyújtotta hozzánk „Az egyházi év”¹⁰⁷ című munkáját, melyet kiadásra elfogadtunk. A beszámoló pénzügyi részének letárgyalása után Pitroff Pál elnökünk tartotta meg előadását „Tinódi Sebestyén emlékezete” címmel.

Ennek az évnek ismertetése kapcsán nem térhetünk ki két olyan eseményre, melyet a tárgyilagos eseményleírás szempontjából nem hallgathatunk el. Az egyik az, hogy a november első napjai egyik reggelén 7 órakor megjelent delegált adminisztrátor lakásán egy csoport ember, kik a „Grósz-per vádlottjainak” mondták magukat s azt kívánták, hogy adjam át nekik a Társulat helyiségeinek kulcsát, mert azt azonnali hatállyal át akarják venni tőlünk, pártszervezés céljaira. Admi-

¹⁰⁶ XI. Ince, boldog (1611–1689), született Benedetto Odescalchi, római pápa 1676-tól, Magyarország megmentője.

¹⁰⁷ RADÓ POLIKÁRP, *Az egyházi év*, Budapest 1957.

nisztrátor igen udvariasan, de épp oly határozottan megtagadta ennek a kívánságnak a teljesítését, rámutatván arra, hogy a Társulat több mint 100 éves fennállása alatt soha semmiféle napipolitikai pártnak üléstermét nem bocsátotta rendelkezésre s ehhez tartja magát most is. Aggresszív fellépésük kapcsán az is kiderült, hogy ott fegyvereket is akartak tárolni. Majd azzal fenyegetődztek, hogy feljelentést tesznek ellenem a hercegprímásnál. Udvariasan megadtam nekik a budai primási palota titkos telefonszámát.

Mikor másnap Endrey Mihály püspökkel az Actio Catholica karitatív tevékenysége illetékessége tárgyában Ő Eminenciájánál megjelentünk, Ő Eminenciája a Társulati helyiségek átengedése ügyéről egyetlen szót sem szólt, jöllehet az utánunk ott megjelenő és a Hittudományi Akadémia dékánja, Radó professzor hódoló hűségnyilatkozatára igen epés választ adott. Mindebből úgy látjuk, hogy helyesen jártunk el s ellenállásunkkal sok további kellemetlenségtől megóvtuk a Társulatot, sőt az egész lakóházat. Elképzelhető mi lett volna itt, ha néhány nap múlva már ágyúval lőttek a Belvárosban házakat s innen fegyverekkel felelnek. Eljárásunk nem volt rizikómentes, de vállalni kellett ennek veszélyeit a Társulat és az egész ház érdekében.

A másik ami szintén tiszta tárgyilagossággal megemlítendő, hogy ezekben a napokban felkeresett minket Szörényi Andor Hittudományi Akadémiai tanár s felhívott jöjjünk vele s néhány kispappal s azonnal „foglaljuk vissza” államosított nyomdánkat. Feleletünkben ebben az ügyben is azt a korrekt álláspontot képviseltük, ha annak lehetősége megnyílik természetesen vissza fogjuk igényelni nyomdánkat, de erőszakosan semmit sem foglunk vissza. Az elkövetkezendő események álláspontunk he-

lyességét igazolták s talán sok újabb nehézségtől óvták meg szeretett Társulatunkat.

1957

Első negyedévi igazgatóválasztmányi ülés 1957. április 10-én gyűlt össze Pitroff Pál elnöklete alatt. Ez év februárjában kapunk első ízben a külföldi segélyszervezet révén ajándékpapirost, ami aztán mindvégig folytatódott s így további működésünknek vitatlan alapja lett. Kiadvány az egész negyedév folyamán nem jelenhetett meg, aminek oka a dezolált nyomdai viszonyokban rejlett. A jelentés még annyit mond, hogy delegált adminisztrátor „kiadványaink és más társulati ügyekben számos és nehéz tárgyalást folytattunk mind a püspöki karral, mind más tényezőkkal, melyek még folyamatban vannak”.

A közgyűlés előkészítése s a gazdasági kérdések letárgyalása után az ülés átalakult felolvasó üléssé. Felolvasást tartott Tower Vilmos¹⁰⁸ pápai prelátus „Amiről a lélektan eddig nem szólt.”

102-ik közgyűlésünket 1957. május 23-án tartottuk meg. Eljöttek Grósz József kalocsai érsek, Hamvas Endre csanádi, Kovács Sándor szombathelyi, Papp Kálmán győri és Badalik Bertalan veszprémi püspökök, Endrey Mihály püspök, esztergomi speciális delegátus, Kovács Vince váci segédpüspök és Szabó Imre püspök is. Napi rend előtt elnök kegyeletes szavakkal emlékezik meg a következőkről:

Mielőtt a mai közgyűlés munkájára térnénk, előbb egy szomorú kötelességet kell teljesítenem. Mély megilletődéssel emlékezem

¹⁰⁸ *Tower Vilmos* (1879–1958), fiziognómus, 1935-től nyugállományú tábori főesperes.

meg a Szent István Társulatot ért súlyos veszteségről. Az elnökség egyik kitűnő tagja, a köztisztviselő és szeretetben állott Sárközy Pál pannonhalmi főapát, Társulatunknak pedig egyik alelnöke május hó 10-én, hosszas szenvedés után 73 éves korában Pannonhalmán nemes lelkét visszaadta a Mindenhatónak.

Az elhunyt alelnök érdemeit nem lehet feladatomból méltatni, de ki kell emelnem, hogy fényes pályafutásában mindenütt, ahova felletesei, majd rendtársai bizalma állították, feladatait a legnagyobb odaadással teljesítette, és mint a hazai bencés rend főapátja nemcsak a magyar katolikusok osztatlan szeretetét és tiszteletét bírta. A tudományok terén, eltekintve a hittudománytól a matematikát művelte akadémiai fokon és ennek elismeréséül a Pázmány Péter Tudományegyetemen magántanárrá képesítették. A Szent István Akadémia 1916. évi március 18-án tartott első közgyűlésén a még csak 32 éves kutatót rendes tagjává választotta.

Társulatunk működése iránt mindig élénk érdeklődést tanúsított s üléseinken rendszerint résztvett. Emlékét kegyelettel megőrizzük és jegyzőkönyvünkben érdemeit megörökítjük. Kérem a T[iszelt] Közgyűlés tagjait, áldozzunk megholt alelnökünk emlékének egy percnyi felállással.

Ezután következett Grósz József kalocsai érseknek ünnepi megnyitó beszéde (címe nincsen).

Az elmúlt év kiadói tevékenységéről szóló jelentésből kitűnik, hogy az 1956/57. tanévre kiadtunk hat fajta hittankönyvet, együttesen 70 600 példányban, valamennyit Hamvas Endre csanádi püspök tollából. Megjelent Meszlényi Antalnak „A százéves esztergomi bazilika” ismeretterjesztő füzet 8 000 példányban Ft 3,50 áron. Továbbá az „Újszövetségi Szentírás” II. kötete 12 000 példányban 20 Ft-os bolti áron.

Az Egyházügyi Hivatal elnökével folytatott tárgyalás eredményeképp örömmel jelentjük, hogy ezen hivatalnak

f[olyó] é[v] május 7-én 195. Eln. sz[ámú] alatt kiadott iratával a folyó évré engedélyt kaptunk, hogy kiadhassuk a következő műveket:

1. az Actio Catholica liturgikus munkaközössége által elkészített „Magyar misekönyvet”¹⁰⁹,
2. Radó Polikárp professzornak „Az egyházi év” című munkáját 6 000 példányban,
3. a két év előtt már megjelent Czapik Gyula: „Áldjuk az Urat!” imakönyvet további 50 000 példányban és
4. a Harmat Artúr¹¹⁰ és Werner Alajos¹¹¹ által újra összeállított „*Cantus Cantorum*”¹¹² 6 000 példányban.

Mindezeknek előfeltétele azonban az, hogy a szükséges papírmennyiségről és a nyomdai kapacitásról magunknak kell gondoskodnunk.

Rendes tagok száma 375 volt, hátralékban van egyetlen tag.

Még egy fájdalmas veszteségről kell megemlékeznünk. Április 5-én elhalálozott Bertóty-Hesz József számvizsgáló bizottságunk elnöke, aki évtizedeken át volt igazgatóválasztmányunk tagja is. Fáradhatatlan buzgalommal, példás kötelességtudással és ügyeink iránti páratlan együttérzéssel látta el mindenkor feladatait. Fizessen meg érte gazdagon az Örök Bíró, mi kegyelettel őrizzük emlékét!

Pénzgazdálkodásunkról a delegált adminisztrátor adott számot, Fekete Márton javaslatára a közgyűlés megadta a felmentvényt. Végül az elnök szól:

¹⁰⁹ *Magyar misekönyv vasárnapi és ünnepnapis miseszövegek*, Budapest 1961.

¹¹⁰ *Harmat Artúr* (1885–1962), született Hubacsek Artúr, katolikus egyházi zeneszerző.

¹¹¹ *Werner Alajos* (1905–1978), katolikus pap, zenepedagógus, zeneszerző.

¹¹² *Cantus Cantorum*, szerk. Werner Alajos, Harmat Artúr, Budapest 1958.

Megállapítom, hogy alapszabályszerűen benyújtott indítvány nem érkezett. – Azonban ő maga kíván egy indítványt tenni: Hallottuk – mondja – a delegált adminisztrátor úr beszámolóját Társulatunk anyagi viszonyairól és az alelnök úr jelentéséből kitűnik, milyen működést fejtett ki a Társulat az elmúlt évben. Természetesen nem tűnhetett ki a jelentésből az, hogy Esty Miklósnak páratlan ügybuzgalma, fáradozása és nagy agilitása, amellyel igyekezett és igyekszik Társulatunk munkáját előbbre vinni, milyen nagymérvű volt. Neki köszönhető elsősorban, hogy kiadványok terén ugyancsak eredményeket értünk el. Miután az elmúlt év folyamán állandóan bepillantást nyerhettem abba a munkába, tudom, hogy az milyen áldozatos volt, amelyért a delegált adminisztrátor úr soha semmiféle anyagi ellenszolgáltatást vagy kárpótlást nem fogadott el, sőt annak még gondolatát is visszautasította. Neki köszönhetjük, hogy Társulatunk, reméljük rövidesen, újabb kiadványokkal léphet a több milliós magyar katolikus közönség egy töredéke elé. Indítványozom, hogy a közgyűlés igen eredményes munkájának elismerésül szavazzon Esty Miklósnak jegyzőkönyvi köszönetet.

– Ez meg is történt.

1957. július 19-én volt ismét igazgatóválasztmányi ülés ezúttal Pitroff Pál elnökölt. Különösen jelentős volt a tájékoztatás azokról a tárgyalásokról, melyeket Esty Miklós del[egált] adm[inisztrátor] az Állami Egyházügyi Hivatal elnökével folytatott.

Társulatunk szerény életében, utolsó ülésünk óta, két, igen megbecsülendő esemény történt. Az egyik, hogy a Művelődésügyi Minisztérium Egyházügyi Hivatala elnökségétől f[olyó] é[v] június 26-án kelt 195-1/1957. száma alatt azt az értesítést nyertük, hogy a Kiadói Főigazgatóság 99-9.109/57. számú átiratával Társulatunk részére egyházi könyvek terjesztését is

engedélyezte. A könyvek kiadását, az Egyházügyi Hivatal útján, a jövőben a Kiadói Főigazgatóságtól esetenként külön kell kérni. A kiadásra kerülő művek árát, szintén esetenként, a Kiadói Főigazgatóság főkönyvelősege, mint árhatóság, hagyja jóvá, ennek hiányában a mű forgalomba nem kerülhet.

A jelen átiratnak az első mondata a legfontosabb, mely – 11 évi szünetelés után – visszaadja Társulatunknak azt a jogot, hogy egyházi kiadványokat maga hozhasson forgalomba. Igaz, hogy a jövőben ez gyakorlatilag még csak néhány kiadványt jelent, de az a fontos, hogy illetékes tényezők eleget tettek régi kérelmünknek s hátrányunkat megszüntették s engedélyezték, hogy ezután megjelenő kiadványainkat magunk hozhassuk forgalomba.

A hittankönyvek szétosztása, forgalmazása, melyet több éve végez, az Ecclesia Szövetkezethél marad. Felajánlotta a Hivatal azt is, hogy egy bolthelyiséget is utal ki számunkra, de ez nem lehet a mi régi, Kecskeméti utcai bolthelyiségünk. Érett megfontolás után, a jelen szerény viszonyok közt, ezt elhárítottuk, mert így kevés könyvvvel egy drága üzlethelyiséget, csak a portál elkészíttetése 50 000 Ft lett volna, fenntartani teljes anyagi romlásunkra vezetett volna.

Kértük, hogy kaphassunk jogot arra, hogy egy mozgó kocsival utcai árusítást kezdhessünk, ezt nem adták meg azzal, „hogy ilyenfajta árusítás ezzel a nagymúltú Társulat tekintélyével nem fér össze.”

A másik jelentős esemény, amelyről beszámolhatunk az, hogy Grósz József kalocsai érsek úr, mint a püspökkari értekezletek ez idő szerinti elnöke 1957. május 28-án, 64/Eln. szám alatt kiadott leiratával arról értesített, hogy a Püspöki Kar leg-

utóbbi értekezletén a Magyarországra érkező papírajándékkal kapcsolatos technikai kérdések lebonyolítására a Szent István Társulatot, nevezetesen Esty Miklós delegált adminisztrátort kéri fel és bízta meg; felhatalmazván őt arra, hogy az ez ügyben szükséges tárgyalásokat mind az állami hatóságokkal, mind a külföldi adományozókkal lefolytassa. Az érsek úr más iratában is leszögezte, hogy a Püspöki Kar hivatalos könyvkiadója a Szent István Társulat.

Az Egyházügyi Hivatal elvben hozzájárult ahhoz, hogy kiadassuk Rogács Ferenc pécsi koadjutor püspöknek „Jézus népe”¹¹³ című imakönyvét. A választmányi ülés után ez alkalommal Ijjas Antal¹¹⁴ író tartott felolvasást „A kegyelem regényei” címmel.

1957. október 2-án tartottunk ismét választmányi ülést. Réthly Antal elnökölt, az ülésen részt vett Hamvas Endre csanádi püspök és Endrey Mihály esztergomi spec[iális] delegátus is. A jelentés elsősorban a hittankönyvek ügyéről emlékezik meg s megjegyzi, hogy a hittankönyvek iránti igény még mindig nem elégíthető ki, dacára hogy idei példányszámuk a tavalyihoz képest több mint megduplázódott. Imakönyv, melyre igen nagy igény jelentkezik, ez ideig nem tudott megjelenni. Választmányi gyűlés után Bánk József a Hittudományi Akadémia kánonjog tanára tartott felolvasást „Serédi bíboros, mint jogtudós” címmel. Előadáshoz Hamvas püspök is

¹¹³ ROGÁCS FERENC, *Jézus népe*, Imakönyv, Budapest 1960.

¹¹⁴ *Ijjas Antal* (1906–1980), született Jankovits Antal, a Magyar Nemzet cikkírója és alapításától az Új Ember munkatársa, 1957-től 1966-os nyugdíjazásáig főmunkatársa, ezután haláláig cikkírója.

hozzászolt, kérvén az előadót, hogy az elhunyt bíboros méltó emlékezetét szolgáló munkáját folytassa és bővítse.

Ez évi utolsó igazgatóválasztmányi ülés 1957. december 18-án tartatott meg Pitroff Pál elnöklésével, Endrey Mihály és Szabó Imre püspökök részvételével. Félegyházy m[eg]b[ízott] alelnök jelenti, hogy Radó Polikárp „Az egyházi év” című műve megjelent. A 227 oldalas munka ára 12 Ft, 6 000 példányban lett nyomva.

Kiadásunkban jelent meg a Szent Erzsébet centenáriumi¹¹⁵ alkalmával „Három elmélkedés Árpádházi Szent Erzsébetről”¹¹⁶ című füzet, 48 oldal terjedelemben, 4 Ft-os árban, 10 000 példányban. Ezen kiadvány terjesztése és teljes üzleti haszna a budapesti Szent Erzsébet karitáshoz illette.

Jövő évi kiadói tervünket már beterjesztettük illetékes helyen. Kitárgyalásra még nem került sor. Ma Albert István¹¹⁷ piarista rendi *assists* volt az előadó. Felolvasása címe „Jézus történetiségének nem-keresztény tanúi” volt.

1958

Első választmányi ülés 1958. március 26-án Réthly Antal elnöklése alatt. Elparentáltatnak Virág Ferenc pécsi püspök, Tower Vilmos prelátus, Balogh Albin ny[ugalmazott] főigazgató, Vécsey József báró kassai kanonok. A Jelentésből meg-

¹¹⁵ Szent Erzsébet születésének 750. évfordulója volt 1957-ben.

¹¹⁶ *Három elmélkedés Árpádházi Szent Erzsébetről*, Budapest 1957.

¹¹⁷ *Albert István SchP* (1907–1991), 1946-tól tartományi asszisztens, 1961–1963 között Sík Sándor betegsége alatt helyettesíti a tartományfőnököt, majd 1963–1979 között a Piarista Rend Magyar Tartományának tartományfőnöke.

tudjuk, hogy Radó professzornak múlt év utolsó negyedében megjelent műve „Az egyházi év” elfogyott. A Czapik-féle imakönyv második kiadása februárban jelent meg 20 000 példányban, néhány nap alatt elfogyott.

A közgyűlés előkészítése kapcsán az a javaslat tétetik, hogy az elhunyt Sárközy Pál és Zsigovits Béla alelnökök helyére csupán egy jelölés tétessék, mivel a Társulat megcsökkent működési köre feleslegessé teszi két alelnöki betöltését. Erre a tisztségre oly előterjesztéssel élnek a közgyűléshez, hogy válasszassék meg Félegyházy József titkár, aki az alelnöki teendőket eddig is ellátta. Az ülés befejeztével Artner Edgár professzor tart előadást „Hit és tudás” címmel.

Az ezévi közgyűlést 1958. május 13-án tartottuk meg Réthly Antal elnökletével. Azon megjelent Grósz József kalocsai érsek, Hamvas Endre csanádi püspök, Papp Kálmán győri püspök, Rogács Ferenc pécsi püspök, Kovács Vince váci segédpüspök, Endrey Mihály püspök, esztergomi sp[eciális] delegátus, Szabó Imre püspök és Legányi Norbert¹¹⁸ pannonhalmi főapát. 82 tag 86 szavazatot képviselve. Grósz érsek tartotta meg ünnepi megemlékezését a 100 éves lourdes-i eseményekről¹¹⁹. Majd Réthly Antal elnök tartott beszédet, melyet bizonyos vonatkozásai miatt egészében ideírnunk:

¹¹⁸ *Legányi Norbert OSB* (1906–1987), született Legányi Béla, 1958–1969 között pannonhalmi főapát.

¹¹⁹ 1858. február 11. és július 16. között történtek a lourdes-i jelenések. Szűz Mária a Massabielle-sziklafal barlangmélyedésében 18 alkalommal jelent meg a 14 éves Bernadette Soubirous-nak. XIII. Leó 1891-ben ismerte el hivatalosan a jelenés természetfeletti jellegét.

Két év előtt tartott közgyűlésünk azt a határozatot hozta, hogy megfesteti Istenben boldogult Czapik Gyula egri érsek, a püspökkari értekezletek akkori elnöke s ebből kifolyólag a Szent István Társulat fővédői tisztének gyakorlója arcképét és megemlékező beszédet mondat róla. A kép – kiváló festőművésziünk, Kontuly Bélának¹²⁰ jeles alkotása – azóta elkészült s az elnökség határozatából reám hárul a feladat, hogy azt néhány emlékező szó kíséretében átadjam a Társulatnak, ülésterme részére. Megvallom, ez a feladat nagy súllyal nehezedik rám, nemcsak azért, mert nem vagyok szónok, hanem azért is, mert Czapik Gyulának roppant sokoldalú tevékenységét megvilágítani hiányzik a tér és az idő, de azért is, mert egyéniségének értékelése olyan közele, hogy nélkülöznie kell a történelmi távlatokat. Mégis engedjék meg, hogy hálánk lerovásaként néhány vonással szólhassak róla, abból a szempontból, mit köszönhet neki Társulatunk. Czapik Gyula tudományos és irodalmi működése rendkívül sokágú volt. Mint újságíró páratlan tevékenységet fejtett ki. Volt idő, mikor éveken át egyik jeles hitbuzgalmi lapunknak jóformán minden sorát maga diktálta le. Ugyanakkor résztvett nagy katolikus lapoknak nemcsak szerkesztő-bizottságában, hanem adminisztratív ügyeinek intézésében. Az *Actio Catholica* sajtószakosztályának élén nemcsak a sajtót, hanem a film ügyét is irányította, maga is írt sikerült film-szövegeket. Újságírói emlékeit és ösztöneit követve szolgált tanáccsal mostani hitbuzgalmi jellegű kéthetilapunk, az *Új Embernek* – mely megalakulását és kifejlődését az ő pártfogásának köszönhetette – és a félhivatalos kat[olikus] sajtótudósító, a *Magyar Kurír* irányításában, mely utóbbinak haláláig igazgatósági elnöke volt. Jellemének két fő vonása: a sokoldalúság és a fáradhatatlan tevékenység jellemzi irodalmi működését is. Nem volt a hitbuzgalmi, a liturgikus, a teológiai, dogmatikus problémáknak olyan ága, amellyel ne foglalkozott volna, akár a múlt tanulságos emlékeit örököltette meg, akár az aktuális problémákat érintette. Mikor

¹²⁰ Kontuly Béla, *nemessányi* (1904–1983), festőművész.

az egyházpolitika súlya is ránehezedett, vigaszt és felfrissülést talált ebben a munkálkodásban. Egri dolgozószobájának mindhárom íróasztalát telve találták a legkülönbözőbb tárgyú kézírataival, úgy tudjuk, az örökös Egri Főegyházmegye gondossággal őrzi azokat és talán Társulatunknak még nyílik egyszer alkalma arra, hogy azokból valamit megjelentethessen.

Ha itt nem is adhatunk róla teljes emléket, a hála, mely e megemlékezésre készítet minket, arra indít, hogy róla mint emberről is, legalább néhány szóval, megemlékezhessünk. Czapik Gyula jó pap, jó ember, jó barát, jó püspök, jó hazafi és – jó egyházpolitikus volt. Jó pap volt, aki személyes életével adott példát azzal, hogy élményvilágának központja mindig Krisztus volt. Jó ember volt, de ez a jóság nem érzelműség volt benne, hanem egy hatalmas szeretet és ragaszkodó tevékenység, amely lelki erejének külső páncélja alatt benső egyéniségét jellemezte. Jó barát volt. Törékeny egészségében sem nézte a maga kényelmét s nem volt az a csekély, de másoknak életbevágó ügy, amiért ne vállalta volna egy téli felutazás fáradalmait s az eljárást a különböző fórumok előtt, csakhogy segíteni próbáljon. Nem akadt el a kérdések jogi problémáinál vagy a kompetencia kérdéseinél, hanem segítőkészségét odaadta minden ügynek, amelyben hozzá fordultak. Jó püspök volt. Rendíthetetlen hűséggel és ragaszkodással viseltetett az Apostoli Szentszék iránt s mélységes tisztelettel és hódolattal a Szentatya személye iránt. Nem szerette a nagyképűsködést, nem kedvelte a hízélgést és elhárította magától, inkább becsülte az igaz szót, soha nem tért ki mások tanácsa meghallgatása elöl s mindig vette magának a fáradtságot, hogy intézkedéseinek helyes, vagy legalább is szükséges voltáról alája tartozóit meggyőzze. Az ő egyházkormányzati rendszere nem az uralkodás, hanem a meggyőzés volt. Jó hazafi volt. Szeged ősi magyar talajáról fakadva szinte második természetévé vált hazájának szeretete és szolgálata. Mindenha gyenge egészsége sem tudta visszatartani attól, hogy az első világháborúban katonalelkészi szolgálatot ne vállaljon és ezt dicsőretre méltóan látta el. A technika fejlődésével belátta azt

is, hogy ez a nemzedék sem materialiter, sem erkölcsileg még egy háborút nem bír el, ezért fenntartás nélkül állt a békének Krisztus megkívánta szolgálatába.

Czapik Gyula jó egyházpolitikus volt. Tekintélyének súlya a püspöki karban már korán érvényesült. Még Serédi¹²¹ bíboros primássága idején mind több albizottságnak vezetője s mind a nunciusnak, mind a prímásnak szinte első tanácsadója lett. S mikor a történelem viharzása olyan rettentő hullámokkal hozta szembe a magyar katolicizmust, ő reá hárult a feladat, hogy ebből a viharból valamiként kimentse. Soha még ilyen nehéz, rengeteg önfeláldozást és tapintatot igénylő, szinte megoldhatatlan feladat előtt vezető-püspök nem állott. Ebben a rettenetes viharzásban, mely összeomlással fenyegetett mindent, rendíthetetlenül állt a kormányrúd mellett s nem volt szabad törődnie azzal, hogy igaztalanul sértik lelkét és becsületét. Nem törődve azzal, hogy rögs útját az emberekben való csalódás szegélyezte, folytatta a küsködést, ameddig Isten akarta, hogy ereje bírja. Ezt a munkáját csak akkor értékelhetjük helyesen, ha nemcsak arra vagyunk figyelemmel, ami történt, hanem arra is, ami már nem történt meg. Világos értelmű meglátta, hogy a romantikus politika időszaka lejárt, a fejlődés törvényei túlnőttek a múlt tényein – s becsületes elszántsággal és az adott szó szentségével, nemtörődve egyesek tetszésével és nemtetszésével, a papság jövőjéért való súlyos aggodalomtól eltelve, elindult azon az úton, mely a nélkülünk kialakult új életformában új utakon új feladatok elé állított – amelyen ma már mindnyájan járunk. Tudta jól, hogy ez az út többé nem a hatalom és dicsőség évszázadokon át járt útja, de sziklaszilárdan volt a hite, hogy Krisztus tanításának betartása, mely nemcsak a túlvilág boldogságával kecsegtet, hanem arra készítet, hogy ezeken a földi téreken jobbakká, becsületesebbekké, békeszeretőbbé, munkálkodó-

¹²¹ Serédi Jusztián OSB (1884–1945), született Szapucsek György, neves kánonjogász. 1927-ben XI. Piusz bíborossá kreálta és esztergomi érsekké is kinevezte, így Magyarország hercegprímása lett. 1928-tól volt a Szent István Akadémia tiszteletbeli tagja, 1933–1945 között elnöke. 1928-tól a MTA igazgatósági, 1934-től tiszteletbeli tagja.

bá, kötelességteljesítőbbekké, sőt áldozatvállalóbbakká legyünk – jelent annyi értéket és erőt, hogy mégiscsak megtermi a maga gyümölcsét. Ezen a ponton látta, minden ideológiai nehézség közt is, az egyház és a haza szolgálatának érintkező pontját.

Végül Czapik Gyula igaz bajtárs volt – s itt térünk vissza Társulatunk megmentése körüli érdemeire. Mint az eszményi katona, mikor a küzdelemben saját alapítása már elvérzett, legyőzve szíve fájdalmát, volt benne annyi lelki nagyság, hogy habozás nélkül sietett a saját anyagi érdekeivel ellentétes másik intézménynek a segítségére, mert így hozta magával a közös ügy szolgálatát, ahogy ő mondotta: «a szent katolikus kötelesség». Ezért méltán emeli a Társulat megfestett arcképét azoknak a sorába, akik a Társulatért nagyot tettek. Most kezdjük csak megérteni végső intézkedését is, mellyel úgy rendelkezett, hogy holttestét főszékesegyháza kriptájában helyezték örök nyugalomra, abba a főszékesegyházba, mely az ő érseksége idején kapta meg kupolájába és falaira mindazt az ékességet, melyre a nagyjavadalmak idején hiába várt. Mégsem az volt a kívánsága, hogy akár az óriásokat alkotott Eszterházy Károly¹²², akár a szó és írás hatalmas klasszikusa, Samassa¹²³ bíboros közelébe tegyék le holttestét. Úgy érezte, hogy nem a nagy alkotók között van a helye. Az volt az utolsó óhaja, hogy a Rákóczi szabadságharcában elbukott és emlékében is meghurcolt püspök-elődje, Telekessy István¹²⁴ csontjai mellé tegyék le azt, ami mulandó testéből megmaradt, megítélése szerint ez az ő helye. Azok azonban, akik végső akaratát így teljesítették, azt vették márványtáblájára: «Itt nyugszik Czapik Gyula érsek, a toll mestere, a lelkes hazafi, nagy időkben hű pásztor és bölcs vezető.» Ezekkel a gondolatokkal adózunk mi is szelleme előtt és valljuk: legyen emlékezete Társulatunkban is áldott!

¹²² *Eszterházy Károly, galántbai gróf* (1725–1799), 1759-től váci, 1761-től egri megyéspüspök.

¹²³ *Samassa József* (1828–1912), 1871-től szepesi megyéspüspök, 1873-tól egri érsek, 1905-től bíboros.

¹²⁴ *Telekessy István, telekesi* (1633–1715), 1689-től csanádi, 1702-től egri megyéspüspök.

Az alelnöki beszámolóból látjuk, hogy az elmúlt év folyamán megjelentetett a Társulat 6 fajta hittankönyvet együttesen 170 000 példányban (az előző évi 70 600 példánnyal szemben), „Újszövetségi Szentírás” második részét 12 000 példányban, Radó Polikárp „Az egyházi év” című könyvét 6 000 példányban, „Három elmélkedést Árpádházi szent Erzsébetről” Meszlényi Antal, Radó Polikárp és Sík Sándor tollából 10 000 példányban és 40 000 imakönyvet, 20 000-t Rogács Ferenc püspök és 20 000 Czapik Gyula érsek összeállításában.

A rendes tagok száma az év végeztével 403 volt, hátralékban mindössze 2 tag maradt. Az alelnök választás eredményeképp egyhangúan, Félegyházy Józsefet választották meg, ki a választást a következő szavakkal köszönte meg:

Legyen szabad Excellenciás Érsek Urnak, a Főtisztelendő Püspök és Ordinárius Uraknak, a Szent István Társulat elnökségének, igazgatóválasztmányának és közgyűlésének hálásan megköszönöm a választásban kifejezésre jutó, megtisztelő bizalmat.

Ha arra gondolok, hogy a Szent István Társulat születése 1848-ra, a szabadságharc évére esik, nem tudom elkerülni azt az önként felkínálkozó párhuzamot, hogy amint 48 forradalmi lépés volt a magyar nemzet történeti életében, úgy forradalmi lépés volt a magyar katolikus élet síkján egy országos hatósugarú katolikus könyvkiadó vállalatnak létesítése! S egy lépéssel tovább menve: ha történelmileg egészen tisztázva még nem is látjuk, biztos azonban az, hogy a múlt század második felétől katolikus egyházi és vallási vonatkozásban egy új, friss, fellendülő élet tavaszi fuvallata köszöntött be a világegyházban és hazánkban is. És ha ennek a katolikus röneszánsznak a történetírás majd keresni fogja a tényezőit, nem hagyhatja ki a Szent István Társulat működését, amelynek mind a népies, mind a katolikus tudományos irodalom terjesztésében döntő szerep jutott.

Így domborodván ki előttem a Szent István Társulat jelentősége mind születésében, mind több mint 100 éves működésében – ígérem, hogy működési hatásköröm és a mai körülmények adta lehetőségek között munkálkodni akarok e Társulat létének biztosításán, működése felvirágoztatásán, céljainak elérésében és nemese hagyományainak ápolásán csakúgy, mint az új szükségletek kielégítésén. Ilyen gondolatok közepette köszönöm meg és fogadom el a választást az alelnöki tisztségre.

Ezek után Meszlényi Antal esztergomi protonotárius-kanonok emelkedett szólásra:

Elindulok a Quo Vadisnak¹²⁵ abból a jelenetéből, mikor Ursus azt mondja: mi Krisztus hívei, keresztények a legkisebb jóért is hálások szoktunk lenni. A Szent István Társulat tagjai is hálások azért a nagy jóért, ami az adminisztráció terén a Társulatban megnyilvánul. Indítványozom, hogy a Társulat delegált adminisztrátorának, Esty Miklósnak sikeres, odaadó és főleg önzetlen munkájáért a közgyűlés köszönetét fejezze ki. Nemcsak nagy hozzáértéssel és buzgalommal végzi munkáját, hanem teljes szívvel is.

1958. július 25-én volt ismét igazgatóválasztmányi ülés Pitroff Pál elnöklésével. Az alelnöki jelentésből megtudjuk, hogy újabban forgalomba került „Koszorú”¹²⁶ címmel, katolikus magyar elbeszélők novelláskötete, mely 12 novellát tartalmaz a következőktől:

¹²⁵ HENRYK SIENKIEWICZ, *Quo vadis? Regény 1–2.*, ford. Erényi Nándor, Budapest 1901. vö. A Szent István Társulat kiadásában HENRYK SIENKIEWICZ, *Quo vadis? Átdolg.* kiad, Budapest 1925.

¹²⁶ *Koszorú*, Budapest 1958.

Dénes Gizella¹²⁷, Fekete István¹²⁸, Ijjas Antal, Kunszery Gyula¹²⁹, Mándy Iván¹³⁰, Pitroff Pál, Possonyi László¹³¹, Rónay György¹³², Sík Sándor, Szira Béla¹³³, Újházy György¹³⁴ és Zaymus Gyula.

A gazdasági ügyek megtárgyalása után Pitroff Pál olvasott fel „Istenes verseiből”.

Legközelebb 1958. szeptember 3-án volt ülés, ismét Pitroff Pál elnöklete alatt szép közönség jelenlétében, köztük Endrey Mihály és Szabó Imre püspökök, Erdey Ferenc¹³⁵ a Hittudományi Akadémia dékánja. Az ülés egyetlen pontja Meszlényi Antal esztergomi protonotárius-kanonok előadása „Széchényi György érsek-prímás és életkora.”¹³⁶

1958. szeptember 24-én tartatik ismét választmányi ülés ezúttal Réthly Antal elnöklete alatt. Alelnök jelenti, hogy az 1958/59. iskolai évi hittankönyvek közül már forgalomba került a „Kis katekizmus” 50 000 példányban, a „Bibliai történetek” ugyancsak 50 000 példányban és „Az üdvösség története” 20 000 példányban. Még a héten jelenik meg egy új hittan-

¹²⁷ Dénes Gizella (1897–1975), született Deutsch Gizella, író, újságíró.

¹²⁸ Fekete István (1900–1970), író.

¹²⁹ Kunszery Gyula (1906–1973), született Kunczer Gyula, író, politikus.

¹³⁰ Mándy Iván (1918–1995), író.

¹³¹ Possonyi László, somosdi (1903–1987), író, újságíró.

¹³² Rónay György (1913–1978), született Morócz György, író, költő, irodalomtörténész, műfordító, politikus.

¹³³ Szira Béla (1890–1961), tanár, író.

¹³⁴ Újházy György (1895–1971), író, újságíró.

¹³⁵ Erdey Ferenc, tinódi (1895–1966), katolikus pap, filozófus, eszperantista, a Hittudományi Akadémia dékánja 1958–1960 között.

¹³⁶ Széchényi György, sárvár-felsővidéki (1605/1606–1695), született Szabó György, 1643-tól csanádi, 1644-től pécsi, 1648-tól veszprémi, 1658-tól győri megyéspüspök, 1667-től kalocsa-bácsi, 1685-től esztergomi érsek.

könyvünk is, a „Görögkatolikus szertartástan” 10 000 példányban. A további három hittankönyv is folyamatosan leszállításra kerül s így remélhető, hogy az iskolai hitoktatás megindulására azok mind forgalomba kerülhetnek. Kivitelezése utolsó fázisában van Bánk József: „Egyházi jog”¹³⁷ és Artner Edgár: „Az keresztény ókor régiségei”¹³⁸ című műve.

Ülés végén Réthly Antal elnök terjeszti elő a következő szövegű indítványát:

A közelmúltban ismételten a Kerepesi úti temetőben jártam és ekkor láttam, hogy az egyik, minket közelebből érdeklő temetőrés kiürítés alatt áll és annak befejezése ennek az évnek a végére várható.

1956. február 4-én volt 100 éves évfordulója annak, hogy Giesswein Sándor pápai prelátus, győri kanonok, a hit és nyelvtudomány ki-váló művelője, kulturális életünk kimagaslója, Tatán megszületett. Most 80 éve szentelték pappá, 1903-ban lett a Szent István Társulat alelnöke, mely tisztséget 18 éven át lelkesen töltötte be. 1923-ban, tehát 35 évvel ezelőtt, november 15-én egy hatalmas munkás élet nyert befejezést. Hamvai a Kerepesi úti temetőben nyugszanak.

A második világháború alatt a sírja fölé emelt szép síremlék, a feltámadást hirdető Krisztus szobrával, erősen megrongálódott. A temetőnek ezt a részét, már mint említettem, most kiürítik és azt hiszem gondoskodnunk kellene arról, hogy hamvai méltó helyre kerüljenek az örök nyugalomra. Szerény véleményem szerint három hely között kellene döntenünk: vagy szülővárosában, Tatán, vagy Győrött, ahol kanonok volt, kellene eltemetni. Budapesten, ha a szép síremlék felállításától el akarunk tekinteni, akkor talán az Egyetemi-templomban kérhetnénk részére kriptafülkét.

¹³⁷ BÁNK JÓZSEF, *Egyházi jog. Az egyházi alkotmányjog alapjai*, Budapest 1958.

¹³⁸ ARTNER EDGÁR, *A keresztény ókor régiségei* (Emlékeink nyomában), Budapest 1958.

Kérem az igen tisztelt Igazgatóválasztmányt, adjon az elnökségnek felhatalmazást, hogy Giesswein Sándor exhumálása és új sírba való elhelyezésére¹³⁹ a szükséges lépéseket megtehesse és annak költségeit a Szent István Társulat fedezhesse.

Az indítványt egyhangúan elfogadják s a szükséges lépéseket az elnökségre bízák. Ez alkalommal Rajeczky Benjámin¹⁴⁰, mint vendég tart felolvasást „Népénekeink és az újabb magyar népzene gyűjtés” címmel.

1958. október 22-én tartatik ismét ülés Réthly Antal elnökelete alatt. Réthly elnök hosszasan emlékezik meg a folyó hó 9-én elhunyt XII. Piusz pápa¹⁴¹ egyéniségéről és életművéről. Utána Brisits Frigyes tart előadást Prohászka Ottokár¹⁴² püspökről, születésének századik évfordulója alkalmával.

1958. december 17-én tartja a Társulat utolsó ez évi választmányi ülését, melyen mindkét elnök gyengélkedése folytán Félegyházy József elnököl. A Jelentésből halljuk, hogy forgalomba került az Actio Catholica liturgikus munkaközössége által fordított és összeállított „Magyar misekönyv”, 48 ív terjedelemben, kötve, 35 Ft-os áron s igen hamar el is fogyott. Második kiadása iránt a szükséges lépéseket megtettük. Megjelent Bánk József Hittudományi Akadémiai professzornak „Egyházi jog: Az egyházi alkotmányjog alapjai” című munkája 15 ív

¹³⁹ SzIT Esty Miklós hagyatéka 6. 30.

¹⁴⁰ *Rajeczky Benjámin OCist* (1901–1989), született Rajeczky Ferenc, zene-történész, népzene kutató, egyházzénész, zenepedagógus.

¹⁴¹ *XII. Piusz* (1876–1958), született Eugenio Maria Giuseppe Giovanni Pacelli. Pápai diplomata, 1929-től bíboros, 1930-tól pápai államtitkár, 1939-től haláláig római pápa.

¹⁴² *Prohászka Ottokár* (1858–1927), nagy hatású teológus, hitszónok, politikus, székesfehérvári megyéspüspök (1905–1927).

terjedelemben, 20 Ft-os árban, valamint Artner Edgár professzornak „A keresztény ókor régiségei, emlékeink nyomdokain” című műve 16 és fél ív terjedelemben, 36 Ft-os árban. Befejeződött a nyomása az „Emeljük fel szívünket”¹⁴³ című görögkatolikus imakönyvnek és a „*Cantus Cantorum*” énekeskönyvnek is. Mindkét műnek a kötési munkálatai vannak még hátra. Kivitelezés alatt áll a Czapik-féle imakönyvnek harmadik kiadása, valamint a Newmann-breviárium¹⁴⁴.

Így kiadói tevékenységünk az előző éveket messze túlhaladó eredményeket tud felmutatni. Jövő esztendei kiadói tervünket letárgyaltuk a Művelődésügyi Minisztérium Egyházügyi Hivatala elnökségével s az engedélyezni kilátásba helyezett munkák előmunkálatait megkezdettük. Párhuzamosan folytatjuk a tárgyalásokat a szükségelt papirosnak, külföldről való megszerzése iránt, ezek azonban még ezideig nem vezettek eredményre. E tekintetben nem gondok nélkül megyünk az új esztendő elé.

Réthly Antal elnökünket a Magyar Geofizikusok Egyesülete¹⁴⁵ tiszteleti tagjává választotta meg. Néhai Giesswein Sándor alelnökünk földi maradványainak exhumálása a budapesti Kerepesi úti temetőből a tegnapi napon megtörtént. A hamvakat Győrbe szállíttattuk, hol az ottani székesegyház kriptájában nyertek elhelyezést. A földi maradványokat Esty Miklós delegált adminisztrátor kísérte Győrbe, hol a depozíció előtt a székesegyházban a megyéspüspök és a káptalan tagjai, valamint rokonok és tisztelők jelenlétében ünnepélyes gyászmise tarta-

¹⁴³ *Emeljük föl szívünket!* Budapest, 1967.

¹⁴⁴ *Newman breviárium* (Vál. és ford. Salacz Gábor), Budapest 1958. (3. bőv. kiad. Budapest 1977. *Istentől-Istenig* címen).

¹⁴⁵ 1954-ben megalakult egyesület.

tott. A budapesti értékes síremlék kiadása tárgyában kérelmet nyújtottunk be s a budapesti központi papneveldével egyetértésben azt a szeminárium kertjében fogjuk felállíttatni.

A tárgysorozat után Balanyi György professzor tartott előadást „A porcinkulai búcsú”¹⁴⁶ címmel.

1959

1959. április 22-én tartott igazgatóválasztmányi ülésen Réthly Antal elnökölt. Napirend előtt Félegyházy József alelnök meleg szavakkal emlékezik meg Réthly Antal elnökünknek közeledő 80-ik születésnapjáról s az ő érdemeit, szeretetteljes egyéniségét és nagy szerénységét kiemelve a tisztikar, választmány és az egész Társulat tiszteletteljes jókívánatait fejezi ki és a jó Isten áldását kéri életére és további munkálkodására. Réthly Antal elnök meghatva mond köszönetet a jókívánatokért s annak a reményének ad kifejezést, hogy közös munkával sikerül a nagymúltú Társulat további eredményes működését biztosítani.

Az ülés aztán hosszan foglalkozik a közgyűlés előkészítésével. Végezetül Natter-Nád Miksa¹⁴⁷ rendes tag előadást tart „A botanikus papok” címmel.

Közgyűlés 1959. június 30-án folyt le Réthly Antal elnöklétével. A püspöki kar részéről megjelentek Grósz József kalocsai érsek, Hamvas Endre csanádi püspök, Kovács Vince váci segéd-püspök, Szabó Imre püspök és Legányi Norbert pannonhalmi főapát. Jelen van 72 tag. Első pontként Grósz József kalocsai érsek mond ünnepi beszédet (ismét nincsen címe). Utána Réthly

¹⁴⁶ SzIT Esty Miklós hagyatéka 7. 16.

¹⁴⁷ Natter-Nád Miksa (1893–1982), biológus, újságíró.

elnök emlékezik meg Giesswein Sándor alelnökről méltatva életútját és munkásságát.

Félegyházy alelnök teszi meg jelentését a Társulat múlt évi működéséről. Kiadtak 170 000 hittankönyvet az alsó- és középfokú iskolák számára. Imakönyvek jelentek meg az év folyamán: néhai Czapik Gyula érsek „Áldjuk az Urat!” imakönyve 25 000 példányban, Rogács Ferenc „Jézus népe” imakönyve 20 000 példányban, „Magyar misekönyv” 20 000 példányban, „Emeljük fel szívünket!” imakönyv a görögkatolikusok részére 30 000 példányban. Napvilágot látott Bánk József professzor „Egyházi jog, az egyházi alkotmányjog alapjai” című könyve 6 000 példányban, Artner Edgár professzor „A keresztény ókor régiségei” című archeológiája 2 000 példányban. „Koszorú” címmel 12 katolikus író novella gyűjtemény 4 000 példányban. Harmat-Werner „*Cantus Cantorum*ja” 5 000 példányban, Newman-breviárium Salacz Gábor¹⁴⁸ válogatásában és fordításában 4 000 példányban. A püspöki kar közös körlevelét a lourdes-i centenárium alkalmával 5 400 példányban kinyomattuk, az ehhez szükséges papirost rendelkezésre bocsájtottuk s a nyomási költségek megtérítését nem kértük.

A rendes tagok száma 410 volt, hátralékban maradt 6 tag (köztük három kanonok). A kötelező számadási részek letárgyalása után a közgyűlés eloszlott.

Második választmányi ülés 1959. szeptember 1-én lett megtartva Pitroff Pál elnökletével. A jelentésből megtudjuk, hogy augusztus második felében forgalomba került a nagysikerű „Magyar misekönyv” második kiadása 20 000 példányban.

¹⁴⁸ Salacz Gábor (1902–1978), történétíró.

Nyomdába került Sík Sándor „Őszi fecske”¹⁴⁹ verses kötete, Szántay-Szémán István kis műve: „A Boldogságos Szűz a Kelet képtiszteletében és legendáiban”¹⁵⁰, „*Rosengarten*”¹⁵¹ címmel imakönyv a németajkúak számára, valamint a „Dicsérjétek az Urat!” énekeskönyv a görögkatolikusság számára.

Fájdalommal emlékezett meg az ülés Preysz Tibor választmányi tag és számvizsgáló korai elhunytáról. Édesatyja örökébe lépett a fenti tisztségek viselésében, édesatyja páratlan kötelességtudásával és Társulatunk iránti hűségével. Kegyelettel őrizzük emlékezetét. Előadást tartott Erőss István¹⁵² győri levéltáros „A kremsieri könyvtár győri kódexe” címmel.

1959. október 7-én tartott választmányi ülésen Pitroff Pál volt a soros elnöklő s azon megjelent Szabó Imre püspök is. A közeli napokban kézhez vehetjük Sipos–Gálos féle „A katolikus házasságjog rendszere”¹⁵³ című hatalmas tudományos munka kinyomatási engedélyét s megkértük azt Ijjas Antal „A látogató”¹⁵⁴ című novellás-kötetéhez. Jövő évi kiadói tervünk is kimunkálás alatt van s megkezdtük az akciót a jövő évi kiadványainkhoz szükséges papirosnak külföldről való megszerzése iránt – ajándékként. Ezen a vonalon váratlan nehézségeknek is kell elelőbenznünk.

¹⁴⁹ SÍK SÁNDOR SCHP, *Őszi fecske*, Budapest 1959.

¹⁵⁰ SZÁNTAY-SZÉMÁN ISTVÁN, *A Boldogságos Szűz a Kelet képtiszteletében és legendáiban*, Budapest 1959.

¹⁵¹ *Rosengarten*, Imakönyv, Budapest 1959.

¹⁵² *Erőss István* (1902–1965), 1944-től csapodi plébános, 1953-tól győri könyvtáros, levéltáros.

¹⁵³ SIPOS ISTVÁN, *A katolikus házasságjog rendszere*, szerk. Gálos László, Budapest 1960.

¹⁵⁴ IJJAS ANTAL, *A látogató*, Elbeszélések, Budapest 1960.

Felolvasó volt: Zemplén György¹⁵⁵ professzor „A szent és a modern ember”¹⁵⁶ címmel.

Utolsó ülésünk 1959. december 30-án lett megtartva Réthly Antal elnöklete alatt. Itt volt Szabó püspök is. Sík Sándor: „Őszi fecskéje” megjelent 4 000 példányban 50 Ft-os árban. Szántay prelátus már említett kis munkája 3 000 példányban 10 Ft-os áron. A Kiadói Főigazgatóság rendelkezésére kiadványaink után újabb adónem rovatott ki, mely 17,5%-ot¹⁵⁷ tesz ki az eddigi és megmaradt forgalmi adó mellett ár-kiegyenlítési forgalmi adó címen. Ezt azért is kell jelentenünk, hogy mivel az i[gen] t[isztelt] választmány tagjai közül is hangzott el olyan észrevétel, hogy újabb kiadványaink a remélnél drágábbak lettek. Az Árhivatal felemeli az árat, és az így jelentkező többletbevétel azonnal ki is veti az új adónemben.

A számadások tárgyalása kapcsán megjegyeztük, hogy még az év folyamán átutaltunk az Egyházmegyei Központi Pénztár, Kalocsa javára 60 000 Ft-ot, Grósz József kalocsai érseknek, mint a püspökkari konferenciák [sic!] jelenlegi elnökének diszpozíciójára kat[olikus] kulturkiadásokra, továbbá átutaltunk a Hittudományi Akadémia könyvtár áthelyezési költségeihez való hozzájárulás címén 20 000 Ft-ot. Ezen összegek után 10% adót nekünk kell leróni. Ülés végén Sík Sándor olvas fel legújabb vagy még meg nem jelent költeményeiből.

¹⁵⁵ Zemplén György Zoltán OCist (1905–1973), teológus, 1964-től a Pápai Magyar Intézet, 1968–1974 között a Központi Papnevelő Intézet rektora, 1969-től esztergomi segédpüspök és arenai címzetes püspök.

¹⁵⁶ ZEMPLÉN GYÖRGY, *A szent és a modern ember*, Vigilia 25 (1960) 6. sz. 321–329.

¹⁵⁷ Eredeti szövegben 17.1/2% formában szerepel.

1960

1960. április 6-án tartott ülést az igazgatóválasztmány Réthly Antal elnöklete alatt, a részletes jelentés kapcsán Félegyházy József alelnök megemlíti, hogy állandóan szorgalmazzuk az 1969. évi kiadói tervünkbe elfogadott, de még nem engedélyezett kiadványok, valamint az ez évi kiadói tervünkbe már benyújtott kézirataink megjelenési engedélyének elintézését. Egyéb kiadványok ügyében is folytatunk hosszas tárgyalásokat, úgy látszik, ebben az évben megint bizonyos ellankadás észlelhető.

Hamvas Endre csanádi püspököt, úgyis, mint a püspöki kar tanügyi előadóját és úgyis mint összes tankönyveink íróját, 70-ik születésnapja alkalmából külön iratban köszöntöttük.

Megkeresés érkezett hozzánk, hogy a tíz évvel ezelőtt elhunyt Pataky Arnold prelátusnak és a Pázmány Péter Tudományegyetem Teológiai Fakultása professzorának a sajószentpéteri sírkertben lévő sírja jóformán jeltelenné vált, még a fejfa felirata is elveszett. Társulatunk kötelességének ismerte, hogy a katolikus tudományosság ezen érdemdús egyéniségének egyszerű, de méltó síremléket emeltessen. Ez meg is történik, a költségek mintegy 4 000 Ft-ot tesznek ki.¹⁵⁸

Ezután részletesen tárgyalatik a folyó évi közgyűlés előkészítése. Előadást Cserháti József¹⁵⁹ Hittudományi Akadémiai professzor tart „A teljes Krisztus és az egész Egyház” címmel.

1960. május 18-án tartja a Társulat ez évi rendes közgyűlését Réthly Antal elnöklete alatt. Jelen vannak Grösz József kalo-

¹⁵⁸ SzIT Esty Miklós hagyatéka 6. 32.

¹⁵⁹ *Cserháti József* (1914–1994), teológus, 1964-től pécsi segédpüspök és Melzi címzetes püspöke, 1969–1989 között pécsi megyéspüspök.

csai érsek, Hamvas Endre csanádi püspök, Kovács Sándor szombathelyi püspök, Papp Kálmán győri püspök és Legányi Norbert pannonhalmi főapát, Szabó Imre püspök. A megjelent tagok száma 73 volt. Gröss érsek címnélküli ünnepi beszédében a darwinizmus-ateizmus és fejlődéstan elméletével foglalkozik. Ezt a beszédet a katolikus sajtó sem hozta.

Az alelnöki beszámolóból látjuk, hogy a Társulat kiadott 170 000 hittankönyvet és 50 000 imakönyvet (25 000 db „Áldjuk az Urat!” 3-ik kiadása, 20 000 „Magyar misekönyv” második kiadása és 5 000 „*Rosengarten*”). Megjelent Sík Sándor „Őszi fecske” című verseskötete 4 000 példányban és Szántay prelátus kis munkája 3 000 példányban. A hittankönyv és imakönyv kiadás jelentős, a többiben lankadás mutatkozik.

A számadások ismertetése kapcsán felszólal Hamvas püspök és aggodalmának ad kifejezést, hogy a Társulat olyan gazdasági bizonytalanságba kerülhet, ami miatt rendes bevételeiből nem fogja tudni ellátni feladatait. Kéri az adminisztrátort, hogy ezen körülmények közt is minden erejével dolgozzon tovább s igényelje ki a Társulat fővédőjének támogatását is. (Az elsőben eddig nem volt hiány, megfelelő szakképzettséggel visszük a dolgokat, a második, a fővédő amúgy sem volt megmozdítható.) Majd Erdey Ferenc [a] Hittudományi Akadémia dékánja szólal fel s kéri a közgyűlést szavazzon köszönetet a Társulat vezetőségének és különösen Esty Miklós delegált adminisztrátornak egész évi lankadatlan, rengeteg munkát igénylő és minden ellenszolgáltatás nélküli eredményes tevékenységéért. Ő a maga részéről csatlakozik ehhez a „magyar katolikus tudományosság fellelgvára” a Hittudományi Akadémia, de meri mondani az egész magyar irodalmi és tudományos élet nevében.

Igazgatóválasztmányi ülés 1960. június 28-án Réthly Antal elnöklete alatt, a püspökök közül megjelent Szabó Imre püspök. A kiadói tevékenységről szólva: megjelent Rogács Ferenc „Jézus népe” imakönyve 2-ik kiadásban 15 000 példányban. Ez a kiadvány egészen rövid idő alatt teljesen elfogyott, sőt majdnem annyi igényt kellett elutasítanunk, mint amennyit kielégíteni tudtunk. Az imakönyv a régi 25 Ft-os árban került forgalomba s azután 75 000 Ft külön adó lett kiróva. Folyamatban van a jövő évi hittankönyvek kinyomatása. Ezeknek ára a tavalyiban lett megállapítva, utánuk azonban 252 000 Ft külön adó lett kiróva. Így ennél a tételnél kiadót mintegy 50 000 Ft effektív veszteség fogja érni. Ennek elhárítása végett sok tárgyalást folytattunk az Állami Egyházügyi Hivatallal, felszólalt e kérdésben Hamvas püspök is (miután Kalocsa meg sem mozgott), az Egyházügyi Hivatal elnöksége a maga részéről megértéssel pártfogolta is kérelmünket, az adó- és vámhatóságoknál azonban nem volt elérhető semmi sem. Így gazdasági helyzetünket tekintve gondterhesen nézünk a jövő elé.

Ismét gyász hírünk van, elhunyt hosszas betegség után Kriston Endre püspök, egri nagyprépost. A megboldogult nemcsak egyik legrégibb és legbuzgóbb, törekvéseinkkel mindenkor együttérző tagunk volt, hanem fiatalabb éveiben maga is művelte a kat[olikus] népies irodalmat s talpraesett munkái annak idején nagy népszerűségnek örvendtek. A főkapitánhoz részvétiratot intéztünk, temetésére Esty Miklós delegált adminisztrátort küldtük ki. Ülés után Balanyi György tartott előadást „VI. Adorján, az utolsó nem-olasz pápa”¹⁶⁰ címmel.

¹⁶⁰ A németalföldi Adriaan Florenszoon Boeyens/Dedel, azaz VI. Adorján pápa (1522–1523).

1960. szeptember 28-i választmányi ülésen Pitroff Pál volt a soros elnöklő. Szeptember havában megjelent a néhai Czapik Gyula által szerkesztett „Áldjuk az Urat!” imakönyv újabb kiadása, mely igen gyorsan elfogyott. Ezen kiadvány után 55 000 Ft új adó lett kiróva. Az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke folyó hó 5-én keltezett iratában arról értesítette Hamvas Endre csanádi püspököt, hogy a hittankönyvek után újonnan kirótt ár-kiegyenlítési forgalmi adó csökkentéséhez a Pénzügyminisztérium nem járult hozzá. Két új kiadványunkra elnyertük a sokszorosítási engedélyt Sík Sándor: „Zsoltáros könyvéhez”, valamint Kecskés Pálnak¹⁶¹ „Szent Ágoston Breviáriuma”¹⁶².

Szeptember 8-án megtörtént néhai Pataky Arnold professzornak a sajószentpéteri temetőben emelt síremlékének megoldása. A szertartást, kérésünkre, Száva János¹⁶³ egri kanonok, miskolci főesperes, az elhunytnak növendéke végezte. A Hittudományi Akadémiát Erdey Ferenc prodékán képviselte, ki beszédet is mondott. Társulatunk részéről Réthly Antal elnök és Esty Miklós delegált adminisztrátor utaztak fel a helyszínére. Kegyelettel emlékezett meg a Társulat a nagy tudós professzornak, Aistleitner József prelátusnak elhunytáról. A teológiai tudományoknak, de főleg az ókori nyelveknek világhírű tanára volt. Élete utolsó napjáig dolgozott, csendben és szerényen, ahogy élt. Halála nem pótolható űrt hagyott maga után a magyar tudományosság terén. A Hittudományi Akadé-

¹⁶¹ *Kecskés Pál* (1895–1976), katolikus pap, filozófus, teológus, 1950–1968 között a Hittudományi Akadémia professzora.

¹⁶² *KECSKÉS PÁL, Szent Ágoston Breviáriuma*, Budapest 1960.

¹⁶³ *Száva János* (1905–1984), 1946-tól egri kanonok, 1955–1980 között miskolc-mindszenti plébános.

miához részvétiratot intéztünk s az általuk rendezett gyászsztentiszteleten elnökségünk képviseltette magát.

Üdvözlő iratot intéztünk Kovács Vince püspök, váci apostoli kormányzó kétévtes püspöki és félévszázados papi jubileuma alkalmából. A jubileumi ünnepre Társulatunk nem kapott meghívót, így azon nem vehettünk részt. Mai előadó Timkó Imre¹⁶⁴ professzor volt, előadásának címe „Az ókeresztény és bizánci képábrázolás”.

1960. december 21-én tartottunk ismét ülést, melyen megjelent Szabó Imre püspök és Brezanóczy Pál egri apostoli kormányzó is. Elnök Réthly volt. Utolsó ülés óta megjelent két kiadványunk Kecskés Pál „Szent Ágoston Breviáriuma” és Ijjas Antalnak „A látogató” címet viselő novellás-kötete 3–3 000 példányban.

1960. évi kiadói tervünkben szereplő egyéb munkák megjelenési engedélyét állandóan szorgalmazzuk – ebből az évből már csak 10 nap van hátra! Beható tárgyalásokat folytattunk a jövő, 1961. évi kiadói tervünk tekintetében s annyit már most is örömmel jelenthetünk, hogy az 1961. évi keretünk nem nyer csonkítást, a megjelenéshez szükséges papirosnak külföldi karitászszervezettől való megszerzése pedig biztosítottnak látszik. Így Társulatunk az ez évnek megfelelő további működésére megvan minden reményünk. Hónapokig tartó tárgyalások után elértük azt, hogy az 1960/61. iskolai évi hittankönyvek papirosa után kirótt vámtételnek 40%-át a Vámfelügyelőség a Pénzügyminisztérium rendelkezésére, kivételesen visszatérítette. Ülés után Zaymus Gyula tart elő-

¹⁶⁴ *Timkó Imre* (1920–1988), teológus, 1975-től hajdúdorogi görögkatolikus megyéspüspök és a Miskolci Apostoli Exarchátus apostoli kormányzója.

adást „Rövid történetek” címmel, melyet nagy élvezettel hallgattak.

1961

Idei első igazgatóválasztmányi ülés 1961. április 11-én lett megtartva Réthly Antal elnökletével. Eljöttek Szabó Imre püspök, Peisz Lajos¹⁶⁵ budapesti vikárius, Cserhádi József pécsi káptalani helynök is. Tárgysorozat előtt elnök megemlékezik:

Őszinte megilletődéssel emlékezünk meg Rogács Ferenc pécsi püspök f[olyó] é[v] február 30-án történt váratlan elhunytáról. A megboldogult Társulatunknak mindig igaz barátja és megértő támogatója volt, a katolikus hitbuzgalmi irodalom pedig benne nemcsak pártfogóját, hanem fentköltlelkű és bensőséges lelki életet sugárzó művelőjét is veszítette el. Az utolsó években két kiadást is ért «Jézus népe» című imakönyve Társulatunk kiadásában jelent meg és magas példányszám mellett szép keresletnek örvendett. Így Társulatunk kettős gyásszal osztozott az egyház-megye fájdalmában, a káptalanhoz részvétiratot intézett, a ravatalra kegyeletének virágait helyezte és a temetésen képviseltette magát.

Fájdalmas veszteség volt számunkra Szántay-Szémán István pápai prelátus, miskolci apostoli kormányzói helynöknek 1960. december 22-én bekövetkezett gyászos elhunytja. A megboldogult nemcsak Egyházának és Hazájának volt kimagasló és hű fia, hanem a szaktudományok kiváló művelője. Társulatunk örömmel jelentette meg mindenkor értékes műveit, legutóbb «A boldogságos Szűz a Kelet képtiszteletében és legendáiban» című kisebb munkáját. Hálásan emlékezünk róla, hogy mindenkor élénk ér-

¹⁶⁵ *Peisz Lajos* (1901–1965), teológus, 1946-tól óbudai esperes, 1957-től budapesti érseki helynök, 1958-tól mesterkanonok.

deklódással figyelte működésünket, melyben mint igazgatóválasztmányunk egyik legrégebbi tagja – ameddig testi ereje és a körülmények engedték – példát mutatóan részt vett.

Nagy veszteség számunkra Csúcs István¹⁶⁶ székesfehérvári protonotárius-kanonoknak f[olyó] é[v] március 25-én bekövetkezett elhunytja. Társulatunknak mindenkor hű és igaz barátja, fáradhatatlan munkatársa, jótévője és szinte atyai jóakarója volt. Tevékeny életének utolsó percéig ritka szeretettel foglalkozott Társulatunk ügyeivel, nagy buzgósággal szerzett számunkra új tagokat, és karolta fel erkölcsi támogatásunkat. Ezért mindenkor hálás kegyelettel őrizzük nemes és előttünk oly kedves emlékezetét. A Mindenható jutalmazza meg érte az örök hazában és fizessen meg neki bőségesen minden jócselekedetéért.

Üresen maradt Mellau Márton¹⁶⁷ pápai prelátnak a helye is közöttünk, ki április 6-án költözött el az örök hazába. Társulatunknak egyik legbuzgóbb tagja volt s sohasem hiányzott üléseinről. Kegyelettel őrizzük emlékét.

A halottakról most az élők felé fordul tekintetünk. Bensőséges örömmel köszöntjük Balanyi György professzor választmányi tagunkat 75. életéve küszöbén. Adja a jó Isten, hogy a katolikus történetírásunk kimagasló művelője és büszkesége még sok-sok éven át fejthesse ki fáradhatatlan és áldásdús tevékenységét. Szeretettel, hálával és nagyrabecsüléssel üdvözljük őt ezen a szép évfordulón.

Őszinte tisztelettel köszöntjük Cserháti József professzor, ez évi dékán urat abból az alkalomból, hogy a pécsi székesegyházi káptalan a széküresedésben helynökévé választotta meg. Tiszta szívből kívánjuk, hogy a jó Isten adjon neki sok kegyelmet, hogy felelősségteljes munkáját az ő dicsőségére, Egyházunk javára és Hazánk békességes életének biztosítására fáradhatatlan munkakedvével és kiváló képességeivel a papság és hívek javára láthassa el.

¹⁶⁶ *Csúcs István* (1874–1961), teológus, 1932-től székesfehérvári székesegyházi kanonok.

¹⁶⁷ *Mellau Márton* (1884–1961), nagyváradi egyházmegyes, 1948 óta nyugállományban.

A Jelentés elfogadása után részletesen tárgyalták a közgyűlés előkészítését. Végezetül Erdey Ferenc professzor és prodekán tartotta meg előadását, melynek „Sport és bölcselet” címet adta.

1960. május 24-én tartotta rendes közgyűlését a Társulat Réthly Antal elnöklésével. Ezen részt vettek Grósz József kalocsai érsek, Hamvas Endre csanádi és Papp Kálmán győri püspökök, Kovács Vince püspök, váci apostoli adminisztrátor, Szabó Imre püspök, Brezanóczy Pál egri és Klempa Sándor¹⁶⁸ veszprémi apostoli kormányzók, Cserháti József pécsi káptalani helynök, Váradi Béla¹⁶⁹ ferences és Sík Sándor piarista tartományfőnökök.

A tárgysorozat első pontja a kalocsai érsek ünnepi beszéde (szövegét nem kaptuk meg). Majd Félegyházy József alelnök olvassa fel a választmány jelentését a Társulat kiadói tevékenységéről, melyből kitűnik, hogy kiadtak 150 000 példány hit-tankönyvet, tehát 20 000-el kevesebbet, mint az előző két esztendőben; kétfajta imakönyvet, Rogács Ferenc „Jézus népét” második kiadásban 15 000 példányban és Czapik Gyula „Áldjuk az Urat!” imakönyvet harmadik kiadásban, 25 000 példányban. „Szent Ágoston Breviárium” Kecskés Pál összeállításában 3 000 példányban, Ijjas Antalnak „A látogató” című novellás kötete szintén 3 000 példányban. A hajdúdorogi püspökség liturgikus bizottsága megszerkesztésében megjelent a „Dicsérjétek az Urat!” énekeskönyv a görögkatolikusok részére 10 000 példányban, Czapik Gyula „Temető-könyve” 3 000

¹⁶⁸ Klempa Sándor *OPræm* (1898–1985), született Klempa Károly, 1959–1972 között veszprémi apostoli kormányzó, 1972-től Basti címzetes püspöke.

¹⁶⁹ Váradi Béla *OFM* (1910–1999), született Váradi Gyula, 1958–1970 között kapisztránus ferences tartományfőnök.

példányban¹⁷⁰ Sík Sándor „Zsoltárok könyve” 2-ik, átdolgozott kiadása 5 000 példányban, Sipos István¹⁷¹ „A katolikus házasságjog rendszere” 4-ik kiadása Gálos László¹⁷² átdolgozásában, 3 000 példányban. A tagok száma 458 volt, hátralékban van 1 tag és kilépett 1 tag. A közgyűlés ezek után elfogadta az előző évi zárószámadás okát és a folyó költségvetést.

1961. július 5-én volt ismét ülés ezúttal Pitroff Pál elnöklete alatt. Megjelent a Sipos-Gálos féle „Házasságjog”, ára 84 Ft-ban lett megállapítva. Elkészült Gál Ferenc¹⁷³ professzornak „Katolikus hittételek” című dogmatikus műve¹⁷⁴, ez is 3 000 példányban, ára 40 Ft.

Gröss József kalocsai érsek f[olyó] é[v] június 2-án keltezve, 1586/1961 szám alatt arról értesítette Társulatunkat, hogy a Püspöki Kar ez évi május 24-én tartott értekezletén a római Rítus Kongregáció által approbált kétnyelvű, latin-magyar „*Collectio Rituum*”¹⁷⁵ kiadását Társulatunkra bízta. A 10 000 példányban történő kiadáshoz az Állami Egyházügyi Hivatal engedélyét már megszereztük, a szükséges papírost saját készletünkől rendelkezésre adjuk s az egész akció finanszírozását

¹⁷⁰ CZAPIK GYULA, *Temető-könyv*, Budapest 1960.

¹⁷¹ Sipos István (1875–1949), egyházjogász, 1931-től pécsi kanonok, 1942-től a Hittudományi Intézet főigazgatója.

¹⁷² Gálos László (1899–1968), született Graf Imre László, teológus, kanonok, 1958-tól hőgyézi plébános.

¹⁷³ Gál Ferenc (1915–1998), katolikus pap, teológus, 1959–1986 között a Hittudományi Akadémia dogmatika professzora, 1992–1998 között a Pázmány Péter Katolikus Egyetem első rektora.

¹⁷⁴ GÁL FERENC, *Katolikus hittételek*, Budapest 1960.

¹⁷⁵ Szerktartások Gyűjteménye (latin). 1961-ben a „*Rituale Romanum*” függelékeként lett kiadva, a hivatalos latin–magyar rituálé volt a különféle szertartásokra, mely a II. Vatikáni Zsinatig volt érvényben.

vállaltuk. Az előkészítő munkálatoknál a Püspöki Kar felkérésére segítségünkre van Cserháti József pécsi káptalani helynök. A Caritas Internationalistól ez évre ajándékba adott egész pápirmennyiség megérkezett már. A vámtétel 197 000 Ft-ot tett ki, valamivel kevesebbet mint a tavalyi 224 000 Ft.

Grósz József kalocsai érseket és Sík Sándor piarista tartományfőnököt aranymiséjük, Mátray János piarista igazgatót gyémántmiséje, Bánk József professzort ezüstmiséje alkalmával külön iratban köszöntöttük.¹⁷⁶ A jubileumi ünnepségeken, valamint a Hittudományi Akadémia idei doktor-avató ünnepén képviseltettük magunkat.

Mai előadást Petróci Sándor¹⁷⁷ rendes tag tartotta „Tárkányi Béla emlékezete halálának 75-ik évfordulója alkalmával” címmel.

1961. október 4-én tartunk ülést Réthly Antal elnöklésével. Napirend előtt elnök következőkben szólal fel:

A mai igazgatósági ülésünk tárgysorozata előtt szomorú bejelentést kell tennem. Mint mindannyian értesültünk már róla, Grósz József kalocsai érsek tegnap, folyó hó 3-án tragikus hirtelenséggel elhunyt. Szomorú eseménye ez a Kalocsai Főegyházmegyének és az országos katolicizmusnak. De közelebről érintő fájdalmas vesztesége a Szent István Társulatnak is, amelyben az elhunyt érsek a fővédői tiszteletet gyakorolta. Úgy érzem, addig is, míg méltóképpen megemlékezhetünk Társulatunk nagy halottjáról, ezen választmányi ülésen, mely a véletlen folytán a haláleset és a te-

¹⁷⁶ 1936. június 21-én szentelték pappá Bánkot Esztergomban.

¹⁷⁷ *Petróci Sándor* (1918–1998), több ízben tartóztatták le, egy esetleges Pétery-per tanújának is meg akarták nyerni, 1957-től a ceglédi Óplébánia plébánosa, 1963–1986 között Egerben teológiai tanár. Emlékeit lejegyezte Pétery püspökről, ami halála évében jelent meg könyvalakban lásd *Emlékek Pétery József püspökről*, Budapest 1998.

metés időpontja közé esik, kifejezésre kell juttatnunk őszinte gyászunkat legalább abban a formában, hogy egy percnyi néma felállással áldozunk az elhunyt emlékének, kérve a Mindenható, hogy adjon lelkének túlvilági békét és boldogságot.

A Jelentésből megtudjuk, hogy szeptember közepén megjelent a „Magyar misekönyv” 3-ik, bővített kiadása, 43 Ft-os árral. Miután a kigyártó nyomdától csak folyamatosan kapjuk kézhez az elkészült anyagot, annak expedíálása is csak hasonlóképpen történhet. Ülés végeztével Görgényi Béla¹⁷⁸ Hittudományi Akadémiai professzor és ez évi dékán tart előadást „A Biblia és az ásatások” címmel.

1961. december 20-án folyt le ez évi utolsó választmányi ülésünk. Réthly Antal elnökkölt. November első napjaiban elkezdhettük a „Hozsanna” című énekes imakönyv újabb kiadásának forgalmazását. Ez a kiadvány is hozzánk került tehát. 20 000 példányban nyomták s ára 50 Ft. December hónapban jött ki a Newman-breviárium, ennek ára 30 Ft-ban nyert megállapítást. Az „Újszövetségi Szentírás” újabb kiadásának korrigálása folyik. A „*Collectio Rituum*” technikai előkészítésének munkálatai befejezést nyertek s a munka november végén nyomdába került. Ülés végeztével Egyed István tartott magas színvonalú előadást „Újabb irányok a valláslélektanban” címmel.

¹⁷⁸ Görgényi Béla (1909–1975), született Grund Béla, 1951-től a győri szeminárium tanára, 1956-tól szigetvári, majd siklósi helyettes plébános, 1958-tól a Hittudományi Akadémia Öszövetségi Tanszékének tanára, 1961/1962-ben dékánja.

1962

Első igazgatóválasztmányi ülés 1962. április 11-én Réthly Antal elnöklete alatt. Megjelentek Szabó Imre püspök, Peisz Lajos budapesti vikárius, Váradi ferences tartományfőnök. Ebben a negyedévben került forgalomba Bánk József „Kánonjogának” 1. kötete, 3 000 példányban 100 Ft-os áron. Ugyancsak megjelent az „Újszövetségi Szentírás” I. része, a Társulat tulajdonát képező korábbi szövegezésben, melyhez a magyarázó jegyzeteket a Társulatsnak Szentírás Bizottsága – Szörényi Andor és Radó Polikárp professzorok és Kosztolányi István hittanár készítette el. Ez a kiadvány ez alkalommal kisebb formátumban és kötve készült el, s annak forgalmi ára a Kiadói Főigazgatóság által példányonként 35 forintban nyert megállapítást. A számadások letárgyalása után a közgyűlés előkészítésének megtárgyalása volt soron. Felolvasott Szigeti Endre¹⁷⁹ hírlapíró „Graham Greene körül” címmel s utána Doromby Károly¹⁸⁰ hírlapíró olvasta fel Graham Greene¹⁸¹ egyik, Magyarországon még nem ismert novelláját.

Idei közgyűlésünk 1962. május 16-án tartatott meg Réthly Antal elnöklete alatt. Azon megjelentek Hamvas Endre csanádi és Kovács Sándor szombathelyi püspökök, Kovács Vince püspök, váci apostoli kormányzó, Szabó Imre püspök, Legányi Norbert pannonhalmi főapát, Brezanóczy Pál egri apostoli

¹⁷⁹ *Szigeti Endre* (1904–1974), újságíró, 1947–1952 között és 1954-től az Új Ember szerkesztőségének tagja.

¹⁸⁰ *Doromby Károly* (1912–2006), a Vigilia munkatársa 1946-tól, 1978–1979-ben szerkesztő.

¹⁸¹ *Henry Graham Greene* (1904–1991), angol író, drámaíró, kritikus.

kormányzó, Klempa Sándor veszprémi apostoli kormányzó, Cserhádi József pécsi káptalani helynök, Várkonyi Imre¹⁸² kalocsai főkáptalani helynök, Peisz Lajos budapesti helynök, Váradi Béla ferences és Sík Sándor piarista tartományfőnök, Görgényi Béla a Hittudományi Akadémia dékánja stb. szám szerint 63 tag.

Hamvas Endre csanádi püspök, mint a püspökkari értekezletek elnöke s ebből kifolyólag a Társulat fővédői tisztjének új gyakorlója mond ünnepi beszédet „Az egyház vitalitása” címmel. Az alelnöki jelentést Félegyházy József olvassa. Eszerint a Társulat a múlt évben 115 000 hittankönyvet adott ki a tavalyi 150 000-el szemben ismét 35 000 példány csökkenéssel. Imakönyv megjelent 53 000 és pedig „Magyar misekönyv” 23 000 példány, „Hozsanna” 20 000 példány, „Dicsérjétek az Urat!” a görögkatolikusság részére 10 000 példányt. Liturgikus munka: Czapik Gyula „Temető-könyve” 3 000 példányban. Jogi munkák: Sipos-Gálos „Házasságjog” 3 000 példányban, Bánk József „Kanonjog” első kötete 3 000 példányban. Hitbuzgalmi munkaképp: „Newman-breviárium” Salacz Gábor válogatásában és fordításában, 3 000 példányban. Tudományos munkák: Gál Ferenc „Kat[olikus] hittételek” dogmatikus munka 3.000 példányban és Szörényi Andor német nyelvű könyve „*Psalmen und Kult im Alten Testament*”¹⁸³ címmel 1 100 példányban. Verses mű: Sík Sándor „Zsoltáros könyve” 5 000 példányban. „Újszövetségi

¹⁸² Várkonyi Imre (1916–1983), született Mundszipger Imre Károly. 1958-tól az Actio Catholica országos igazgatója, 1961–1964 között kalocsai káptalani helynök, 1963-tól országgyűlési képviselő.

¹⁸³ ANDREAS SZÖRÉNYI, *Psalmen und Kult im Alten Testament. Zur Formgeschichte der Psalmen*, Budapest 1961.

Esty Miklós (középen) Németh Mihály családjával. Az egyik lány, Katalin, Esty keresztlánya és örököse volt.
(1960-as évek)

Szentírás” első része (négy evang[élium] és Ap[ostolok] Csel[ekedetei]) 10.000 példányban. Az Országos Magyar Cecília Egyesület¹⁸⁴ felkérésére megjelentettük az 1962. évi „Templomi énekenrendet”. Szerző óhajára elvállaltuk a Radó Polikárp professzornak a római Herder cég kiadásában megjelent „*Enchiridion liturgicumot*”¹⁸⁵ két kötetes latin nyelvű mű magyarországi értékesítésének egyik részét. Tagok száma 452 volt.

Számadások kapcsán felszólal Görgényi Béla dékán:

Tisztelt Közgyűlés!

Örömmel hallottuk a Szent István Társulat múlt évi eredményes munkájáról szóló jelentéseket és beszámolókat. Jóleső érzés fog el mindnyájunkat, hogy a több mint 100 éves Társulat, – ha szerényebb keretek közt is –, a katolikus könyvkiadás nemes feladatát látja el. Mint a beszámolókból hallottuk, ma is hittankönyveket ad a tanulóifjúság kezébe, imakönyveket és Szentírást tesz a katolikus családok asztalára és katolikus tudományos műveket nyújt az igényesebb olvasók táborának.

Az, hogy a Társulat e nemes feladatát most is így tudja teljesíteni, az kizárólag Esty Miklós delegált adminisztrátor önzetlen és fáradhatatlan, áldozatos és szívós munkájának eredménye. Mint a Hittudományi Akadémia ez idei dékánja, a Közgyűlés illusztris színe előtt kedves kötelességemnek tartom, hogy külön is köszönetet mondjak neki, hogy a múlt évben Akadémiánk három professzorának értékes munkáját, áldozatoktól nem visszariadva, kiadta és ezzel nemcsak a tudományos ambíciót serkentette, hanem a katolikus tudománynak is lendületet adott. Azzal a tiszt-

¹⁸⁴ Országos Magyar Cecília Egyesület 1897-ben alakult egyházzenei reformmozgalmat felkaroló magyar egyesület, mely Bogisich Mihály (†1919) kezdeményezésére alakult, célja az egyházzenei gyakorlat megtisztítása és felvirágoztatása volt.

¹⁸⁵ POLYCARPUS RADÓ, *Enchiridion liturgicum I–II.*, Romae–Friburgi Brisg.–Barcinone 1961.

teletteljes indítvánnyal lépek az ünnepi közgyűlés elé, hogy a Társulat, személy szerint pedig Esty Miklós delegált adminisztrátornak érdemeit jegyzőkönyvben megörökíteni szíveskedjék.

A delegált adminisztrátor emelkedik szólásra:

Tisztelt Közgyűlés!

Amikor a szokástól eltérőleg felszólalok, teszem ezt először azért, hogy őszinte köszönetet mondjak a Dékán Úrnak azokért a szép szavakért, amelyekkel működésemet méltatni szíves volt. De teszem azért is, hogy kijelenthessem, hogy egész évi munkánkkal azon voltunk, hogy sem az isteni, sem állami törvényekkel ellenkezésbe ne jussunk. Talán tudtunk egy kis példát nyújtani arra, hogy ez a két elgondolás nem ütközik egymásba, ha azt jól fogjuk meg.

Ebben a Társulatban, mely annyiszor hallotta az ő kristálytiszt szavát, Serédi hercegprímás emlékét idézem, aki nagy jogtudós volt, de első helyre a kötelesség fogalmát helyezte. Ő, aki alacsony sorból a legmagasabb méltóságba került, élete végéig nem szűnt meg a munka embere lenni. Ezzel a két eszménnyel: a munkával és a kötelességgel szeretném továbbra is a Társulatot és rajta keresztül a katolicizmust egy parányival szolgálni.

1962. július 4-i választmányi ülésen Pitroff Pál elnökkölt. A közeljövőben éri el papi működésének félszázados jubileumát Schwarz- Eggenhofer Artur¹⁸⁶ esztergomi apostoli kormányzó és Galla Ferenc pápai prelátus, c[ímzetes] apát, választmányunk régi, érdemes és hűséges tagja. Ez alkalomból őket üdvözlő irattal köszöntöttük.

¹⁸⁶ Schwarz-Eggenhofer Artur (1890–1969), 1951-től esztergomi kanonok, 1957-től érseki helynök, 1958-tól főegyházmegyei kormányzó, 1959–1969 között esztergomi apostoli kormányzó.

Az elmúlt negyedévben jelent meg Czapik Gyula egri érsek „Áldjuk az Urat!” imakönyve 5-ik kiadása, 25 000 példányban és igen hamar elfogyott. A Fővárosi Illetékkiszabási és Vállalati Adóhivatal az 1960. és 1961. évek után nyereségadót vettett ki Társulatunkra. Ilyen adót eddig nem fizettünk. Ez ügyben az említett adóhivatallal hosszas és fárasztó tárgyalásokat folytattunk. Minden igyekezetünk oda irányul, hogy legalább azt érjük el, hogy – mivel sem üzlethelyiségünk nincsen, sem állami hitelt nem élvezhetünk – ne vonjanak sematikusan a kereskedelmi vállalatokkal azonos elbírálás alá. Felolvasónk volt Balanyi György professzor, előadásának címe „A magyar szentek”.

1963

1963. szeptember 19-én tartottunk negyedévi igazgatóválasztmányi ülést. A „*Collectio Rituum*” elkészült és azt a július hó folyamán rendben szétosztottuk aszerint a megállapodás szerint mely e tárgyban a Püspöki Kar ez időszert elnöke és Társulatunk között létrejött. Az ellenértékek – kivéve a székesfehérvári egyházmegyei központot – befolytak. Augusztus hóban elkészült 5 000 db „Hozsanna” ima- és énekeskönyv 62 Ft-os kötésben s az hamar elfogyott. A Fővárosi Illetékkiszabási és Vállalati Adóhivatallal folytatott nehéz tárgyalásaink befejezést nyertek. Felszólalásaink csak részben vétettek figyelembe s így mintegy 86 000 Ft-ot, 1960. és 1961. évi nyereségadó címén pótlólag be kell fizetnünk, három részletben. Felolvasott Balanyi György professzor „Magyar szentekről” második részét.

1963. január 16-án igazgatóválasztmányi ülés Réthly Antal elnöke alatt. Eljött Schwarz-Eggenhofer Artur esztergomi apos-

tolí adminisztrátor és Szabó Imre püspök is. Utolsó ülésünk óta forgalomba került Gál Ferenc professzor jeles munkája második kiadásban a „Kat[olikus] hittételek” 4 000 példányban és hamar elfogyott. Ugyanúgy a „Hozsanna” 50 Ft-os kiadása 10 000 példányban s ez is hamar elfogyott. Megjelent karácsony előtt Liphay György¹⁸⁷ megb[ízott] tanárnak „Zsoltárkulcs”¹⁸⁸ című tudományos munkája 2 000 példányban és 105 Ft-os árban, valamint „Botorkáló emberek”¹⁸⁹ címmel Magyar Ferenc¹⁹⁰ novelláinak gyűjteménye.

Szomorúsággal eltelve emlékezünk meg Marczell Mihály¹⁹¹ apostoli protonotárius, ny[ugalmozott] egyetemi tanárnak múlt év december 6-án bekövetkezett haláláról. Benne igazgatóválasztmányunk egyik legrégibb tagját, és a Társulathoz kirendelt főegyházmegyei cenzort, a jeles pedagógust, a kiváló papnevelőt, a legszorgalmasabb szónokok egyikét és sok tudományos könyv szerzőjét gyászoljuk.

Delegált adminisztrátor jelzi, hogy a Társulat dolgozói 15 éve fűthetetlen helyiségben dolgoznak. Ez a helyzet továbbra, a sokat hangoztatott szociális gondoskodás elvébe is ütközik s a

¹⁸⁷ *Liptay György* (1921–2003), 1954-től soroksári káplán, 1951–1961 között a Hittudományi Akadémia tanársegéde, 1961-től kispest-munkástelepi és vecséstelepi, 1965-től pesterzsébeti és pestlőrinci kisegítő lelkész, 1968-tól váci egyházmegyei könyvtáros, 1969-től pestlőrinc-miklóstelepi plébános. Később Ausztriába távozott, 1988-tól a bécsi Pázmáneum rektora, 1990-től újra Magyarországon élt.

¹⁸⁸ *Zsoltárkulcs*, A Zsoltároskönyv szókinszének és kifejezésanyagának latin–magyar gyűjteménye, szerk. Liphay György, Budapest 1961.

¹⁸⁹ *MAGYAR FERENC*, *Botorkáló emberek*, Budapest 1962.

¹⁹⁰ *Magyar Ferenc* (1916–2000) író, újságíró, szerkesztő.

¹⁹¹ *Marczell Mihály* (1882–1962), 1948-tól apostoli protonotárius, jeles pedagógus, 1938–1952 között a Központi Papnevelő Intézet rektora. Raktori székétől politikai nyomásra fosztották meg. A Hittudományi Akadémia professzora haláláig.

munkatársak egészségére ártalmas. Arra kéri a választmányt, hatalmazza fel, bár még összezszerűsítést nem tud mondani, hogy az Actio Catholica központi irodájával közösen és egy kazánal, a központi fűtést a Társulat helyiségeibe bevezethesse. Ugyanis kémény nem lévén más megoldás nem kínálkozik. (Sajnos ez nem volt megvalósítható a villanyfűtés méregdrága megoldását kellett választanunk.) Ülés után következik a felolvasás: Meszlényi Antal: „Ipolyi Gáspár, esztergomi kanonok”.

1963. április 3-án tartottunk ismét választmányi ülést. Alelnök jelenti, hogy a negyedév folyamán két mű készült el: Czapik Gyula „Betegellátó”¹⁹² könyve, melyben a liturgikus részt az új „*Collectio Rituum*nak” megfelelően átdolgozta Kosztolányi István fővárosi hittanár, 3 000 példányban példányonként 30 Ft árban. A másik ugyancsak Czapik Gyula „Áldjuk az Urat!” mind népszerűbbé váló imakönyvének újabb kiadása 25 000 példányban, a régi olcsó 18 Ft-os áron.

Az esztergomi apostoli kormányzó f[olyó] é[v] február hó 7-én keltezett 269/1963. számú iratával az elhunyt Marcell Mihály helyébe Kosztolányi István érseki tanácsos, fővárosi hittanárt nevezte Társulatunk mellé állandó jellegű egyházi cenzornak.

Mélységes szomorúsággal emlékezünk meg arról, hogy f[olyó] é[v] február 13-án egyik legrégebb munkatársunk, Hermann Irén hosszas szenvedés után, elköltözött az élők sorából. Közel négy évtizeden át, fáradhatatlan munkássággal és páratlan hűséggel dolgozott Társulatunknál. Halálos ágyáról még befizette az ez évi tagdíját és azt sóhajtotta, csak még egyszer bemehetne a Tár-

¹⁹² *Betegellátó könyv*, szerk. Czapik Gyula, Kosztolányi István, Budapest 1962.

sulathoz. Ravatalára elhelyeztük koszorúnkat s a temetésen Réthly Antal elnök és Esty Miklós delegált adminisztrátor képviselte Társulatunkat. Emlékét jegyzőkönyvben örökítjük meg és áldozatos munkájának emlékét mindenkor kegyelettel őrizzük meg.

A közgyűlés előkészítése és a számadások letárgyalása után Gál Ferenc professzor tartott igen érdekes és világos előadást „Az Egyházak Világtanácsa és az Egyetemes Zsinat” címmel.

108-ik közgyűlésünket 1963. május 8-án tartottuk meg Réthly Antal elnöklésével s azon megjelent Hamvas Endre csanádi püspök, Kovács Sándor szombathelyi püspök, Papp Kálmán győri püspök, Szabó Imre püspök, Legányi Norbert pannonhalmi főapát, Schwarz-Eggehhofer Artur esztergomi, Breznóczy Pál egri és Klempa Sándor veszprémi apostoli kormányzó, Cserhádi József pécsi és Várkonyi Imre kalocsa-i főkáptalani, valamint Peisz Lajos budapesti helynök, Albert István piarista és Váradi Béla ferences tartományfőnök, Pfeiffer János¹⁹³ a Hittudományi Akadémia dékánja stb. Jelen van 78 tag.

Ünnepi beszédet mond Hamvas püspök „A katolikus erkölcsstan” címmel. Az évi Jelentést Félegyházy József olvassa fel. Eszerint a Társulat megjelentetett 125 000 hittankönyvet. Imakönyvet adtunk ki 55 000 példányt, 25 000 Czapik-félét és 30 000 „Hozsannát”. Liturgikus mű kettő jelent meg: A püspöki karnak Kovács Sándor szombathelyi püspök elnöksége alatt működő bizottsága által megszerkesztett „*Collectio Ritu-umot*” 12 000 példányban, 47 Ft áron, valamint Czapik Gyula

¹⁹³ Pfeiffer János (1897–1983), katolikus pap, veszprémi egyházmegyei levéltáros, egyháztörténész.

„Betegellátó” könyvét 3 000 példányban, 30 Ft-os árban. Kiadott továbbá két tudományos művet: Gál Ferenc „Kat[olikus] hittételek” című művének 2-ik kiadását és Liphay György „Zsoltárkulcsát”. Szépirodalmi mű egy jelent meg, Magyar Ferenc „Botorkáló emberekje”. Az Országos Magyar Cecília Egyesület felkérésére megjelentettük az 1963. évi „Templomi énekrendet” 2 800 példányban. A tagok száma az év végén 455 volt. A közgyűlés a számadások tekintetében is megadta a felmentvényt.

1963. július 3-i igazgatóválasztmányunk a friss halottak megemlékezésével töltődött ki. Réthly Antal elnök hosszabb beszédben emlékezett meg XXIII. János pápa történelmi alakjáról. Majd Papp Károly¹⁹⁴ egyet[emi] tanár, a Szent István Akadémia volt főtítkárát parentálta el meleg szavakkal. Félégyházy alelnök hosszasan méltatta Balanyi György egyéniségét és munkásságát.

A kiadványok tekintetében valami megrekedés jelentkezik, de ez főleg technikai okokból állott elő. Bárdos István¹⁹⁵ prelátust aranymiséje, Folba János¹⁹⁶ prelátust gyémántmiséje alkalmából levélileg köszöntöttük. Vámügyünkben a felszólalásunk még mindig nem nyert elintézészt; hogy papirosunkkal szabadon mozoghassunk, a felemelt tételt, visszatérítés reményében, befizettük. Felolvasónk Félegyházy József volt,

¹⁹⁴ Papp Károly, *szentkirályszabadjai* (1873–1963), geológus, 1938–1946 között a Szent István Akadémia főtítkára.

¹⁹⁵ Bárdos István (1889–1975), született Basztula István, teológus, 1913. június 22-én szentelték pappá, 1939-től a budapesti katolikus középiskolák érseki főbiztosa, 1957-től nyugállományban.

¹⁹⁶ Folba János (1880–1967), statisztikus, 1940 óta nyugalmazott tábori vezéresperes, 1903. június 24-én szentelték pappá.

aki „Emlékezés I. Béla királyra (1060–63) halálának 900 éves évfordulóján” címmel tartott előadást.

1963. szeptember 18-i választmányi ülésünkön Pitroff Pál elnökölt. Az év augusztusára elkészült valamennyi hittankönyv 125 000-es példányszámban. Még augusztusban került forgalomba a „Magyar misekönyv” némileg bővített 4-ik kiadása, szeptemberben pedig XXIII. János pápa „*Pacem in terris*” enciklikája¹⁹⁷ magyar fordításban 5 000 példányban, mindössze 6 Ft-os árban. Ülés végeztével Zaymus Gyula igazgatóválasztmányi tag olvasott fel három novellát („A különös látogató”, „A derűs oldal”, „Filléres büfé”).

1964

1964. március 4-én igazgatóválasztmányi ülés Réthly Antal elnökletével. Alelnök előadja:

Mielőtt könyvkiadói tevékenységünk ismertetésébe kezdenék, két nehéz és fontos technikai problémánkról kell szólnom. Ismeretes a Választmány előtt, hogy c[ir]ca három év óta folytunk tárgyalásokat egy közös központi fűtés beépítése tárgyában. Ez azonban, különböző okok folytán, most már végleg meghíúsultnak tekinthető. Dolgozóink tíz éve végzik munkájukat teljesen fűtetlen helyiségben. Ehhez járult az idei szokatlanul zord téli időjárás, mely miatt még az esedékes választmányi ülésünket sem tudtuk megtartani. Más megoldás nem maradt számunkra, minthogy villanyfűtés beszerelésével és ennek megfelelően az áramvezeték átszerelésével segítségünk magunkon. Ez

¹⁹⁷ XXIII. János *Pacem in terris* kezdetű enciklikája (ford. KOSZTOLÁNYI ISTVÁN), Budapest 1963.

meg is történt mintegy 11 000 forint költséggel s így legalább egy szükségmegoldással, úgy-ahogy, segítettünk a helyzetünkön. A másik súlyos problémánk könyvcsomagjainknak expedálása, szállítási kérdése. Közel 10 tonnányi csomagot kell évente a postára hurcolnunk. Részben dolgozó expeditorunk megbetegedése, részben az a körülmény, hogy utcánkban letiltották a kerékpáros szállítás lehetőségét, akuttá tették ezt a kérdést is s most már elkerülhetetlenné vált – dacára pszichikai gátlásainknak – közlekedési és szállítási eszköznek a megszerzése. Ez folyamatban van s a fedezetről gondoskodtunk.

Az utolsó negyedévben elkészült a „*Pacem in terris*” pápai enciklika magyar fordítása, Hamvas Endre püspök új hittan-könyve, a „Katolikus erkölcsan”, Bánk József professzornak „Kánonjogának” második, hatalmas kötete, Sík Sándor „Áldás”¹⁹⁸ című utolsó verses kötete, Kecskés Pál professzornak „A lelki élet mesterei írásaiból”¹⁹⁹ címet viselő kötet s ez hamar el is fogyott.

Gyászunk ismét bőven akadt. Társulatunk méltán osztozott a magyar katolicizmus nagy halottja gyászában, mely Sík Sándor halálával érte. A rendi vezetőséghez résztvevő iratot intéztünk, a ravatalra koszorút helyeztünk, a temetésen elnökségünk képviselte a Társulatot. Életművéről Brisits Frigyes rendes tag fog tartani méltó megemlékezést. (Erre ő maga jelentkezett, aztán mégis megretírált, más jelentkező illetve vállalkozó, aki ezt méltóképp meg tudta volna csinálni, nem akadt.) De üresen ma-

¹⁹⁸ SÍK SÁNDOR SCHP, *Áldás*, Budapest 1963.

¹⁹⁹ KECSKÉS PÁL, *A lelki élet mesterei írásaiból*, Budapest 1964.

radt még egy hely közöttünk, Sággh Károly²⁰⁰ dr-é, aki egy fél-évszázadon át volt tagunk, majd az igazgatóválasztmány tagja is, a számvizsgáló bizottságunknak pedig közel 20 éve helyettes elnöke. Vele a kötelességteljesítésnek, a csendes munkának és a mindig szerény és türelmes, de hűséges szolgálatnak kimagasló példája tűnik el. Aki, ha munkáról volt szó, türelmes jó-sággal és készséggel, még törődött egészségben is, mindig mindenre vállalkozott, soha igényei nem voltak, nem keresett soha feltűnést, a katolicizmusból elsőnek a hűséget ismerte. Társulatunknak is hálával kell, hogy gondoljon az ő nemes ügyszere-tetére, buzgóságára és önzetlen tanácsadásaira stb. stb. A számvizsgáló bizottság jelentésének meghallgatása után következett a felolvasás, melyet ez alkalomból Uher Károly²⁰¹ tartott s melynek címe „A budapest-belvárosi templom történetének ismertetése” volt.

Egy hónap múlva, 1964. április 8-án tartottunk ismét választmányi ülést, melynek főtárgya a közgyűlés előkészítése és a számadások letárgyalása volt. Ülés végeztével Meszlényi Antal protonotárius-kanonok tartott felolvasást „XXIII. János pápasága” címmel.

1964. május 20-án tartottuk meg az évi rendes közgyűlé-sünket. Réthly Antal elnökölt, megjelentek Dudás Miklós hajdúdorogi, Hamvas Endre csanádi és Kovács Sándor szom-bathelyi püspökök, Kovács Vince püspök, váci apostoli kor-mányzó, Endrey Mihály és Szabó Imre püspökök, Legányi

²⁰⁰ *Sággh Károly* (†1964), ügyvéd.

²⁰¹ *Uher Károly* (1882–1964), Királyi Közalapítványi igazgató, korábban minisztériumi osztályfőnök a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumban, az Ordine Piano pápai lovagrend tagja.

Norbert pannonhalmi főapát, Brezanóczy Pál egri és Klempa Sándor veszprémi apostoli kormányzók, Cserháti József pécsi káptalani és Várkonyi Imre kalocsai főkáptalani helynökök, Peisz Lajos budapesti helynök, Váradi Béla ferences és Albert István piarista tartományfőnökök, Gál Ferenc, a Hittudományi Akadémia dékánja stb. Jelen van 68 tag. Hamvas Endre csanádi püspök tartja az ünnepi beszédet „A II. Vatikáni Zsinat és a püspöki hatalom” címmel.

Az igazgatóválasztmány jelentését a közgyűléshez Félegyházy József alelnök olvassa fel. Ebből kitűnik, hogy kiadásra került 125 000 példány hittankönyv. 55 000 imakönyv (Czapik-féleből 25 000, „Magyar misekönyvből” 10 000, „Hozsannából” 20 000 példány). Tudományos mű kettő jelent meg Bánk József „Kanonjogának” második kötete 3 000 példányban, Kecskés Pál „A lelki élet mesterei írásai” szintén 3 000 példányban. Verses mű egy, néhai Sík Sándornak „Áldás” című kötete 6 000 példányban. Pápai enciklika: XXIII. János pápa „Pacem in terris” magyar fordítása 5 000 példányban. Az 1964. évi templomi énekrend 2 800 példányban. Rendes tagjaink száma 466 volt.

Dell’Acqua²⁰² *substitutus*-államtitkárnak 1963. november 18-án 9876. szám alatt Hamvas püspökhöz, valamint a delegált adminisztrátorhoz intézett levelei szerint VI. Pál pápa a Társulat működése felett elismerését fejezte ki s annak vezetőire és összes dolgozóira apostoli áldását küldte. A számadásokat elfogadták és jóváhagyták.

²⁰² Angelo Dell’Acqua (1903–1972), 1953–1967 között a pápai helyettes államtitkár, 1958-tól khalkédoni címzetes érsek, 1967-től bíboros, a Szentszék Gazdaságügyi Prefektúrájának elnöke, 1968-tól haláláig a pápa római általános helynöke, a lateráni bazilika főpapja.

Igazgatóválasztmányi ülés 1964. július 8-án Pitroff Pál elnöklete alatt. Pitroff Pál elnök napirend előtt meleg szavakkal köszönti elnöktársát, Réthly Antalt abból az alkalomból, hogy a Német Demokratikus Köztársaság Meteorológiai Társasága kimagasló tudományos munkásságáért, tiszteleti tagjává választotta.

A jelentésből megtudjuk, hogy az elmúlt negyedévben megjelent a Czapik-féle imakönyv 7-ik kiadásából további 20 000 db, a „Hozsannából” – egyelőre – 5 000 db, továbbá Cserhádi Gergely–Pereszlényi Antal²⁰³ által összeállított bunyevác nyelvű imakönyv 3 000 példányban. Majd Gál Ferenc professzornak „Idő az örökkévalóságban”²⁰⁴ című új műve 4 000 példányban, valamint Csanád Béla²⁰⁵ „Pacsirta szállj”²⁰⁶ verses kötete 1 000 példányban, végül a püspöki kar megbízásából kiadott „A II. Vatikáni Egyetemes Zsinat rendelkezései a Szent Liturgiáról”²⁰⁷ címmel a zsinat által elfogadott szkéma és az azt jóváhagyó és életbe léptető pápai konstitúció magyar nyelvű fordítása 6 000 példányban. A gazdasági kérdések letárgyalása után Pfeiffer János c[ímzetes] apát, Hittudományi Akadémiai tanár tart felolvasást keleti útjáról „Az Úr Jézus és VI. Pál pápa nyomában a Szentföldön”.

Következő választmányi ülés 1964. október 7-én volt Pitroff Pál elnöklete alatt. A jelentésből [kiderül, hogy] az idei hit-

²⁰³ GRGUR CSERHÁTI–ANTUN PERESZLÉNYI, *Dodjite k' meni... Molitvenik i pismarica za krcscansko-katolicki narod*, Budapest 1962.

²⁰⁴ GÁL FERENC, *Idő az örökkévalóságban*, Budapest 1963.

²⁰⁵ CSANÁD BÉLA (1926–1996), katolikus pap, költő.

²⁰⁶ CSANÁD BÉLA, *Pacsirta szállj*, Budapest 1963.

²⁰⁷ A II. vatikáni egyetemes zsinat rendelkezései a Szent Liturgiáról. Budapest, 1964.

tankönyvek mind idejében megjelentek. Fokozatosan szállításra került a „Hozsanna” kottás népénekes imakönyv második 10 000 példánya, így az ez évi imakönyv szükségletet ki tudjuk elégíteni. Nyomdában van három kiadványunk. Ez évi keretünkben szereplő két munka kéziratát nem tudjuk megkapni a szerzőktől, így újra engedélyezésre két más művet nyújtunk be.

Évtizedek óta leromlott bútoraink fokozatos megjavítását folytatjuk, három kisebb helyiségünk újrafestését megkezdjük, így ebben az évben helyiségeink újrendezését és néhány új állványon könyvtári könyveink megfelelőbb elrendezését be tudjuk fejezni. Ülés után Szentgyörgyi András²⁰⁸ piarista olvasott fel „Refleksziók egy régi épülethez (a budai trinitarius kolostor)” címmel.

1965

Múlt évi utolsó igazgatóválasztmányi ülésünk technikai okok miatt átcsúszott 1965. január 13-ra. Réthly Antal elnöklt; betegsége miatt nem tudott megjelenni sem Félégházy alelnök, sem Esty adminisztrátor, így az alelnöki jelentést Keresztes Sándor²⁰⁹ olvasta fel.

²⁰⁸ *Szentgyörgyi András SchP, Szent István királyról nevezett* (1920–1971), 1959 elejétől Budapesten hittanár, majd 1960 karácsonyáig Bagamérre deportálták. 1961-től ismét Budapesten hittanár s a Központi Papnevelő Intézet Pálos Könyvtárában könyvtáros, 1963-tól a Kalazantinum történelem tanára.

²⁰⁹ *Keresztes Sándor* (1919–2013), jogász, politikus, 1963-tól másodállásban a Szent István Társulat jogi tanácsosa, több ízben internáltak, 1990–1994 között vatikáni magyar nagykövet és a Máltai Lovagrendhez akreditált nagykö-

Az utolsó évnegyedben megjelent három kiadványunk:

1.) „A görögkatolikus szerkönyv”, azaz „*Euchológion*”, 1 000 példányban és 110 Ft-os áron.

2.) Cserháti József püspöknek, a Hittudományi Akadémia tanárnának műve: „Az egyház saját tanítása tükrében”²¹⁰, 4 000 példányban és

3.) Szarka Géza²¹¹ novelláskötete, melynek címe „Hívom az élőket!”²¹², 3 000 példányban, 40 Ft árban.

Jövő évi külföldi ajándékpapirosunk biztosítva van, s a napokban érkezik be az országba. Komoly gondot jelent számunkra, kiadványaink növekedésével azoknak amúgy is szűk helyiségünkbeni tárolása. Ezt a kérdést még nem tudtuk megoldani. Az elmúlt negyedévben szerelték fel külön, közvetlen telefonvonalunkat, ami sok könnyítést jelent számunkra. A számvizsgáló bizottság jelentése után Kunszery Gyula tartotta meg felolvasását „Madách Ember tragédiájának útja a világsiker felé”.

1965. április 7-i igazgatóválasztmányi ülésen Réthly Antal elnökölt (Pitroff Pál elnök egészségi állapota és látása annyira megromlott, hogy már aligha tudja többé ellátni az elnökléseket). Jelen volt Szabó Imre püspök is.

Félegyházy József alelnöki jelentése szerint a folyó év első negyedében megjelent először is a „Templomi énerend” az 1965. évre, 4 000 példányban, a tavalyi 3 000 példánnyal szemben. Megjelent továbbá Gál Ferenc „Idő az örökkévalóságban”

vet, 1989–1990 között a Kereszténydemokrata Néppárt elnöke.

²¹⁰ CSERHÁTI JÓZSEF, *Az egyház saját tanítása tükrében*, Budapest 1964.

²¹¹ SZARKA GÉZA (1897–1974), író.

²¹² SZARKA GÉZA, *Hívom az élőket!*, Budapest 1964.

című munkája 2-ik kiadása, 3 000 példányban, 46 Ft-os árban. Forgalomba került Kecskés Pálnak „A lélek mesterei írásaiból” címet viselő műve 2-ik, bővített kiadásban, szintén 3 000 példányban és a korábbi 35 Ft-os áron. Még húsvét előtt jelenik meg Czapik Gyula „Áldjuk az Urat!” imakönyve, az új liturgikus rendelkezések korrekciójával, 45 000 példányban, a régi 18 Ft-os árban.

Az 1965. évi kiadói tervünkben szereplő több munka kéziratát engedélyezés céljából már benyújtottuk az illetékes állami dikasztériumnál. Az általunk kiadható imakönyvek példányszáma 5 000-el fel lett emelve; az alsófokú hittankönyvek példányszámának emelése nem volt elérhető. A „Hozsanna” énekeskönyvek további kiadását illetően új helyzet állt elő, mivel az Országos Magyar Cecília Egyesület és a Zeneműkiadó Vállalat közti szerződés felbontódott. (Szabálytalanságok miatt.)

A Püspöki Kar megbízása folytán elvállaltuk a hírközlésről szóló zsinati határozat²¹³ és a „Kántorok munkaviszonyára vonatkozó szabályzat” kiadását. Bőven tárgyalatott a közgyűlés előkészítése és a számadások ügye. Ülés befejeztével P. Náway Kapisztrán²¹⁴ budai ferences házfőnök tartotta meg előadását „Az utolsó conquistador (Serra Juniper)” címmel.²¹⁵

1965. május 19-én tartotta meg a Társulat évi rendes közgyűlését Réthly Antal elnöklete alatt. Azon megjelent Hamvas

²¹³ Minden bizonnyal a II. Vatikáni Zsinat „*Inter Mirifica*” kezdetű dekretumára utal, mely a tömegtájékoztatási eszközökről rendelkezik, 1963. december 4.

²¹⁴ *Náway Kapisztrán OFM* (1906–1978), született Náway Antal, 1947-től szeged-alsóvárosi plébános, később budai házfőnök, kapisztránus ferences.

²¹⁵ *Juniper Serra OFM, szent* (1713–1784), született Miquel Josep Serra i Ferrer, misszionárius, az amerikai San Francisco alapítója.

Endre kalocsai érsek, Dudás Miklós hajdúdorogi és Kovács Sándor szombathelyi püspök, Kovács Vince püspök, váci, Breznóczy Pál püspök, egri, Cserháti József püspök, pécsi és Ijjas József püspök, csanádi apostoli kormányzók, Endrey Mihály és Szabó Imre püspökök, Bánk József győri segédpüspök, Legányi Norbert pannonthalmi főapát, Schwarz-Eggenhofer Artur esztergomi és Klempa Sándor veszprémi apostoli kormányzók. Jelen van 82 tag. Hamvas Endre kalocsai érsek tart ünnepi beszédet: „A vallás- és lelkiismereti szabadság a II. Vatikáni Zsinat törvényei közt”²¹⁶.

Félegyházy József alelnök olvassa fel az igazgatóválasztmány jelentését a közgyűléshez. Kiadói tevékenységünk: megjelentettünk 125 000 hittankönyvet, 73 000 imakönyvet, és pedig Czapik Gyula „Áldjuk az Urat!” imakönyvét 40 000 példányban, „Hozsanna” ima- és énekeskönyvet 30 000 példányban és a bunyevácok részére készült ima- és énekeskönyvet 3 000 példányban. Ez utóbbi elhelyeztetetlenség folytán ennél a tételnél komoly veszteség ér. (Óvatosabbaknak kell lennünk a püspöki kar által igen kívánatosnak tartott könyvek kiadásában, mert a helyzet megítélése nem reális. A Társulat nem lehet abban a helyzetben, hogy papirosát, keretét és pénzt olyan kiadványokba fektesse, melyeknek nincs meg a kellő kelendősége.) Tudományos munka 17 000 példány jelent meg. (Cserháti József „Az Egyház” 4 000 példányban, Gál Ferenc „Idő az örökkévalóságban” 2 kiadásban 7 000 példányban és Kecskés Pál „A lelki élet mesterei írásaiból” válogatás, két kiadásban, 6 000 példányban. Liturgikus munka megjelent

²¹⁶ A II. Vatikáni Zsinat „*Dignitatis Humanae*” kezdetű deklarációja szól a vallásszabadságról, 1965. december 7.

14 000 példány. „*Euchológión*”, szerkönyv a görögkatolikus-ság részére 1 000 példányban, a II. Vatikáni Egyetemes Zsinat rendelkezései a Szent Liturgiáról magyar fordítása 6 000 példányban, „Templomi énekrend” 1964. évre 3 000 példányban, „Templomi énekrend” az 1965. évre, 4 000 példányban. Szépirodalom: Szarka Géza „Hívom az élőket!” novella-gyűjtemény és Csanád Béla „Pacsirta szállj!” verses kötete 1 000 példányban, együtt tehát 4 000 példány. A tagok száma 483 volt. Könyvtárunk gyarapodása, részben vásárlás, részben ajándékozás folytán 108 kötet.

Különböző adók fejében az 1964. évben 201 603 Ft-ot rótunk le. Az ajándékképp kapott külföldi papír után 192 565 Ft vámot fizettünk be. Ajándék papirosunkat, miután a Központi Szeminárium továbbra nem tudott többé számunkra megfelelő tároló helyiséget biztosítani, az újmecsekajai urán telepen tudtuk csak elhelyezni, ami számunkra jelentős költségtöbbletet jelent. Mind több gondot szerez nekünk könyvárukészletünk elhelyezése is.

A számadások letárgyalása után Timkó Imre, a Hittud[ományi] Akadémia ez évi dékánja indítványoz jegyzőkönyvi köszönetet az egész évi önzetlen és áldozatos munkájáért [a delegált adminisztrátornak]. Esty Miklós a következőkben válasszol[ja]:

Hálás szívvel mondok meleg köszönetet a Dékán Úrnak szép szavaieért és a közgyűlésnek a helyesléséért. Ezekre csak az Írás szavaival felelhetek: «Az én igám könnyű és az én terhem gyönyörűséges.»

A II. Vatikáni Zsinat eszmeköréből mind hangosabban csendül ki a «szolgálat» fogalma és megvalósítása. Mi a jogot szentnek és

sérthetetlennek valljuk, mert ez az élet éltető eleme, de – nem ahogy egyesek azt beállítani törekednek, a joggal szemben –, hanem a jog mellett a kötelességet is hangoztatjuk. Túl az élet delén régen megtanultam, hogy az élet nem öröm és nem bánat, hanem kötelesség, melynek meg kell tudnunk felelni. Megtanultam azt is, hogy a fej tévedhet és a szív vérezhet, de a kötelesség útja nyílegyenes és arról nem lehet letérni.

A szentséges római pápának tavaly a fővédő érsekhez intézett leveléből nagy lelki örömmel olvastuk, hogy a Társulat szerény működését ez idő szerint is «érdemdúsna» nevezi. Nem is vettünk soha az egyházhűség ellen. De engedtessek meg nekem, – megint nem ezzel szemben, hanem a mellett – ezen a közgyűlésen nyomatékosan rámutatnom arra a tényre is, hogy az arra hivatott állami szerv sem emelt soha Társulatunk tevékenysége ellen kifogást.

Ez a két tény adja meg nekünk a reményt, hogy Társulatunk vonalvezetése nem volt helytelen. Ezt kívánjuk tehát a jövőben is szolgálni és kötelességünket mindenkivel szemben teljesíteni. Ehhez kérjük elsősorban a fővédőséget gyakorló érsek úrnak a védelmét, a Püspöki Kar megértő támogatását és a közgyűlésnek további bizalmát.

Hamvas András kalocsai érsek örömének ad kifejezést, hogy a közgyűlés ilyen bizalommal van a Társulat vezetése iránt. (Ezt a rövid beszédet azért is írtuk ide ki, mert válaszul szolgálhat arra a kérdésre is: Mi a Társulat működésének irányvonala?)

1965. június 30-i igazgatóvál[asztmányi] ülés Réthly Antal elnöklete alatt. Alelnöki beszámoló hosszas személyi kérdésekkel töltődik ki. Kovács Vince püspök, váci apostoli kormányzó negyedszázados püspöki jubileuma, Kecskés Pál és Erdey Ferenc professzorok 70 éves születési napja hosszabb megemlékezésekre nyújtanak alkalmat.

A kiadói működésről. Az ez év második negyedében forgalomba került Czapik Gyula „Áldjuk az Urat!” imakönyvének idei második kontingense, további 25 000 példányban, továbbá Kunszery Gyula „Napot tükröző üvegcserép”²¹⁷ című verses kötete 1 000 példányban.

A nyári hónapokat használjuk fel arra, hogy Lelovics Lipót²¹⁸ főtiteltelendő úr közreműködésével végre rendbe hozzuk könyvtárunk rég tervezett jobb elrendezését és újra katalogizálását. Ezzel kapcsolatban történik a könyvtárrész megfelelőbb világítással való ellátása. Ugyanezen házban sikerült egy pincerészt szereznünk, annak padlózata lebetonizálása után ott nemcsak tüzelőanyagunkat, de kiadványaink egy részének tárolását is megoldhatjuk. A költségek mintegy 6 000 Ft-ra rúgnak.

Miután a Kerületi Tanács, bírságolás kilátásba helyezésével ránk írt, hogy eddigi homlokzati udvari cégtáblánkkal a városképet rontjuk, új táblát fogunk oda elhelyezni. Ülés végeztével Sinkó Ferenc²¹⁹ tart előadást „Prédikációs példáink a Halotti beszédtől a 19. század végéig”.

1965. október 6-án igazgatóválasztmányi ülés Réthly Antal elnöklete alatt. Jelen van Schwarz-Eggenhofer Artur esztergomi apostoli kormányzó is. Napirend előtt elnök köszönti Fél-egyházy József alelnökünket abból a kettős alkalomból, hogy a Hittudományi Akadémia, folyó tanulmányi éve tartamára, egyhangúan dékánjává választotta, aztán Potyondi Imre köz-

²¹⁷ KUNSZERY GYULA, Napot tükröző üvegcserép. Budapest 1965.

²¹⁸ Lelovics Lipót (1930–1997), 1963-tól az esztergomi szeminárium tanára, könyvtáros, 1968-tól budapesti várkaplán, 1973-tól Mátraverebély-Szentkúton, 1974-től Budapest-Törökőrön kaplán, 1975-től betegállományban, 1985-től nyugállományban, 1987-től zuglói kisegítő lelkész.

²¹⁹ Sinkó Ferenc (1912–1990), lapszerkesztő, író, irodalomtörténész.

p[onti] papneveldei rektort, aki a minap érte el 80-ik életévét.²²⁰ Kovács Sándor szombathelyi püspököt közeledő aranymiséje alkalmával külön iratban köszöntöttük.

Végezetül elnök arról emlékezik meg, hogy Semmelweis Ignác²²¹ orvos, író és korszakalkotó kutató 100 éve költözött el az élők sorából. Sajnos nem rendelkezünk oly orvosi szaktudású taggal, ki erről a világhírű tudósról és izzó lelkű hazafiról méltóképp emlékezhethetne meg. Így az elnöki székből teszi le az emlékezés és hála el nem fonnyadó koszorúját, mert ő nemcsak tudós és páratlan emberbarát volt, hanem mert Társulatunknak igazgatóválasztmányi tagja volt, mégpedig régi jegyzőkönyveink tanúsága szerint igen aktív tagja, ki a Társulat ügyeihez ragaszkodó szeretettel szólt hozzá s annak célkitűzéseivel melegen együtt érzett. Ne kerüljön feledésbe ez a nemes tette sem.

Alelnök a Társulat utolsó negyedévi kiadói tevékenységéről vajmi keveset tud jelenteni. Ami már évtizedek óta nem fordult elő, ebben a negyedévben jóformán semmi új kiadványunk nem látott napvilágot. Az Állami Egyházügyi Hivatal augusztus elején kiadta az összes hozzá eddig benyújtott kéziratok kinyomatási engedélyét, a nyomdák azonban nem tudták a reájuk váró feladatokat megoldani, így kilátástalan az, hogy idei kiadói tervünket teljesíteni tudjuk.

Forgalomba került a „*Proprium Hungaricum*” miseszöveg része, 8 000 példányban, melyet még 1964-ben adtunk nyomdába – az egyes egyházmegyei hatóságok szétosztásában, mindössze 6 Ft-os árban. A Breviárium rész, mely szintén még ta-

²²⁰ Potyondi Imre (1885–1978), 1957–1968 között a Központi Papnevelő Intézet rektora.

²²¹ Semmelweis Ignác Fülöp (1818–1865), orvos, az anyák megmentője.

valy került nyomdába, kettős korrigálás után, még nyomás alatt van. Ugyancsak az egyházmegyei hatóságok útján került forgalomba, a körlevelek mellékleteképp kinyomtatott „Kántorszabályzat”, 2 Ft-os áron. Szállítás előtt áll Kerny Géza²²² „Beszédvázlatok esketésekre”²²³ című füzeté, ennek fogyasztói ára 10 Ft lesz.

A folyó iskolai évi hittankönyvek kinyomtatásával is alapos nehézségekbe ütköztünk. Az áprilisban nyomdába adott könyvek folyó évi szeptember 3-ra lettek beütemezve. Augusztus végén a nyomda telefonon közölte, hogy azok[at] november hó előtt nem tudja elkészíteni. Ebben az ügyben beadványt adtunk az Állami Egyházügyi Hivatalhoz, hogy a késedelemért a politikai felelősséget a kiadó egyedül nem tudja vállalni. A Hivatal segítségünkre is lépett, amennyiben ők tettek panaszt a Nyomdai Főigazgatóságnál. Itt elrendelték, hogy a könyveknek szeptember 3-i terminusra ki kell jönniök. Így – bár néhány heti késedelemmel – a hittankönyvek közül a legsürgősebb három: a „Kis katekizmus”, a „Bibliai történetek” és a „Hit- és erkölcsstan” szeptember utolsó napjaiban forgalomba kerülhetett. Az első kettő 40 000–40 000, a harmadik 15 000 példányban, a Püspöki Konferenciák [sic!] elnöke által készített szétosztási jegyzék szerint osztatott ki; a szükségletet azonban nem tudjuk kielégíteni.

A viszonylagos munkacsendet arra használtuk fel, hogy helyiségeink és bútoraink rendbeszedését folytassuk. Elkészült

²²² Kerny Géza (1912–1995), 1950-től a budapest-kőbányai Szent László plébánia káplánja. 1974-től külföldön szolgált, Linz központtal, 1985-től ausztriai magyar főlelkész.

²²³ KERNY GÉZA, *Beszédvázlatok esketésre*, Budapest 1965.

két irodai szoba újra parkettázása, valamint egy új kályha beszerzése, részben a KIK segítségével, részben saját beszerzésben. Ezek a költségek, a két új könyvvállványt is beleszámítva, c[ir]ca 17 000 Ft-ra rúgtak. Könyvtárunk szakszerű újra rendezése megtörtént s a katalogizálásnak mintegy egyharmada elkészült Lelovics Lipót teol[ógiai] tanár munkálkodásában.

Az árvízkárosultak²²⁴ megsegítésére az egyházi intézmények közt szinte elsőnek siettünk 5 000 Ft-os adományunkkal. A Kerületi Tanács által megkövetelt új címtáblánk elkészült, ennek költsége 650 Ft-ot tett ki. Az utolsó három évben tagjaink száma, főleg elhalálozás folytán megcsökkent. Bár Társulatunk minden propagandatív tagszerzéstől tartózkodik, a jelentkezőkkel a létszámot helyre tudtuk állítani s a három év alatt együttesen 116 új tagot vettünk fel. A gazdasági kérdésekről szóló jelentés meghallgatása után Meszlényi Antal igazgatóválasztmányi tagunk tartott értékes felolvasást „Boldog Özséb, a pilisi hegyek megszentelője” címmel.

Azt a feladatot kaptam, hogy nyújtsak adatokat a Társulat 1955-től 1965. időszakáig terjedő történetének megírásához. Úgy gondolom, hogy helyesen jártam el, mikor a feladat alapjául a Társulat üléseiről fölvelt jegyzőkönyveket vettem. Ezek ugyanis dokumentumoknak vehetők. Ennek az anyagnak feldolgozásánál szándékosan mellőztem, vagy legalábbis lecsök-

²²⁴ Az 1965-ös dunai árvíz június 18-án tetőzött 845 cm-en, összesen 113 napig tartott az áradás és 390 km-en át magasabb szinten tetőzött minden korábbi, jégmentes árvíznél. A nehéz helyzetben jelentős honvédségi erőket vetettek be, a személyi állomány mellett teherautókat, kételtű járműveket és híradós egységeket vezényeltek ki a gátakra.

kentettem az anyagi kérdésekről szóló részt. Ezt azért tettem, mert nem a legfontosabbnak tekintettem ezeknek az adatoknak a feltárását (ahogy pl. Békefi Remig²²⁵ történettudósunk tette), hiszen a számoknak a valóságos értéke is relatív, idővel azok úgysem nyújthatnak biztos képet, de tettem azért, mert amióta reám hárult a feladat, hogy a cserbenhagyott nagymúltú Társulat ügyeit kényszerűségből szinte a magam hatáskörében intézzem, nem az anyagiak kiemelését tartottam a legfontosabbnak, hanem annak a dokumentálását, hogy a főhangsúlyt a szellemi életére és literális működésére s ennek megörökítésére helyezzem.

Így itt is csak mintegy zárójelben jegyzem meg, hogy a feladat a gazdasági részének intézése sem volt könnyű. Mikor magamnak kellett vállalnom a Társulat egész életére való működésnek nem annyira irányítását, mint intézését, első lépésként kölcsön kellett kérnem az esztergomi főhatóságtól 20 000 forintot, ma pedig azt is merem állítani, hogy a Társulat létezésének anyagi bázisát is megteremtettem. Talán szerénytelenség nélkül mondhatom el, hogy ehhez bizonyos szakértelem is kellett, amellyel talán más, egyházi személy a dolog természetéből kifolyólag, nem rendelkezhetett.

Ezen a vonalon szinte a túlságig tartottam szem előtt, hogy soha a Társulat senki és semmi kedvéért ne térjen le a törvényesség és korrektség útjáról. Pedig jöttek erre nyomások a saját berkeinkből és jöttek csábítások a másik oldalról, mindezeknek kellemetlen megítélés kapcsán is ellentállottam. S elmúlván közel két évtized, megnyugtatta lelkiismeretemet, hogy a szemben

²²⁵ *Békefi Remig OCist* (1858–1924), született Bröckl József, egyház- és művelődéstörténész, 1911-től zirci apát.

lévő oldalról is elismerték, hogy soha semmi hatályos magyar jogszabály ellen nem vétettünk, akár előnyös, akár hátrányos is volt ez számunkra.

Sok álmatlan éjszaka nyugtalansága rémlik fel előttem, mikor ezeket a sorokat papírra vetem, mert nem volt már sem saját nyomdánk, sem saját tőkénk, sem semminemű hitelünk. Még az ajándékpapirosnak is először a vámját kellett kifizetni, a nyomdaszámlákat (néha igen súlyos tételekről volt szó) előbbin kifizetni s a szállítási költségeket kiegyenlíteni s azután kerülhetett a sor a megjelent könyvek eladásából a visszatérülésre. Bizony nem egyszer három nyomda egyszerre szállította a kész könyvet s mindent rendeznem kellett a szerződés szerinti párnapos határidőn belül, mert ha csak egyszer is megakadok, senki nem lesz, aki átsegítsen a nehézségeken. Isten segítségével és szívós kitartással odáig tudtunk kerülni, hogy nemcsak mi nem igényeltünk senkitől semmi anyagi segítséget sem, hanem ami a Társulat virágzó korában nem történt meg, mi tudtunk juttatni nem is egészen jelentéktelen összegeket, nem csupán írói honorárium terén, de kulturális segítségeket papnöveldek, katolikus iskolák, öreg szerzetesek otthona, megakadt nyugdíjpénztárak, exhumálási becsületbeli szolgáltatások, s néha – bár ez nem tartozott közvetlen feladataink közé – egyházmegegyék és templomok, plébániák építési segélyezésére.

Sok küszködésünk volt vám és adóhivatalokkal, de itt is megadtuk a császárnak ami a császáré²²⁶, hangsúlyozom tehát, hogy az adatszolgáltatásban a Társulat szellemi életének vázolását fontosabbnak tartottam a fentiek ismertetésénél. Nehéz

²²⁶ Mt 22,21: Erre [Jézus] azt mondta nekik: „Adjátok meg a császárnak, ami a császáré, és az Istennek, ami az Istené!”

volt, sőt lehetetlen mindenkit kielégíteni. Ebben nem volt szabad az emberek tetszését keresnem. Nem könnyű tárgyalások során ki tudtam adni, nemcsak püspökök és Hittudományi Akadémiai tanárok műveit, de ismeretlen vidéki papok, érdeemes öregek és fiatal tehetségek, egyházi személyek és értékes laikusok, sőt nők munkáit is. Jusson mindenkinek, nemcsak a hatalmasságoknak akár anyagi honorárium, akár egy kis személyes dicsőség.

A másik ok, amiért talán úgy látszik túlzottan foglalkoznak a feljegyzések személyi vonatkozásokkal, jubileumokkal, de méginkább, sajnos, elparentálásokkal, mert ez szemlélteti azt a keserű sorsot is, hogy az utolsó időkben mennyi személyi és tudományos értékkel lettünk szegényebbek, akiknek a helyébe már nem lépett senki. Maradjon meg az és a munkájuk emlékezete ezekben a feljegyzésekben és intsen az elszegényedésekre értékekben. Amikor megcsappant és állandóan csappanik a *Vivos voco* harangszava, amikor megszűnt a *Fulgura frango* lehetősége, álljon legalább a kegyelet szava a *Mortuos plango* azokért, akiket csak elfeledni, vagy éppen meg- és lebecsülni szokás. Már Dante²²⁷ megénekelte, hogy nincsen nagyobb fájdalom, mint a jelen nyomorúságai közt emlékezni az elmúlt szerencsés napokról²²⁸ s annak, aki sokat látott a magyar katolicizmus – csak most tudjuk meg – aranykorából s talán egy homokszemmel maga is dolgozott ezen, keserű fájdalommal, de mély hittel

²²⁷ Dante Alighieri (1265–1321), született Durante di Alighiero degli Alighieri, itáliai költő, filozófus, politikus.

²²⁸ „Nincs semmi szomorítóbb, mint emlékezni régi szép időre nyomorban.” (DANTE, Isteni színjáték, Pokol 5. ének: „*Nessun maggior dolore che ricordarsi del tempo felice nella miseria.*” – Babits Mihály fordításában, mely először 1913-ban jelent meg. Számos kiadást megért.)

kell továbbra is helytállni, ott ahol lehet, beérni a kis eredményekkel és szívós kitartással dolgozni a becsületünkért.

Álmok és törekvések semmivé váltak, egy nemzedék minden termését letarolta a vihar, de megmaradt a föld, az édes anyaföld, melybe nemsokára visszatérek s mely minden vész után megújul és újra termi a gyümölcsöt és a virágot.

MELLÉKLET

*A Szent István Társulat iratainak
jegyzéke Esty Miklós hagyatékában*

Az alábbiakban az Esty-hagyatékról – 11 raktári egység (11 doboz) 1,32 ifm – korábban elkészített eredeti jegyzékből kivonatolva kerültek közlésre a Szent István Társulat sorozatra vonatkozó tételek. Szálanként vett összesített folio-számuk került feltüntetésre az egész tétel iratának évköri intervallumával megadva. A teljes iratjegyzéket lásd Sági, *Esty Miklós pápai világi kamarás hagyatékának rendezése a MTA-PPKE 'Lendület' Egyháztörténeti Kutatócsoport keretein belül*, 82–99.

Terjedelem: 2 raktári egység (2 doboz) 0, 24 ifm

Elhelyezés: Szent István Társulat Irattára, H-1053 Budapest, Veres Pálné utca 24.

Raktári egység: 5. doboz

5. sorozat: *Szent István Társulat I.*

1. tétel:
Ügyintézési iratok, 63 folio, 1939–1961
2. tétel:
Székház iratai, 272 folio, 1949–1953
3. tétel:
Hittankönyvek, 155 folio, 1953–1955
4. tétel:
Czapik-imakönyv, 122 folio, 1954
5. tétel:
Czapik Gyula:
Áldjuk az urat, 54 folio, 1956
6. tétel:
Hamvas Endre:
Alapvető hittan, 45 folio, 1956

7. tétel:
Meszlényi Antal: A százéves esztergomi bazilika, 49 folio, 1956
8. tétel:
Egyéb könyvügyek, 36 folio, 1954–1969

Raktári egység: 6. doboz

5. sorozat: *Szent István Társulat II.*

9. tétel:
Kiadókkal való kapcsolattartás, 189 folio, év nélkül
10. tétel:
Főkönyvkivonatok, 205 folio, 1950–1951
11. tétel:
Pénzügyi kimutatások, 105 folio, 1952–1953
12. tétel:
Számvizsgáló Bizottság iratai, 54 folio, 1945–1951
13. tétel:
Adóügy, 194 folio, 1965
14. tétel:
Magyar Kurír Rt.-hez kapcsolódó iratok, 115 folio, 1941–1970

BIBLIOGRÁFIA

- A II. vatikáni egyetemes zsinat rendelkezései a Szent Liturgiáról*, Budapest 1964.
- ALIGHIERI, DANTE: *Pokol*, Isteni színjáték (ford. Babits Mihály), Budapest 1913.
- ARTNER EDGÁR: *A keresztény ókor régiségei* (Emlékeink nyomában), Budapest 1958.
- BÁNK JÓZSEF: *Egyházi jog. Az egyházi alkotmányjog alapjai*, Budapest 1958.
- BÁNK JÓZSEF: *Kánoni jog I–II*, Budapest 1960.
- CANTÙ, CESARE: *Világtörténelem 1–17.* (ford. Gyurits Antal), Pest–Eger, 1856–1881.
- CHOBOT FERENC: *Jézus Krisztus egyházának története I–III*, Budapest 1907.
- CZAPIK GYULA (szerk.): *Áldjuk az Urat!* Ima- és énekeskönyv a katolikus hívek számára, Budapest 1955.
- CZAPIK GYULA: *Temető-könyv*, Budapest 1960.
- CZAPIK GYULA–KOSZTOLÁNYI ISTVÁN (szerk): *Betegellátó könyv*, Budapest 1962.
- CSANÁD BÉLA: *Pacsirta szállj*, Budapest 1963.
- CSERHÁTI JÓZSEF: *Az egyház saját tanítása tükrében*, Budapest 1964.
- CSERHÁTI, GRGUR–PERESZLÉNYI, ANTUN: *Dodjite k' meni... Molitvenik i pisma-rica za krcansko-katolicki narod*, Budapest 1962.
- Emeljük föl szívünket!* Budapest, 1967.
- FEHÉR LILLA: *A „klerikális reakció” kísérlete a Szent István Akadémia megalapítására az emigrációban*, Magyarország és a római szentszék II. Vatikáni magyar kutatások a 21. században (CVH I/15; szerk. Tusor Péter–Szovák Kornél–Fedeles Tamás), Budapest–Róma 2017, 395–407.
- GÁL FERENC: *Idő az örökkévalóságban*, Budapest 1963.
- GÁL FERENC: *Katolikus hittételek*, Budapest 1960.
- HAMVAS ENDRE: *Alapvető hittan a gimnázium 4. osztálya számára*, Budapest 1958.

- HAMVAS ENDRE: *Bibliai történetek a katekizmus igazságaival: hittankönyv az általános iskolák 3–4. osztályának katolikus tanulói számára*, Budapest 1955.
- HAMVAS ENDRE: *Hit- és erkölcsstan az általános iskola 7–8. osztálya számára*, Budapest 1955.
- HAMVAS ENDRE: *Kis katekizmus a Biblia elemeivel: az általános iskolák I–II. osztályának katolikus tanulói számára*, Budapest 1955.
- HAMVAS ENDRE: *Szertartástan az általános iskolák 5. osztályának római katolikus tanulói számára*, Budapest 1956.
- Három elmélkedés Árpádházi Szent Erzsébetről*, Budapest 1957.
- IJJAS ANTAL: *A látogató*, Elbeszélések, Budapest 1960.
- KECSKÉS PÁL: *A lelki élet mesterei írásaiból*, Budapest 1964.
- KECSKÉS PÁL: *Szent Ágoston Breviárium*, Budapest 1960.
- KERNY GÉZA: *Beszédvázlatok esketésre*, Budapest 1965.
- KUNSZERY GYULA: *Napot tükröző üvegcserép*, Budapest 1965.
- LÁNG NÁNDOR: *A Dolichenus-kultusz emlékei*, Budapest 1923.
- LÁNG NÁNDOR: *Agörög művészet története*, A művészetek története a legrégibb időktől a 19. század végéig I (szerk. Beöthy Zsolt), Budapest 1905.
- LÁNG NÁNDOR: *Asavariai Dolichenus-csoportozat*, Budapest 1944.
- LÁNG NÁNDOR: *Analecta ad latinitatis Hungarorum dictionarium*, Budapest 1892.
- LÁNG NÁNDOR: *Az ősgörög műveltség és Homeros*, Beöthy Zsolt- emlékkönyv, Budapest 1908.
- LÁNG NÁNDOR: *Egy pannóniai fölíratról: Az ábécés fölíratok értelmezése*, Budapest 1946.
- LÁNG NÁNDOR: *Epidaurus*, Budapest 1902.
- LÁNG NÁNDOR: *Figurális terrakották az aquincumi múzeumban*, Budapest 1906.
- LÁNG NÁNDOR: *Odysseus hazája*, Budapest 1902.
- LIPTHAY GYÖRGY (szerk.): *Zsoltárkulcs*, A Zsoltároskönyv szókinsének és kifejezésanyagának latin-magyar gyűjteménye, Budapest 1961.
- LUTHER, MARTIN: *Der Kleine Katechismus*, Marburg/Erfurt 1529.
- MAGYAR FERENC: *Botorkáló emberek*, Budapest 1962.
- Magyar misekönyv vasárnapi és ünnepnapis miseszövegek*, Budapest 1961.
- MATUSZKA MIHÁLY: *Katolikus keresztyén erkölcsstan az 1900. évi hitoktatási terv alapján a középiskolák VI. osztálya számára*, 5. kiad., Budapest 1916.
- MÉSZÁROS ISTVÁN: *A Szent István Társulat százötven éve 1848–1998*, Budapest 1998.

- MESZLÉNYI ANTAL: *A magyar hercegprímások arcképsorozata 1707–1945*, Budapest 1970.
- MESZLÉNYI ANTAL: *A százéves esztergomi bazilika*, Esztergom 1956.
- Newman breviárium* (vál. és ford. Salacz Gábor), Budapest 1958. (3. bőv. kiad. Budapest 1977. *Istentől-Istenig* címen).
- PETRÓCI SÁNDOR: *Emlékek Pétery József püspökről*, Budapest 1998.
- RADÓ POLIKÁRP: *Az egyházi év*, Budapest 1957.
- RADÓ, POLYCARPUS: *Enchiridion liturgicum I–II*, Romae–Friburgi Brisg.–Barci-none 1961.
- RÉTFALVI BALÁZS: *Kovács Sándor szombathelyi püspök a II. Vatikáni Zsinaton*, Katolicizmus Magyarországon a II. Vatikáni Zsinat korában. Tanulmányok és inventárium (CST II/1), szerk. Török József–Tusor Péter–Tóth Krisztina, Budapest 2015, 27–112.
- ROGÁCS FERENC: *Jézus népe*, Imakönyv, Budapest 1960.
- Rosengarten*, Imakönyv, Budapest 1959.
- SÁGI GYÖRGY: *Esty Miklós pápai világi kamarás hagyatékának rendezése a MTA-PPKE 'Lendület' Egyháztörténeti Kutatócsoport keretein belül*, Levéltári Szemle 65 (2015) 4, 82–99.
- SCHMITTH MIKLÓS: *Imperatores Ottomanici a capta Constantinopoli, cum epitome principum Turcarum*, Nagyszombat 1761.
- SIENKIEWICZ, HENRYK: *Quo vadis?* Átdolg. kiad, Budapest 1925.
- SIENKIEWICZ, HENRYK: *Quo vadis?* Regény 1–2. (ford. Erényi Nándor), Budapest 1901.
- SÍK SÁNDOR: *Áldás*, Budapest 1963.
- SÍK SÁNDOR: *Őszi fecske*, Budapest 1959.
- SÍK SÁNDOR: *Zsoltáros könyv*, Budapest 1955.
- SIPOS ISTVÁN: *A katolikus házasságjog rendszere* (szerk. Gálos László), Budapest 1960.
- SZÁNTAY-SZÉMÁN ISTVÁN: *A Boldogságos Szűz a Kelet képtiszteletében és legendáiban*, Budapest 1959.
- SZARKA GÉZA: *Hívom az élőket!*, Budapest 1964.
- Szent Biblia*. Az Egész Keresztységben bévött Régi Deák bötűből Magyarra fordított a' Jesus alatt Vitézkedő Társaságbéli Nagy-Szombati KÁLDI GYÖRGY Pap, Nyomatta Bécben A' Kolóniai Udvarban Formika Máté, M,DC,XXVI. Eosztendőben.

SZÖRÉNYI, ANDREAS: *Psalmen und Kult im Alten Testament. Zur Formgeschichte der Psalmen*, Budapest 1961.

TÁRKÁNYI BÉLA: *Az ó- és újszövetségi szentírás a Vulgata szerint, figyelemmel az eredeti szövegre*, Nagyvárad 1865.

WERNER ALAJOS–HARMAT ARTÚR (szerk.): *Cantus Cantorum*, Budapest 1958.

XXIII. János *Pacem in terris* kezdetű enciklikája (ford. KOSZTOLÁNYI ISTVÁN), Budapest 1963.

ZEMPLÉN GYÖRGY: *A szent és a modern ember*, Vigilia 25 (1960) 6, 321–329.

INDEX

- Adorján, VI. 86.
Aistleitner József 42. 87.
Albert István SchP 68. 102. 107.
Alighieri, Dante 121.
Amerikai Egyesült Államok (United States of America) 39. 54. 111.
Árpádházi Szent Erzsébet 68. 74.
Artner Edgár 32. 69. 77. 79. 81.
Ausztria (Österreich) 117.
Babits Mihály 121.
Badalik Bertalan OP 16. 37. 47. 57. 62.
Bagamér 109.
Balanyi György SchP 58. 80. 86. 90. 99. 103.
Balogh Albin OSB 23. 57. 68.
Bánk József 41. 67. 77. 78. 81. 93. 95. 96. 105. 107. 112.
Bányay Jenő 23.
Baranski Gyula 23.
Bárdos István 103.
Bartakovics Béla 49.
Békefi Remig OCist 119.
Bertóty-Hesz József 64.
Besztercebánya (Banská Bystrica, SK) 49. 50. 58.
Blieszner Ágoston 30.
Bogisich Mihály 97.
Brezanóczy Pál 88. 91. 95. 102. 107. 112.
Brisits Frigyes OCist 42. 55. 78. 105.
Buda lásd Budapest
Budapest 3. 6. 8. 11. 15. 23. 24. 26. 30. 32. 33. 42. 45. 48. 59. 61. 68. 77. 79. 80. 89. 95. 96. 102. 103. 106. 107. 109. 111. 115. 117. 123.
Burka Kelemen OFM 8.
Cantù, Cesare 49.
Cegléd 93.
Czapik Gyula 12. 16. 17. 21. 23. 26. 30. 31. 37. 39. 47. 48. 52. 55. 58. 64. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 79. 81. 87. 91. 96. 99. 101. 102. 107. 108. 111. 112. 115. 123.
Csákánydoroszló 38. 53.
Csanád 13. 16. 22. 30. 43. 47. 51. 56. 57. 62. 63. 67. 69. 73. 76. 80. 84. 85. 87. 91. 95. 96. 102. 106. 107. 112.
Csanád Béla 108. 113.
Csárszky István 23.
Cserháti Gergely 108.

- Cserháti József 84. 89. 90. 91. 93. 96.
102. 107. 110. 112.
- Csúcs István 90.
- Danielik János 48. 49.
- delegált adminisztrátor *lásd* Esty Miklós
- Dell'Acqua, Angelo 107.
- Dénes Gizella 76.
- Dorog* 39. 54.
- Doromby Károly 95.
- Dudás Miklós OSBM 16. 32. 37. 47.
106. 112.
- Eger* 7. 12. 15. 16. 21. 24. 26. 29. 30. 31.
34. 37. 39. 45. 47. 48. 49. 50. 52.
57. 58. 70. 71. 73. 86. 87. 88. 91. 93.
95. 99. 102. 106. 112.
- Egyed István 3. 95.
- elnök *lásd* Réthly Antal
- Endrey Mihály 16. 23. 31. 37. 43. 48.
56. 57. 58. 61. 62. 67. 68. 69. 76.
106. 112.
- Erdey Ferenc 76. 85. 87. 91. 114.
- Erdősi Károly 50.
- Erőss István 82.
- Érsekvadkert* 39. 54.
- Esty Miklós 3–124.
- Esztergom* 16. 21. 23. 33. 39. 43. 46. 48.
52. 58. 59. 62. 63. 67. 69. 72. 75. 76.
83. 93. 98. 99. 101. 102. 112. 115.
119. 124.
- Esztergomi Boldog Özséb OFSPPE
118.
- Eszterházy Károly 73.
- Fekete István 76.
- Fekete Márton 37. 64.
- Félegyházy József 35. 38. 41. 47. 51.
52. 53. 60. 68. 69. 74. 78. 80. 81.
84. 91. 96. 102. 103. 107. 109. 110.
112. 115.
- Flodoard 38. 53.
- Fogarasy Mihály 48. 49.
- Folba János 103.
- Formika Máté 26.
- Fót* 42.
- Gál Ferenc 92. 96. 100. 102. 103. 107.
108. 110.
- Galla Ferenc 98.
- Gálos László 82. 92. 96.
- Giesswein Sándor 50. 77. 78. 79. 81.
- Goa (IND)* 40.
- Görgényi Béla 94. 96. 97.
- Greene, Graham 95.
- Grósz József 57. 60. 62. 63. 66. 69. 80.
83. 84. 85. 91. 92. 93.
- Győr* 23. 37. 47. 57. 62. 69. 76. 77. 79.
82. 85. 91. 95. 102. 112.
- Hajdúdorog* 16. 23. 88. 91. 106. 111.
- Hamvas Endre (András) 13. 16. 22.
30. 37. 43. 45. 47. 51. 56. 57. 59. 62.
63. 67. 69. 80. 84. 85. 86. 87. 91.
95. 96. 102. 105. 106. 107. 111. 112.
114. 123.
- Hanuy Ferenc 23.
- Harmat Artúr 64. 81.
- Heckenast Gusztáv 3.
- Hermann Irén 8. 101.
- Hippói Szent Ágoston 87. 88. 91.
- Horváth János 11.

- Hőgyész* 92.
 Hunyadi János 58.
 Ijjas Antal 67. 76. 82. 88. 91.
 Ijjas József 112.
 Ince, XI., Boldog 60.
India (Bhârat) 39. 40. 54. 55.
 Ipolyi Arnold 49. 50.
 Ipolyi Gáspár 101.
 Iványi János 25. 26.
 Jámbor Dezső 56.
 János, XXIII., Szent 103. 104. 106. 107.
Japán (Nippon) 39. 40. 54. 55.
 Juniper Serra OFM, Szent 111.
 Káldi György SJ 25. 26.
Kalocsa 57. 62. 63. 66. 69. 76. 80. 83. 86. 91. 92. 93. 96. 102. 106. 111. 112. 114.
 Károlyi család 42.
Kassa (Košice, SK) 3. 68.
 Kecskés Pál 87. 88. 91. 105. 107. 110. 112. 114.
 Kemenes József 15.
 Keresztes Sándor 109.
 Kerny Géza 117.
 Kisfaludy Á. Béla 50.
 Kisfaludy Károly 50.
 Kisfaludy Sándor 50.
 Klempa Sándor OPraem 91. 96. 102. 107. 112.
Komárom 39. 54.
 Komócsy István 20.
 Kontuly Béla 70.
 Kosztolányi István 26. 51. 95. 101.
 Kovács György
 Kovács Sándor 16. 30. 37. 48. 57. 58. 62. 85. 95. 102. 106. 112. 116.
 Kovács Vince 31. 58. 62. 69. 80. 88. 91. 95. 106. 112. 114.
Körmend 38. 53.
 Krajnyák Gábor 33. 35. 52.
Kremsier (Kroměříž, CZ) 82.
 Kriston Endre 57. 86.
 Kunszery Gyula 76. 110. 115.
 Landerer Lajos 3.
 Láng Nándor 17.
Laterán (Laterano, VA) 107.
 Legányi Norbert OSB 69. 80. 85. 95. 102. 106. 112.
 Lelovics Lipót 115. 118.
 Leó, XIII. 69.
Linz (AT) 117.
 Liphay György 100. 103.
Lourdes (FR) 69. 81.
 Loyolai Szent Ignác SJ 40.
 Magyar Ferenc 100. 103.
 Mándy Iván 76.
 Manna, Paolo 38.
 Marczell Mihály 100. 101.
Massabielle (FR) 69.
Mátraverebély-Szentkút 115.
 Mátray János SchP 47. 93.
 Matuszka Mihály 29.
 Mellau Márton 90.
 Melles N. Géza 23.
 Meszlényi Antal 59. 63. 74. 75. 76. 101. 106. 118. 124.
 Mihályfi Ákos OCist 50.
Miskolc 16. 23. 87. 88. 89.

- Munkács (Mukačevo, UA)* 16.
- Nagyoroszi* 39. 54.
- Nagyvárad (Oradea, RO)* 23. 48. 49. 90.
- Nándorfehérvár (Beograd, SRB)* 58.
- Natter-Nád Miksa 80.
- Návay Kapisztrán OFM 111.
- Newman, John Henry, Szent 79. 81.
94. 96.
- Niigata (J)* 30.
- Pál, VI., Szent* 107. 108.
- Pankota (Pâncota, RO)* 15.
- Pannonhalma* 5. 21. 30. 37. 63. 69. 80.
85. 95. 102. 106. 112.
- Papp Kálmán 37. 47. 57. 62. 69. 85.
91. 102.
- Papp Károly 103.
- Pataky Arnold 84. 87.
- Pécs* 16. 18. 20. 21. 23. 48. 67. 68. 69.
76. 84. 89–93. 96. 102. 106. 112.
- Peisz Lajos 89. 95. 96. 102. 107.
- Pénzes Balduin OSB 35.
- Pereszlenyi Antal 108.
- Pétermonostora* 35.
- Pétery József 16. 93.
- Petróci Sándor 93.
- Pfeiffer János 102. 108.
- Pitroff Pál 5. 20. 31. 35. 37. 46. 47. 51.
53. 55. 56. 59. 60. 62. 65. 68. 75. 76.
81. 82. 87. 92. 98. 104. 108. 110.
- Piusz, XI. 72.
- Piusz, XII., Tiszteletreméltó 78.
- Possonyi László 76.
- Potyondi Imre 115. 116.
- Preysz Tibor 82.
- Prohászka Ottokár 78.
- Puskás Béla OFM Cap 26. 51.
- Radó Polikárp OSB 25. 51. 58. 60. 61.
64. 68. 69. 74. 95. 97.
- Rajeczky Benjámín OCist 78.
- Reims (FR)* 38.
- Réthly Antal 4. 5. 11. 17. 32. 34. 38.
45. 47. 51. 53. 57. 58. 67. 68. 69. 76.
77. 78. 79. 80. 83. 84. 86. 87. 88.
89. 91. 93. 94. 95. 99. 102. 103.
104. 106. 109. 110. 111. 114. 115.
- Rogács Ferenc 23. 31. 37. 48. 67. 69.
74. 81. 86. 89. 91.
- Róma (Roma, IT)* 50. 57. 60. 78. 97.
107. 114.
- Rómaifürdő* 23.
- Rónay György 76.
- Rozsnyó (Rožňava, SK)* 49.
- Ságh Károly 106.
- Sajószentpéter* 84. 87.
- Salacz Gábor 81. 96.
- Samassa József 73.
- San Francisco (US)* 111.
- Sárközy Pál OSB 5. 30. 37. 43. 47. 51.
63. 69.
- Scheffler János, Boldog 23.
- Schütz Antal SchP 23.
- Schwarz-Eggenhofer Artur 98. 99.
102. 112. 115.
- Scitovszky János 59.
- Semmelweis Ignác 116.
- Serédi Jusztinián OSB 67. 72. 98.
- Sík Sándor SchP 68. 74. 76. 82. 83. 85.
87. 91. 92. 93. 96. 105. 107.
- Siklós* 94.

- Simor János 50.
 Sinkó Ferenc 115.
 Sipos István 82. 92. 96.
 Somogyi Károly 48. 49.
 Soubirous, Bernadette, Szent 69.
- Szabó Imre, esztergomi segédpüspök
 16. 31. 37. 48. 57. 62. 68. 69. 76. 80.
 82. 85. 86. 88. 89. 91. 95. 100. 102.
 106. 110. 112; szombathelyi megyés-
 püspök 49.
- Szántay-Szémán István 23. 82. 89.
 Szarka Géza 110. 113.
Szatmár (Satu Mare, RO) 23.
 Száva János 87.
 Széchényi György 76.
Szeged 71. 111.
Székesfehérvár 15. 78. 90. 99.
 Szentgyörgyi András SchP 109.
 Szentmihályi Mihály 21.
Szepes (Spiš, SK) 73.
 Szigeti Endre 95.
Szigetvár 94.
 Szira Béla 76.
Szombathely 16. 21. 30. 48. 49. 57. 62.
 85. 95. 102. 106. 111. 116.
Szomor 59.
- Szörényi Andor 25. 37. 51. 60. 61. 95. 96.
- Takács József 33.
 Takáts Ernő 3. 5. 6. 8. 12.
 Tárkányi Béla 49. 50. 93.
Tata 77.
 Telekessy István 73.
 Timkó Imre 88. 113.
Tolna 20.
- Tower Vilmos 62. 68.
 Török Mihály 23.
 Töttössy Miklós 32.
 Turi Béla 50.
- Uher Károly 106.
 Újházy György 76.
- Vác* 62. 69. 73. 80. 88. 91. 95. 100. 106.
 111. 114.
 Váradi Béla OFM 91. 95. 96. 102.
 107.
 Váradi József 21.
 Várdai Béla 20.
 Várkonyi Imre 96. 102. 107.
Vatikán (Città del Vaticano, VA) 92. 107.
 108. 109. 111. 112. 113.
 Vécsey József 68.
Veszprém 16. 21. 47. 57. 62. 76. 91. 96.
 102. 106. 112.
 Virág Ferenc 18. 68.
 Vörösmarty Mihály 42. 55.
- Wagner József 21.
 Werner Alajos 64. 81.
 Wigand, Otto 3.
- Xavéri Szent Ferenc SJ 40. 55.
 Zaymus Gyula 32. 76. 88. 104.
 Zemplén György OCist 83.
 Zichy Nándor 50.
Zirc 119.
- Zselíz (Želiezovce, SK)* 39. 54.
 Zsigovits Béla 12–17. 19. 22. 30. 32. 34.
 38. 39. 40–42. 44. 46. 51. 53. 54. 69.

HISTORY OF THE ST. STEPHEN ASSOCIATION (1951–1965)

The work of Miklós Esty (1895–1973), a secular papal chamberlain and the *gentiluomo* of three former cardinals (János Csernoch, Jusztinián Serédi, József Mindszenty), which includes his own experience survived among the files of his legacy kept in the Archive of the St. Stephen Association. His writing that covers the history of the Association in 1951–1965 was compiled based on various verbals of the Association and other sources in 1965. Besides being the vice-president of the *Actio Catholica* from 1942 until his death, he was the delegated administrator of the Association for 22 years from 1951 up until his death; he was appointed to this position by Gyula Czapik, archbishop of Eger, on behalf of the Hungarian Catholic Bench of Bishops.

The history of the publishing house evolved from the Good and Cheap Publisher Association (*Jó és Olcsó Könyvkiadó Társulat*) – that was established by Mihály Fogarasy, the canon of Nagyvárad, later the diocesan bishop of Transylvania, in 1848 –, which was not devoid of inconveniences and adversity between 1951 and 1965, is drawn by Miklós Esty. This association was granted the honourable title of the “publisher to

the Holy See” in 1923. The writing also touches upon the effects of the cessation of the Saint Stephen’s Academy founded in 1916 by the Academic and Literary Division of the Saint Stephen Association; furthermore, notes were added to it based on the viewpoints of history.

Despite the difficulties, the continuance is apparent in the writings of Esty – although in a moderate form – as it was in the past and it is nowadays. The St. Stephen Association – that was named after our king, the founder of the state and organizer of the church, in 1852 – became a prestigious and distinguished member of the Hungarian book market over the past 170 years.

The leader of the Association, Miklós Esty should be acknowledged for many reasons, namely by exploiting his relations in the one-party state he succeeded in achieving that the notable publishing house could survive even in crises and can still function today. Although, their printing-house was secularized and the St. Stephen Academy ceased to exist, they tried to compensate the academic symposium character with presentations and lectures. The Association had to have the book publishing authorised by the state. It was very difficult to get paper during the years of the Rákosi- and the Kádár-era, yet the Catholic book publishing was possible, although in a reduced number. It is further detailed in the writing of Esty.

The history of the Association perfectly symbolises the Hungarian domestic situations, which can be well followed through the troubles of the Association’s operation. In the course of its long history and through the hardships of the 20th century, the St. Stephen Association carried on functioning as a flagship for the Hungarian Catholic culture with the propa-

gation of the cultural heritages in the present for the future. In his letter of 1966, Endre Hamvas, the archbishop of Kalocsa and Bács and the president of the Bench of Bishops, deservedly stressed the importance of the St. Stephen Association's publishing and book distributional activity; namely "they prove to be a great help for the clergy and for the worshippers that want to get to know their faith."

Esty headed the St. Stephen Association for 22 years; however, he was related to it for 35 years. In his letter of 23 May 1939, Count György Mailáth, president of the Association, informed him that he had been chosen as a member of the board. Consequently, Esty's legacy contains several documents from these three and a half decades. The estimated size of the part that covers the documents of the Association is 0.24 linear meters (altogether the legacy is 1.32 linear meters). There are documents that are not related strictly to Esty's work as an administrator but to the Association itself; therefore, they should be kept among the latter's documents and not in the personal files. The reason for this occurrence is objective: after the death of Esty, the administrative work of the St. Stephen Association was handed over to Géza Ákos, the titular provost of Zsidó from the diocese of Vác, the head of the secretariat of the Hungarian Catholic Bishops' Conference (and then from 1978 to 1998 the director of the Association). He was the one, who put the documents into boxes that were found in the flat of Esty. He is unlikely to have analysed the documents carefully; therefore, even those that do not belong to the legacy could get here. The existence of the documents of the Association found in the legacy became known in 2014 during its selection. After all, the file of the St.

Stephen Association found in the legacy of Esty was divided into 14 items (set 5 – boxes 5 and 6). The register of these items related to the St. Stephen Association can be found in the *Appendi* of this volume.

Translated by ÁGNES PALOTAI

ISBN 978 963 508 947 5

9 789635 089475

SÁGI GYÖRGY

A SZENT ISTVÁN
TÁRSULAT TÖRTÉNETE
(1951–1965)

— 2 —

C. S. T.